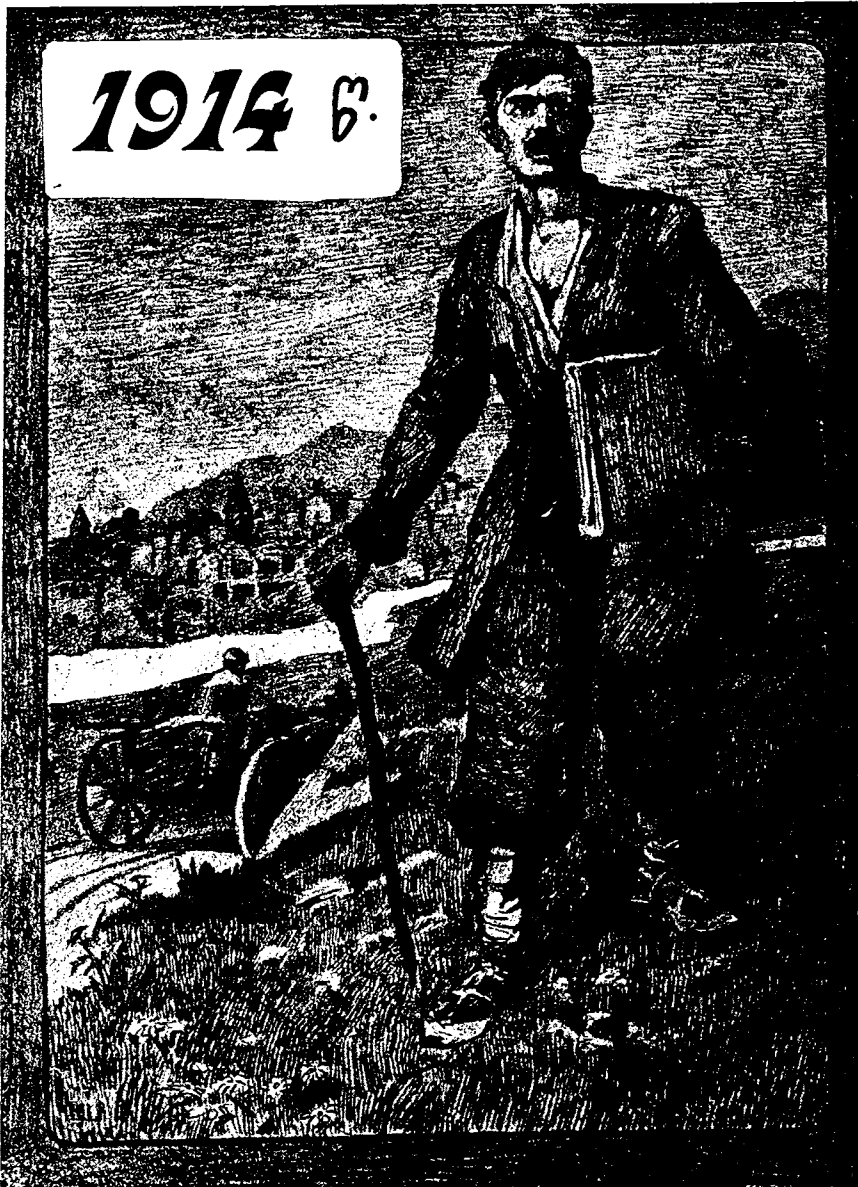

VIII ოქტომბერი VIII

რედაქცია სთხოვს ხელის მოძწერლებს და აკენტებს ქერხალის
ხვედრი ფულის დაუყოვნებლივ გამოკახანოს

ზინაარსი: 1) ზროფ. დ. ბურჭერშტეინი, სასკოლო ასაკის ბავშვის ჰიგიენა—**ლ. ბოცვაძე**. 2) ბუნება და სამკურნალო მეცნიერება (წერილი შექქესე)—**ილ. ალხაზიშვილი**. 3) სახალხო განათლების მოღვაწენი—ასობნ (კახანაძე დასასრული)—**მეგობარი**. 4) ბ-ნ არჯევანის სკოლა წაღუერის ტეეში—**მ. კაკაბაძე**. 5) ცოტა რამ შრომის სკოლის ისტორიიდან—**მიწისშვილი**. 6) სადი გული (ღირიკა გ. მათაშვილისა)—**ვანტანგ კოტეტიშვილი**. 7) ერთი ზღაგიატის შესახებ—**ჭალარა**. 8) მეგობარს—**გელა**. 9) სიყვარულის წუგვა—**კენა-ფშაველი**. 10) უნებლიეთი ფიქრები—**დ. თურდოსპირელი**. 11) დე, იუოს დამე—**ილ. გოგია**. 12) ის წავიდა!—**ლადო გეგეპკორი**. 13) მეშუსიკე...—**ლ. ძიძიგური**. 14) უოფნა!—**ს. ტაიფუნ**. 15) დამით...—**მ. ჭრელაშვილი**. 16) შემოდგომის ფიქრი... შემოდგომის ცრემლი—**გ. ლეონიძე**. 17) შინაური მიმხილვა. 18) ორიოდე სიტუვა „დედაენის“ I და II ნაწ. სწავლების შესახებ—**კოტე**. 19) ნუ ჩამოგრჩებთ სხეებს—**ლადო ბზვანელი**. 20) აღექსი ბესარიონის ძეს ჭიჭინაძეს გამათხროგებისას—**მღვ. გ. ხაუომია**. 21) ახალი კანონი კერძო სასწავლებლებისა. 22) უცხოეთი—**ტი**. 23) ზასუნად ბ-ნ „ერთ მშობელთაცანს“—**მასწ. მიხ. სიხარულიძე**. 24) ბიბლიოგრაფია.

დამატება: ქ. შ. წ.-გ. კამ. საზოგადოების სკოლებას და ბიბლიოთეკების შეთვალუერის, ბურჭულაძის მოხსენებანი წ.-გ. საზ. სკოლების შესახებ. ხონის განუოფილების 1913 წლის ანგარიში.

ШКОЛА И ЖИЗНЬ

ЕДИНСТВЕННАЯ ЕЖЕНЕДЕЛЬНАЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ
ГАЗЕТА СЪ ЕЖЕМЪСЯЧНЫМИ ПРИЛОЖЕНИЯМИ.

Подъ общей редакціей Г. А. ФАЛЬБОРКА.

4-й г. изданія	Открыта подписка на второе полугодіе 1194 года	4-й г. изданія
-------------------	---	-------------------

Въ числѣ бесплатныхъ приложений въ второе полугодіе (всего около 40 печ. листовъ) подписки получаютъ „Сборникъ по физическому воспитанію“ и тѣмъ что вышедшую въ Швейцаріи дополненнымъ изданіемъ книгу бывшаго вѣнскаго, а нынѣ мюнхенскаго профессора по педагогикѣ

Фридриха В. Ферстера ШКОЛА И ХАРАКТЕРЪ

(Нравственно-педагогическія проблемы школьной жизни).—Книга затрагиваетъ самыя основныя вопросы, напр.: о школьной жи, товариществѣ, самоубійствѣ, дисциплиннѣ повиновеніи и т. д.

Желающіе подписаться за весь годъ могутъ получить вышедшіе 26 №№ газетъ и приложения за первое полугодіе:

Образовательныя и воспитательныя задачи современныхъ музе въ. Сборникъ статей под. ред. Л. Г. Оршанскаго. (78 стр.).

Геркертъ Спенсеръ Статьи о воспитаніи (176 стр.)

Эд. Эртли. Народная школа и трудовое ничло (81 стр.)

Фридрихъ Шольцъ. Недостатки характера въ дѣтскомъ возрастѣ (168 стр.)

Подписная цѣна (съ прилож.): на годъ на 6 м. на 3 м.
Съ доставкой и пересылкой 6 р. 3 р. 2 р.

Новый адресъ Редакціи и Конторы: Лиговская ул., д. 87.

განათლება

(წელიწადი მეშვიდე)

VIII	ოქტომბერი	1914 წ.
ჟურნალი წლიურად ღირს 4 მან. ნახევარი წლით . . . 3 მან. სახალხო სკოლების მასწავლებლებს ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად 3 მან.	ცალკე ნომ- რის ფასი	ხელის მოწერა მიიღება თფილისში „წერა- კითხვის საზოგადოების წიგნის მალაზიაში“ და „ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ ად- რესით: Тифлисъ, Дворянская Грузинская Гимназія. Л. Г. Боцвадзе.
	40 კაპ.	

პროფ. ლ. ბურჭქერშტეინი

სასკოლო ასაკის ბავშვის ჰიგიენა

სკოლაში მიბარების დღიდანვე ბავშვისთვის ახალი ცხოვრება იწყება; ამ დროს მშობლებიც მოვალენი არიან თვალყური ეჭიროსთ, რომ ამ შეცვლილს პირობებში ბავშვი სრულიად ნორმალურად განვითარდეს.

დილით ადრე სკოლაში წამსვლელი ბავშვები საკმარისად გამოძინებული უნდა იყვნენ, ამასთან 7—9 წლის ბავშვებმა დღე და ღამეში 11 საათი უნდა იძინონ, 9—10 წლისამ 10—11 საათამდინ, 11—12 წლისამ—10 საათი, 13 წლისამ 9¹/₂ საათი, 14 15 წლ.—9 საათი, შემდეგი საშუალო რიცხვით 8¹/₂ საათი. ამის მიხედვით ბავშვებიც თავის დროზე უნდა წვებოდნენ ხოლმე დასაძინებლად.

დაწოლის წინ ბავშვს ყველაფერი უნდა მოაშორონ, რაც-კი ღრმა ძილს შეუშლის და გამოაფხიზლებს, დაძინების დროს საკითხავად არაფერი უნდა მისცენ, გაკვეთილების მომზადებაც ვახშმის შემდეგ და ბევრი წყალის სმა ძილის წინ არ შეიძლება. საღამოობითაც საჭიროა ხელპირის, კისრის დაბანვა და კბილების გახეხვა. თვალყური უნდა ეჭიროს, ვიდრე დაწვებოდეს, ბავშვი შარდზე გავიდეს, უფრო მოზრდილ ყმაწვილებსაც ვახშამზე ბევრი ჭამა უნდა აუკრძალონ.

ბავშვის საწოლი ოთახი, შეძლებისა და გვარად ფართო, მყუდრო უნდა იყოს. ბავშვი მაგარ ლეიბზე უნდა დააწვინონ, მუთაქა არც მაღალი უნდა იყოს და არც

ლძიერ რბილი; საბნად უნდა ხმარობდნ არა მძიმეს, არამედ სუბუქსა და რბილ მასალას. რაც შეეხება საბნის სისქეს და ოთახის ტემპერატურას (17⁰/ ცელს. ან მეტი) ეს იმაზეა დამოკიდებული ბავშვი როგორია—სალი და მოზდილი, თუ სუსტი და პატარა. ჩვენ არ ვურჩევთ სუსტი, გამხდარი და სისხლნაკლები ბავშვები ცივს ოთახში დააძინონ, ან ზამთარში თბილად არ ჩააცვან, რადგანაც ასეთის ბავშვებისათვის ტანის სითბოს დაკარგვა მავნებელია.

საბანი, მუთაქა, ზეწარი ყოველ დილობით (ზამთარშიაც-კი) კარგად უნდა გაბერტყონ, გაანიავონ და თუ შეიძლება მზეზედაც გაიტანონ. გერმანიის ბევრს ქალაქში სანაქებო ჩვეულებაა—ყოველ დილობით კარგად გაანიავონ და გაბერტყონ ლოგინი ღია ფანჯრებში.

მოწაფეებმა ისე უნდა გამოიძინონ, რომ დილ-დილობით თავის დროზედ თვითონ იღვიძებდნ და სხვის მიერ გაღვიძება საჭირო არ იყოს. ვიდრე მოწაფე სკოლაში წავიდოდეს, საკმაო დრო უნდა ჰქონდეს პირის დასაბანად, ჩასაცმელად, საუზმისათვის და შემდეგ ნელის ნაბიჯით გასწიოს სკოლისაკენ. სასწავლო ნივთები—წიგნები და რვეულები უკეთესია საღამოთივე გამზადებული ჰქონდეს და არც უნდა მიეცეს ნება ბავშვს წაიღოს სკოლაში ის, რაც საჭირო არ არის.

დილ-დილობით ურჩევნ, რაც შეიძლება კარგად ასაუზმონ ბავშვები: შეიძლება აჭამონ პური ხორციით ან კვერცხით, რძე, ან თხელი ჩაი რძით, აგრეთვე რძიანი ყავა ან კაკაო. საუზმის შემდეგაც პირი უნდა ცივი წყლით გამოირეცხონ.

თუ ბავშვს დილ-დილობით მადა არ აქვს, თან უნდა გაატანონ სუფთა ქალაღღში გახვეული საუზმე და არა სატკბარუ-

ნებელი რამე. ურჩევნ საუზმის წაღებას კარგად მოკალულს ჭურჭელში და თან ატარონ საკუთარი ჭიქა, რომლიდანაც სხვებს არ უნდა დაალევიონ.

მოწაფეები თავის დროზედ უნდა მიდიოდნენ სკოლაში და თავის დროზედვე უნდა ბრუნდებოდნენ შინ. სკოლიდან დაბრუნებისათნავე უსათუოდ ხელები უნდა დაიბანონ. ხელს ბევრი რამ მიეკვრება (მაგ. პურის შეხების დროს), რაც შეიძლება მოხვდეს პირის ნერწყვიან კანს, გაჰყვეს საჭმლის საყლაპავ მილს და ამ სახით ბავშვის სხეულში მოჰყვეს საშიშ სნეულების ნასახები. სადილ შემდეგ ერთი საათის განმავლობაში მაინც არ უნდა იმეცადინონ, არც უნდა იკითხონ რამე, რაც მათ იზიდავს. რადგანაც ბავშვის სხეული ითხოვს იმ ნივთიერებათა შევსებას, რასაც სხეული ხარჯავს და აგრეთვე მეტსაც, ამიტომ მეტად საჭიროა, რომ ბავშვი რიგიანად, საკმარისად იკვებებოდეს და სტომაქიც ნორმალურად მუშაობდეს. არადროს ბავშვს არ უნდა აჭამონ ისეთი საჭმელები, რომელიც მათ არ მოსწონთ. ბავშვებს ყოველთვის განსაზღვრულ დროზე უნდა აჭმევდნენ და ყურადღებას უნდა აქცევდნენ, რომ ბავშვები დაუღუქავად სიჩქარით არ უნდა ყლაპავდნენ ცხელ საჭმლებს, არამედ ნელ-ნელა და კარგად დაღეჭონ საჭმელი. თუ ბავშვს მადა არ აქვს, ან სკოლაში წასვლა, ან თამაშობა არ უნდა, ამას ყურადღება უნდა მიექცეს, უნდა ეცადნენ და ამის მიზეზი გამოიძინონ; ზოგჯერ საჭირო იქნება ექიმსაც მიმართონ ხოლმე.

საჭმელი სხა და სხვანაირი უნდა იყოს; არ შეიძლება ბავშვს საჭმელად მისცენ რამე მხურვალე და ძნელად მოსანელებელი, არ უნდა აჭამონ ახლად გამომცხვარი მჭავე შავი პური, ძველი ყველი, მუ-

ხუდოს, ლობიოს, ოსპის მწიფე მთელ-
მთელი მარცვლები; მათი მიცემა პიურეს
სახით შეიძლება; ბავშვისთვის უფრო სა-
სარგებლოა ისეთი საჭმელი, რომელიც
ცილას შეიცავს: ხორცი, კვერცხი, რძე,
კარგად გამომცხვარი ბულკი. რძე ან გა-
დაღულებული უნდა მისცენ ან მაწვანად
შედღებულნი. პურთან შეიძლება მისცენ
კარაქი, ბატის ან ღორის ქონი, უკეთე-
სია თუ შინ გამზადებულია. ძლიერ მავ-
ნებელი არის აღმძვრელი სასმელი ყავა,
ან ჩაი და მგარი სასმელები. თამბა-
ქოს წვევა მოწაფეების მიერ სამწუხარო
მოვლენაა.

საჭმელი რომ კარგად იქმნეს მონელე-
ბული, ამისთვის კარგი კბილებია საჭირო.
საჭმლის მონელება შეადგენს საჭმლის
მომნელებელ ორგანოების **სამუშაოს**,
რომლის დროსაც არავითარი სხვა მუშაო-
ბა არც კუნთებისა და არც ტვინისა არ
შეიძლება. რასაკვირველია საჭმლის მონე-
ლების დროს მოსვენებით ყოფნა მით
უფრო საჭიროა, თუ ბევრი და მძიმე საჭ-
მელი უჭამიათ. მაგრამ მოზარდ ბავშვებს-
კი ბევრი და კარგი ჭამაც საჭიროა.

შემდეგ მშობლებმა ყურადღება უნდა
მიექციონ მოწაფის მიერ საშინაო სამუ-
შაოს შესრულებას, თვალყური ეჭიროს
ბავშვის მოძრაობაზე, მის სხეულზე და
იმაზედაც, რომ დარჩეს იმდენი დრო,
როცა ბავშვს შეუძლიან ის გააკეთოს,
რაც სურს. ეს უკანასკნელი მეტად საჭი-
როა პიროვნების განვითარებისათვის.

მეტის-მეტე უგუნურებაა ძალა დაატა-
ნონ ბავშვს ძნელი სამუშაოთი. ხშირად
მოხდება ხოლმე საშუალო სკოლის მცი-
რე ნიჭის ბავშვებს ძალას ატანენ, რაც
უნდა იყოს, უნდა ისწავლონ, ასე რომ
ბავშვები სხედან; ზეპირობენ გაკვეთილებს
და ძილის დროსაც-კი გაკვეთილების სწავ-

ლას უნდებიან. რასაკვირველია, ეს მეტად
სამძიმოა ბავშვისთვის. ეს ტანჯვა მით
უფრო ორკეცდება, რომ სამუშაოს შეუს-
რულებლობისა გამო ხშირად სკოლებში
სასჯელსაც მიჰმართავენ ხოლმე, თუმცა
ბავშვმა რაც-კი შეიძლო, გააკეთა კიდევ.
აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ბავშვის დას-
ჯას სკოლაში სრულიად ადგილი არ უნ-
და ჰქონდეს. თუ დაბალი სკოლის მოწა-
ფეს არ შეუძლიან სწავლა, იგი ექიმთან
უნდა მიიყვანონ და არა დასაჯონ. რაც
შეეხება ნაავადმყოფარ ბავშვებს, არ შე-
იძლება მათ მოვთხოვოთ უთუოდ დაეწი-
ონ თავიანთ ამხანაგებს და კლასს; მეტის-
მეტე ძალდატანება მეცადინეობაში ბო-
ლოს ცუდათ მოქმედებს ბავშვზე და უკე-
თისა ამ შემთხვევაში მოწაფე დარჩეს
იმავე კლასში, ვიდრე ძალას ატანდენ
მუშაობაში.

ყველამ იცის, რომ ზოგიერთი სწეუ-
ლებით (სიყვითლის სენი, ხშირი თავის
ტკივილი და სხ.) უფრო ადვილად ხდე-
ბიან ავად ქალები, რომლებიც ცხოვრე-
ბას ურიგოდ ატარებენ, რომ გარდამავალ
ასაკში ბავშვებმა ბევრი დაბრკოლებანი,
როგორც ფიზიკური, ისე ფსიხიურიც უნ-
და დასძლიონ, და რომ ბოლოს ნორმა-
ლური განვითარების ხელის შეშლას ცუ-
დი შედეგები მოჰყვება შემდეგ ცხოვრე-
ბაში; დიდი ვნება მოაქვს ახალგაზდობი-
სათვის დიდი ხნობით ჯდომას სამუშაო-
ზე, რომელსაც აღზრდისა და ნივთიერის
მხრით საეჭვო ღირებულება აქვს, აგრეთ-
ვე გაძლიერებულ მეცადინეობასაც მუსი-
კის შესწავლაში. ყოველი საგანი სერიო-
ზულად უნდა იქმნას შესწავლილი და
მუსიკის შესწავლაც სერიოზულ შრომას
ითხოვს.

სწავლის დროს განსაკუთრებული ყუ-
რადღება უნდა მიექცეს ბავშვის სხეულის

მდებარეობას, რადგანაც ერთი რომ სულიერად მუშაობა თავისთავად დაკავშირებულია სუნთქვის ინტენსიურ მოქმედების შემცირებასთან და მეორედ, სხვა და სხვა მრავალ მიზეზის გამო ეს ნაკლებეფანება უფრო და უფრო იმატებს უხეიროდ ჯდომისა გამო. კითხვისა და აგრეთვე ქალების ხელსაქმის დროსაც, თუ-კი შეიძლება, საჭიროა ზურგი სკამის საზურგეს მიაყრდნონ და სხეულს მისცენ საუკეთესო მდებარეობა.

წერის დროს მეტად ძნელია ავიცილოთ ზურგის მოუხრელობა და თვალის მიახლოება რვეულთან 30 სანტიმეტრის ნაკლებ მანძილზე; ა) საჭირო სიმაღლის საჯდომი (საფეხური); ბ) ტანის მიახლოება სტოლთან (მაგარი, უდრეკი ბალიში სკამის საზურგეზე); გ) საჭირო მანძილის დამყარება თვალსა და მაგიდას შუა (მაგ. დიდი წიგნი საჯდომზე)—ყველა ეს შეიძლება შინაურის საშუალებით მოეწყოს, მაგრამ თუ მშობლებს შეეძლება აქვთ, უმჯობესია შეუკვეთონ ან იყიდონ მზამზარეული მოწაფის შესაფერი პარტა. მაგრამ არაოდეს არ უნდა დავივიწყოთ, რომ წესიერი ჯდომა წერის დროს კუნთების ძალდატანებულს მუშაობას ითხოვს, რასაც ბავშვი დიდგანს ვერ უძლებს, ამიტომ მოწაფეებს უნდა ჰქონდეთ, ცოტად თუ ბევრად, მოხერხებული საჯდომი და წერის დროს თვალყური უნდა ეჭიროსთ, რომ ასაკისა და ძალის მიხედვით მოწაფეები დროგამოშვებით თავს ანებებდნენ წერას, იცვლიდნენ მდგომარეობას, ან ამოძრავდნენ ცოტად მაინც.

სინათლის წყარო (ლამპა, ფანჯარა) ყოველთვის მარცხნით უნდა ჰქონდეს მწერალს; ნახევრად სიბნელეში არც წერა შეიძლება, არც კითხვა, რადგანაც ეს ძლიერ ავნებს თვალებს.

დაახლოებით ყოველ თვეს მშობლები უნდა სინჯავდნენ თავიანთ შვილებს (განსაკუთრებით ეს ქალებისთვისაა საჭირო); უნდა გაათიტვლონ და შეხედონ უკანოდან ხომ არ გამრუდებიან ხერხემლის ძვალი, ერთს ხაზზეა თუ არა მხრები, გვერდი ხომ არ გადახევილია, ხომ არ გამოწეულან ნეკნები ცალ მხრით მეტად; ნეკნების მდგომარეობის გასასაზღვრავად ბავშვი ტანში უნდა მოიხაროს და გახედონ წინიდან.

სხეულის განვითარებისათვის საჭიროა აგრეთვე კუნთების, მუსკულების შესაფერი ვარჯიშობა და კანის მოვლა. მუსკულების განვითარებას ბავშვებში ხელს უწყობს თამაშობა და სირბილი; ისეთი ვარჯიშობა, რომელიც მუსკულებს ძალას ატანს, აკრძალული უნდა იქმნეს იმ დრომდის, ვიდრე მოწაფეს სხეული საკმარისად არ გაუმადრდება; ველოსიპედით სიარულის ნება 14 წლამდის არ უნდა მიეცეს. კუნთების ანუ მუსკულების ყოველგვარ ვარჯიშობაზე და აგრეთვე სეირნობაზედაც თვალყური უნდა ეჭიროსთ, რომ მოწაფე არ მოიქანცოს. ბავშვებს ძლიერ უყვართ წრიაპებით ყინულზე დიდხანს სრიალი, დიდხანს ცივს წყალში ჯდომა (უფრო მოზრდილებს). ბანაობის ნება შეიძლება მიეცეს მოწაფეს მაშინ, თუ წყლის სითბო 20° ძირს არ არის. არაოდეს ნება არ უნდა მიეცეს იმდენ ხანს იჯდეს ცივს წყალში, სანამ სიცივისაგან ტუჩები არ გაულურჯდება და კბილები კაწკაწს არ დაუწყებს. მოწაფეებს, თუ არ უნდათ ცივ წყალში ბანაობა, ძალა არ უნდა დაატანონ; შეიძლება თან და თან მიაჩვიონ ისინი ცივ წყალს; მაგ. სახლში ცივ წყალში დახელით. განსაკუთრებით სისხლაკლი და სუსტი მოწაფეები 5 წუთზე მეტი არ უნდა დარჩნენ

ცივ წყალში. ვიდრე ბავშვს ბანაობას, ან ცურაობის შესწავლას დააწყებინებდნენ, საჭიროა ექიმს გაასინჯვინონ. თუ ბავშვს სურდო სჭირს ან ახველებს, იმისი არათუ საბანაოდ გაშვება არ შეიძლება, არამედ გარედ გაშვებაც, პირიქით შინ უნდა იჯდეს, რადგანაც ეს „გაცივებით ავადგანდომა“ შეიძლება სხვა გადამდებ სნეულების ნიადაგად ვახდეს.

კანი რომ წესიერად მუშაობდეს, რასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს სხეულის სიმთელისათვის, მეტად სასარგებლოა თბილი აბაზანები, ამასთან ეს აბაზანი ბავშვმა, როცა სიცივეა, ორ კვირაში ერთხელ მაინც უნდა მიიღოს, მხოლოდ არა მაშინვე, როცა სადილს მორჩება. ბანაობის დროს ურჩევნე ყურები ბამბით დაიკონ.

მეტად საჭიროა თვალყური ადევნონ წესიერ სუნთქვას; ამისთვის მეტი უნდა იარონ სუფთა ჰაერზე და ოთახიც კარგად უნდა გაანიაგონ. მოწაფეები, რომლებიც სუფთა ჰაერზე ცოტას მოძრაობენ, ყოველ დღე ტანში გასწორებული რამდენჯერმე ღრმად უნდა სუნთქავდნენ, ამასთან თუ გარედ არ ცივა, ფანჯრები ღია უნდა იყოს; სუნთქვა ცხვირით უნდა. თუ ბავშვს ცხვირით სუნთქვა უძნელდება, სპეციალ ექიმს უნდა მიჰმართონ.

სხეულის წესიერად განვითარებაში ტანისამოსსაც მნიშვნელობა აქვს. მოწაფეები არაფერს ისეთს არ უნდა ატარებდნენ, რაც მათს მოძრაობას ავიწროებს; ასეთია ვიწრო საყელოები და ქამარი, კორსეტები, მრგვალი არტახები, ვიწრო წალები. ტალახში დასვრილი წალები და საზოგადოთ სველი ფეხსაცმელი მაშინვე უნდა გაიხადონ და მშრალი წინდები ჩაიცვან. ძლიერი ფიზიკური მოძრაობის დროს ჰიგიენის მხრით მატყლის ქვემო საცვლები სჯობიან ტილოისას; ქუდს სარჩულად

მატყლის ქსოვილი უნდა ჰქონდეს და არა ტყავი. განსაკუთრებით სუსტი აგებულობის ბავშვებს არ უნდა აცმევდნენ, ისე, რომ ადვილად გაცივდეს, პირიქით იმათ უფრო თბილად უნდა აცმევდნენ, მაგრამ არც ისე სქლად, რომ ბავშვი გაოფლიანდეს.

რადგანაც მოწაფეებს, უფრო დაბალ კლასებისას, მეტი მიდრეკილება აქვსთ გადამდები სენისადმი, ამიტომ ნება არ უნდა მიეცეს სნეული ამხანაგის ნახვისა, ვიდრე ავადმყოფობა გამორკვეული არ იქნება, საჭიროა აგრეთვე აკრძალვა არ შეხვდნენ იმათ, რომელნიც გადამდებ სნეულიანი ავადმყოფის ბინაზე ცხოვრობენ. ყურადღება უნდა მიექცეს, რომ ბავშვებს ფრჩხილები სუფთა ჰქონდესთ, თითით ცხვირი არ იჩიქნონ, არ შეეხონ ხელეებით ძალს, კატას, ფრინველებს.

ცნობილია უკვე, რომ მაძლარ ბავშვს მალე მშვიდობიანი ძილი არ შეუძლია; რამდენადაც ბავშვი მოზრდილია, იმდენად სიმაძლრე უფრო ძლიერ უშლის ძილს. სასურველია, რომ ვახშობის შემდეგ მოწაფეები არავითარს გაკვეთილს არ უნდა ამზადებდნენ და საზოგადოთ არც უნდა აკეთებდნენ ისეთს რასმე, რაც ნერვებს აღუძრავს. მეტის-მეტი უგუნურებაა შობლების მხრით, საბავშვო წაყვანა ისეთს გასართობებზე, რომელიც გვიან თავდება, როგორც თეატრი. ბავშვების ბალი, რესტორანები და სხ. უგუნურებაა აგრეთვე გვიან ჰმევა, ძილის წინ. ყოველს კერძო შემთხვევაში გამოცდილებით ადვილად შეიძლება დამყარდეს რამდენი საჭმელი შეიძლება მიეცეს ბავშვს და რა დროს, რომ არ დაუშალონ ნორმალური მოსვენება, ძილი; ვახშობისას მოწაფეებს მძიმე საჭმელი არ უნდა მიეცესთ, უკეთესია მისცენ ნახევრად წვნიანი საჭმელი, მაგ.

შენელებული რძიანი საჭმელები, რასაკვირველია, იმ პირობით თუ მათ მოწაფეები სიამოვნებითა სჭამენ.

უფრო მეტი ყურადღება ბავშვისთვის მაშინ არის საჭირო, როცა გარდამავალი ასაკი დაიწყება მომწიფებისაკენ, რომელიც ვაჟებს საზოგადოთ ცამეტი წლიდან ეტყობათ და ქალებს კიდევ ადრე—თორმეტი წლიდან. ამ დროს თორმეტი წლის ქალი რაღაც ორი-სამი წლის განმავლობაში უკვე დამზნულ დედაკაცად ხდება და საჭიროა, რომ ამ დროს განმავლობაში ქალი მეტს მოძრაობდეს სუფთა ჰაერზე და დიდის ხნობით წელში მოხრილი არ უჯდეს სამუშაოს. როგორც ქალებს, ისე ვაჟებსაც, საღამომობით სუბუქი საჭმელი უნდა მისცენ, აუკრძალონ მხურვალე საჭმელები და მაგარი სასმელები. რაც შეეხება ვაჟებს, იმათთვის საჭიროა სხეულის თანდათან გამაგრება ცივი წყალით, ხშირი მოძრაობა სუფთა ჰაერზე, წოლა მაგარ ლეიბზე, ამასთან ხელი საბანზე უნდა ეწყობთ, ზურგით არ უნდა იწვნენ და არ უნდა იკითხონ აღმძვრელი შინაარსის წიგნები, განსაკუთრებით რომანები. შეძლებისადაგვარად უნდა მოაშორონ ყველაფერი, რაც-კი იმოქმედებს ყმაწვილების გრძნობიერებაზე. დაწოლის წინ სასარგებლოა გირებით ან ჯოხით ხელების ვარჯიშობა. ყურადღება უნდა მიექცეს წესიერად საჭმლის მონელებას, ყმაწვილის საქციელს და დროს გატარებას მეცადინეობის შემდეგ; აგრეთვე უნდა აეკრძალოს ჯიბეებში ხელების ჩაწყობა

ბაც. ზაფხულის არდადეგებისა და საზოგადოთ თავისუფლების დროს ბავშვი სწავლისაგანაც თავისუფალი უნდა იყოს. თუ ბავშვები ქალაქს გარეთ გაისეირნებენ, თვალყური უნდა ექიროსთ არ მოიქანცნენ და საღამომობითაც გვიან შინ არ დაბრუნდნენ.

შესანიშნავმა და აწ უდროოდ გარდაცვალებულმა პროფესორმა პატალოგიური ანატომიისამ კეიმ (სტოკჰოლმი), მრავალ მხრივ განვითარებულმა და ჰქვიანმა კაცმა გამოაქვეყნა ერთადერთი ნამუშევარი, რომელშიაც მას, სხვათა შორის, მოჰყავს დროს განაწილება და სარგებლობა სასკოლო ასაკის ყმაწვილებისა და ჰაბუკათათვის. ეს ნაშრომი დაფუძნებულია მისი შვილებისადმი დეკვირვებაზე. იქიდან არის ამოღებული ჩვენი ცხრილიც, რომელშიაც მოქცეულია ჰიგიენის მხრით მინიმალური მოთხოვნილება ე. ი. რაც სამუშაო დროს ორთა შუა რიცხვით უმეტესად შესაძლებელია ბავშვებისათვის; ამ ცხრილში მოთავსებული რიცხვები ისედაც გაბეგრებულია, რადგანაც კვი უკიდურესობამდის მიდიოდა, რადგანაც ანგარიშს უწევდა მაშინ შვეციაში არსებულ სასკოლო პირობებს.

მოწაფეებს უნდა დაურიგონ ადვილგასაგებად დაწერილი წიგნაკები, რომელიც უნდა შეიცავდეს უმთავრესს ჰიგიენურ წესებს.

თუ როგორ უნდა ატარებდნენ ბავშვები სამუშაო დღეს 6—17 წლამდის, ამას გვიჩვენებს შემდეგი ცხრილი:

ივნი	ყოველ დღის განმავლობაში					ყოველ კვირის განმავლობაში					
	დრო დასაწყისი	დრო დასასრული	დრო დასაწყისი	დრო დასასრული	დრო დასასრული	სამუშაო დრო, რომელიმე შედის სიმულარ და კონს.	სკოლაში და შინ.	სკოლაში	სკოლაში	სკოლაში	სკოლაში
	დრო დასაწყისი	დრო დასასრული	დრო დასაწყისი	დრო დასასრული	დრო დასასრული	სკოლაში და შინ.	სკოლაში	სკოლაში	სკოლაში	სკოლაში	სკოლაში
7	7	11	1	3	2-3	12-18	12-18	12-15	2/2	24	—
8	7	11	1	3	3-4	18-24	15-21	12-18	2/2	24	3
9	7	11	1	3	4-5	2,30-3,30	24-30	14-20	2/2	35	6
10	8-9	10-11	1	3	6	4	29	24	2/2	3	7 ⁶⁾
11	8-9	10-11	1	3	3-4	4	29	24	2	3	7
12	9	10	1	3	3	4 და 5 ¹⁾	32	27	2	3	10
13	9	10	1	3	3	4 და 5 ¹⁾	32	27	2	3	10
14	9,30	9,30	1	3	8	5	35	30	2	3	13
15	10	9	1	3	8,30	5	35	30	2	3	16
16	10	9	1	3	8,30	5	35	30	2	3	16
17	10	8,30	1	3	9	5	35	30	2	3	19
18	10	8,30	1	3	9	5	35	30	2	3	19

1) პ. ი. სამ დღეში თან-თანხი საათი და სამ დღეში ხუთ-ხუთი.

2) პ. ყოველ დღე 10 წუთი, ან 2 დღეში 30 წუთი.

3) ამაში და შემდეგ წლებში 30 წუთი ყოველ დღე.

4) პ. ი. 20 წუთი ყოველ დღე.

5) პ. ი. ამა და შემდეგ წლებში 30 წუთი ყოველ დღე.

6) ამა და შემდეგ წლებში საშინაო სამუშაოს კონსა და სამუშაოს კონს საათს ანდობენ კვირაში (10 წუთს ყოველ დღე) საშინაო სამუშაოს სკოლის სამუშაოს ნიშნად.

—

ბუნება და სამკურნალო მეცნიერება

(წერილი შექმნა)

უკვლავი მეცნიერი ლუი პასტერი და თვალთ უხილავი აწესებანი

I

როგორ გაჩნდა ქვეყნად სიცოცხლე?..

მას აქეთ რაც ადამიანი შესდგა კულტურის კიბის პირველ საფეხურზე, განუშორებელივ სდევნიდა ერთი საკითხიც: „როგორ გაჩნდა ქვეყნად სიცოცხლე?“

მართლაც და ხო იყო ისეთი დრო და ხანა, როდესაც ჩვენი პლანეტა, თონისავით გავარჯარებული დედამიწა, შიშველ-ტიტველი დასრიალებდა, თავს ევლებოდა მზეს უსაზღვრო სივრცეში. ჰო და მას **სულ პირველად როგორ გაჩნდა ქვეყნად სიცოცხლე?..**

აი ეს საკითხი არ ასვენებდა გონიერ ადამიანს და ევლას საუკუნოებათა მეცნიერებს... ადამიანის ჭკუა-გონებას ერთს დონეზე განედეს, გაიყინოს, გაითანგოს. მისე წინასწარმეტყველის მიერ 3500 წლის წინად წარმოთქმული ლეგენდით იკვებოს, ქვეყნის შექმნის კარდმოცემა კვლავ დეჭოს, სცოხნოს.

ადამიანის ცნობის მოყვარეობა და აზრთა ბრძოლა მარად და მარად მიიღტვის, მისწრაფის ჭეშმარიტებისაკენ; ეძიებს მას უზინარ ძალას, დიდ საიდუმლოს და ახალს და ახლის გზით და საშუალებით იკვლევს მის დიდებულ გადაუვალ კანონებს... „ცდა ბედის მონახეურა“, ამბობს ქართული სიბრძნე. მიაღწევს წადილს და მიზანს თუ არ მიაღწევს, ეტ სულ სხვა საკითხია—ნამდვილად კი გონიერი არსებობის სიცოცხლე და სინარული სწორედ რომ ამ პატოისან ბრძოლაში, ჭეშმარიტების ძიე-

ბაში გამოიხატება—სიცოცხლის მიზანს, მის ინტერესს, იდეას სწორედ რომ ეს კვლევა-ძიება შეადგენს. ბუნების საიდუმლოთა თვითვეულ დარგის აღმოჩენა მთელს სიცოცხლედ დიარს.

დიად ადამიანი მართლაც და ძრთხა კი არ არის მარტოდენ ჭამა-სმარზე, საცოხნელზე ჭვიჭობდეს და ხოლო რაცა ჭასაკს მიაღწევს, ახურდება, ახლა კიდევ იმის ზრუნვაშია იყო—როგორ უკეთ გამკრავლოს თავის მსგავსი თაობა...
—

უუძველეს დროის და შუა საუკუნოებშიაც **თვითხორც შესხმა** მეცნიერებს ჩვეულებრივი მოვლენად მიაჩნდათ. არისტოტელი, ეს უუდიდებულესი ფილოსოფიი შემოქმედი ბუნების მეტყველებისა, ასე ჭკონებოდა, რომ ყოველივე ხმელი სხეული ნოტიოს შეისვამს თუ არა ერთ რამ ცხოველს გაჩენს ხოლო. აგრეთვე რაცა ნოტიო ან სველი რამ სხეული გაშრება, წამსვე სიცოცხლე აღმოცენდება. **პლინიუსი**, ეს გამოჩენილი მეცნიერი, ბუნების მეტყველი და ენციკლოპედისტი იმ აზრისა იყო, რომ რაცა დილის ნამი კომბოსტოს ფოთოლზე შეშრება და შესქელდება, წამსვე გაჩნდება კომბოსტოს მატლი, საპეველე ჭია (ჭუპრი). ხოლო ჩრჩილი მტვრისაკან ჩნდება; ბაყაყი და თაკვი ასე ძლიერ იმიტომ შრავდება, რომ თვით ჩასხვით ჩნდება. ამ გვარი შემცდარი აზრი დიდხანს მეფობდა მამინდელ მეცნიერებაში...

მხოლოდ მეჩვიდმეტე საუკუნეში მეცნიერმა

ჰარვეიმ (Harvey)*) რამეღმაც აღმოაჩინა სისხლის ბრუნვა და საფუძველი დაუდო ჩვენი დროის ფიზიოლოგას, ამან ჰარვეიმ პირველმა დააკანონა ეს მტნება და დებულება ცნობილ ფორმულათ: „Omne animal ex ovo“ ე. ი. ყოველი ცხოველი კვერცხიდან იბადება...

დღეს ყველა ჩვენგანმა ვიცით, რომ არა თუ ფრინველები ყოველი ცხოველი და თვით ადამიანიც კვერცხიდან იბადება და არც თუ ის და ჩვენთვის საიდუმლო, რომ ცხოველთა სხეულში ვიდრემდის ცოცხალია სისხლის ბრუნვა (მიმობრუნვა) მარადის სწარმოებს.

მაგრამ ჰარვეის მისი დროის მეცნიერები მთელი ათი წელიწადი მასხარად იგდებდნენ— სიცილად არ ჰყოფნიდათ რაღაც სისხლის ბრუნვა და კვერცხიდან ადამიანის გაჩენა...

ჰარვეის თანამედროვე მეცნიერები თავისას გაიძახოდნენ: „ყოველივე სიცოცხლე თვით ჩასახვით წარმოსდგა და დღესაც ასე სწარმოებს.— უ თუ ჩვენ თვალწინ აშკარად არ ხდება ვერც ეს თვით ჩასახვისა, როდესაც ხორცში ატლი ჩნდება!?!..“

მაშინ მეცნიერმა რედიმ ბერ ნაირ საბუთებით დაამტკიცა მოწინააღმდეგეთა ცრუ წარმოდგენა.— ხორცის მატლების მოკლეხანა რომ სულ ადვილი ასახსნელი იყო:— შეახვიეთ ხორცი ზეწარში ისე, რომ ბუზებმა ხორცი ვეღარ ჩასხილონ ე. ი. შიგ კვერცხი ვეღარ ჩადონ, ხორცი რასაკვირველია ახში მაინც დალბება, მაგრამ შიგ მატლი კი აღარ გაჩნდება, ვინაიდან ხორცში გაჩენილი მატლი, ეგ ბუზის კვერცხიდან გამოჩეკილი ბლარტებისა და სხვა კი არაფერი. ამ გვარად რედიმ სამარადისოდ დაარღვია, დასამარა „თვით ჩასახვის“ ჰიპოტეზა.

განვითარდა მიკროსკოპი, აღმოაჩინა სრულყოფით შემთხვევით მთელი მსოფლიო თვალთუხილავი ორგანიზმთა და კვლავ აღსდგა, აღორძინდა თვითჩასახვის ჰიპოტეზა.

„თვითჩასახვის“ მქადაგებელნი და მომხრენი ასე საზრავდენ: „ზოგიერთა ორგანიული სითხენი, როგორც მაკალითად ხორცის ბულიონი (ნახარში წვენი), რძე, და აგრეთვე მოხარშული ხილის ანუ ბოსტნეულბის წვენი ისე ვერ შეკვიანხია, რომ ან არ დამუავდეს, ან არ აიჭრას. ისე თვალთ ანა ეტყობა რა და მიკროსკოპის ქვეშ კი რა გასინჯავ წამსვე პირს კატა გეტყვამა— აუარებელი ცოცხალი არსებანი შიგ ფუთფუთობენ... ჰოდა მაშ რითა აიხსნება ეს მოკლეხანა თუ არ თვით ჩასახვითა...“

დიდად განსწავლული მეცნიერი ბიუფფონი დიდი მიმდევარი და მქადაგებელი ირლანდიელ განთქმულ მეცნიერის ნიდგემის იდეებისა, 1745 წელს შეეცადა თვალსაჩინო საბუთებით დამტკიცებინა, რომ სიკვდილი არ არსებობს!.. როდესაც ორგანიზმი (ცოცხალი სხეული) კვდება და იშლება (იხრწება), მართალია თავის ინდივიდუალურ სახეს, არსებობას ჰკარგავს, მაგრამ სხეულის ნივთიერებათა ნაწილები კვლავ ერთდებიან და ჰქმნიან ახალ სიცოცხლეს— წარმოსდგებიან მიკრო-ორგანიზმები თვალთ უხილავი ცოცხალი არსებანი.—

ნიდგეიმი კათოლიკე აბბატი იყო. ამის თეორიის წინააღმდეგ გამოვიდა არა ნაკლებ განთქმული მეცნიერი სპალლანცანი, აგრეთვე აბბატი ტომით იტალიელი. ამან განიმეორა იგივე ცდა რაიც ნიდგეიმმა მოახდინა და ბოლოს იმ დასკვნას დაადგა, რომ მტენარეულბის და ხილის ნახარშს წვენიში, და სხვა ორგანიულ სითხეებში, მაკალითად რძეში ჰყაროდან ჩაცვივა ხელმე მიკროორგანიზმთა (თვალთუხილავი არსებთა) აუარებელი თესლი და ხსენებულ სითხეებში ჰპოულბებს

* ინგლისელი განთქმული მკურნალი დამარსებელი ფიზიოლოგისა— დაიბადა 1 აპრილს 1578 წ.

შესაფერ ჰირაობებს, აქ მრავალდებიან და ვითარდებიან. ჭო და აბა ისე ძლიერ ადრულეთ იგი სითხენი, რომ ჰკერიდან ჩაცვინული თესლები სრულებით მოიხარშოს, მაშინ მერწმუნეთ აღარავითარი სიცოცხლე აღარ აღორძინდება და სხვა...

ამაზედ ნიდეკიშმა დიდის თავდაჭერით დარბაისლური ჰასუხი გასცა თავის მთხირდაზირეს აბატს სხალფანტანის: „მაშასადამე უნდა ვიკუფისხმით—თუ მე საკმაოდ ვერ გავცხლებე, თქვენ კი ბატონო, იმდენად ძლიერ ავიდრულეთ იგი სითხე, რომ თვით ჩასახვის ასადორძინებელი ნიადაგი სრულებით მოციხვიათო. კიდევ კვ დუდილია მიზეზი რომ აღარავითარი ცოცხალი არსება არ გაჩნდა თქვენს სითხეშია და სხვა...

ამ გვარად საკითხი მაინც გამოურკვეველი დარჩა, მაგრამ ამ მეცნიერთა თეორეტიულ კამათობამ კი ცხოვრებაში დიდ მნიშვნელობანი სარკებლობა მოიტანა. იმ დროს როდესაც ეს მოკამათენი მეცნიერების მაღალ ფარდებში განუენებულ კითხვებს არკვევდნენ, ვინმე გამჭრიახემ ჰრატეტიკული ჭკუის ჰატრონი ფრანგმა აშკრმა შესანიშნავად ისარკებლა აბატთა კამათით და სხალფანტანის მეტოდით შეუდგა კონსერვების მომზადებას, რითიც დიდი ძალი სიმდიდრე შეიძინა, მილიონების ჰატრონი გახდა.

აშკრმა ათი ათასობით დაამზადა თუნუქის კოლოფები ჩაწყო შიგ ახლად მოხარშული ხორცეულობა, თევზეულობა, ხილი და მწვანელი; კოლოფებს თუნუქავე გადახურა გადააკრა და შეტე დია ჰირებზე კალა წაუსვა დააკავშირა ისე მჭიდროდ, რომ სანოვაგით სავსე კოლოფში ჰკერი ვერსაიდან შესულიყო. მერე ამ გვარად დამზადებული სავსე კოლოფები ჩაწყო საარაყე ქვაბში და ისე ძლიერ ადრულა რომ კოლოფში სანოვაგე კვლავ მოიხარშა.— დღეს ვეკლა ჩვენგანი ვიცნობთ კონსერვებს—სარდინის თევზი (სარდინია) მაინც ხო გვი-

ჭამია ასე მომზადებული. ამ ბოლო წლებში ჩვენშიაც გავრცელდა ატმის კონსერვების მომზადება—უოველ-წლივ ასი ათასობით კოლოფებით მისდის ამერიკას კავკასიაში მომზადებული ხილის კონსერვები: ატმისა და სხვა ხილეულობისა.

დიად აშკრისთვის სულაც არ იყო საჭირო მეცნიერულად აქსნა რად ინახება კონსერვები რამდენიმე წლებით სრულებით განუხრწნელად*). აშკრს მხოლოდ ფულები უხარდა. მისი ფირმა დღესაც არსებობს ჰარისში და მარტო ევროპას კი არ სჯერდება, ამერიკის მიურუებულ ადგილებშიაც კი გამართა ქარხნები, რადგან იქ შედარებით საკლავის იათობას და ახლა ვეკლა სახელმწიფოს მეტადრე სამხედრო უწყებას აშკრისფირმა აძლევს უოველ გვარ კონსერვებს: ხორცი, თევზი, ხილი, მწვანელი და სხვა...

ეს ამბავი იშვიათი შემთხვევა არ არი მეცნიერების ისტორიაში. მეცნიერი გატაცებული იბრძვის რათა ბუნების წიაღში ჩაიხედოს; იგი ღამობს ბუნების გულთმისანი გახდეს, ბუნების საიდუმლოებანი გამოამუღავნოს,— მეცნიერების კუთვნილებად გახადოს, დიად სწორედ იმ დროს, როდესაც ბუნების შესაიდუმლე თავდავიწყებამდე კართულია და ხარობს ბუნების გადაუვალ უცხო კანონებით, ამ დროს ვინმე ჰრატეტიკული ჭკუის ჰატრონი სარკებლობს განუენებულ მეცნიერის კვლევა-ძიებით, ნამრამ-ნადვანით და სხვის უნარს ცხოვრებაში გამოიყენებს ხოლმე ხალხთა და ჰირად თავის კეთილ-დღეობის აღსაყვავებლად...

დიად, ბატონობ, სწორედ ასე გაძლიერდა თანამედროვე კულტურა: რკინის გზა, ორთქლ-

*) განთქმულმა ქიმიკოსმა გე-ლიუსაკმა ანალიზით გამოიკვლია აშკრის კონსერვებთა კოლოფებში მომწვედელი ჰკერი (გაზი) და მართლაც ვერ აღმოაჩინა შიგ უანგბადი (მეჯაბადი) ე. ი. ის გაზი, რომელიც ანთებს ცეცხლს და აწარმოებს სუნთქვას.

მავალი ხომალდები, ელექტრონის ძალა და სინათლე; ტელექრაფი და მრავალი სხვა დარგი კულტურისა ვიდრე ზესკნელს ჭაერში ფრენა და ქვესკნელს ზღვის გულში ხელის ზოტინი.

მაგალითად დიდებულ ფიზიკოსს ფარადეის რომ არ აღმოეჩინა ინდუქციის ნაკადული, მაშინ ხო აღარც გვექნებოდა დღეს ელექტრონი და მისი ძალა-ძლიერება, რომელიც დღეს ათას გვარად ემსახურება მთლად კაცობრიობას—ჭველანა ცას ეწია და საკეთილდღეოთ შეცვალა აღმინათა ცხოვრების ვითარება.

განვიღო საუკუნეს (XIX) პირველ ნახევარში „თვით ჩასახვის“ ჰიპოტეზამ მართლაც და ბევრი მომხრე მოიპოვა მეცნიერთა შორის—თითქმის რომ თეორიად გადააქციეს ეს რადაც თით ჩასახვა. მომხრეთა შორის ვხედავთ სახელებს: ბიოფონი, ნიდჰეიმ (1745 წ.) პუშე და სხ. შოწინადმდეგ იყვნენ: რედი, სპალნცანი შულთცე და სხვ. ამავე საკითხის გამორკვევაზე მუშობდნენ: ჰე-ლიუსაკი ქანთქმული ქიმიკოსი, შრედერი (1859 წ.), დუში, აგრეთვე ტინდალი განთქმული ინგლისელი ფიზიკოსი და სხვ.

მაგრამ უკვლახე გამწვავებული მომხრე თვით ჩასახვისა იყო პუშე. ერთის სიტუევით ბოლოს და ბოლოს იქამდე გაიტაცა ნატურალისტები, რომ 1858 წელს ცნობილმა ბუნების მკვლევარმა ზემოდ დასახელებულმა პუშემ წარადგინა ჰარისის სამეცნიერო აკადემიაში თავისი შრომა და კვლევა-ძიება, სადაც, შითომდა უოვლად დაურღვეველი საბუთებით ამტკიცებდა, რომ „ქვეყნად სიცოცხლე, იმავე პირველადვე თვით ჩასახვით გაჩნდა და ახლაც ასევე ჩნდება“...

ასტუდა ჟურნალ-გაზეთებში დიდი განგაში.

მეცნიერი ჰუშე მედგარის იერშით ეკვეთა თავის ოპონენტებს. კამათი და აზრთა ბრძოლა უმწინვალეს გამწვავდა. ბოლოს ჰარისის სამეცნიერო აკადემიამ იკისრა დიდი თანხობა—1860 წელს ჯილდოთ დანიშნა დიდა ჰრემია ამ თემაზე, რომ ერთხელ და სამუდამოდ გამორკვეულიყო „თვით ჩამოსახვის“ საკითხი. პირთობათც ის იყო, რომ საკითხის საბოლოოდ გამოსარკვევად მისი დედა აზრი არ უნდა იყოსო თეორიებით დატვირთული, დაჩრდილული და ბუნდოვანი, არამედ საგანი სადათ ახსნილი, ცხადი და აშკარა.

არაფინ უწეის, იქნება რა აკადემიის ჰრემია დღესაც მიუსაჯებელი დარჩენილიყო, მაგრამ კაცობრიობის საბედნიეროდ და მეცნიერების სასახელოდ, საფრანგეთს ჭყავდა ამ დოს უკვე სახელ განთქმული მეცნიერი, გენიოსი მამულის შვილი ღუი ჰასტერი, რომელსაც სიცოცხლადც არ ჭყოფნიდა რადაც ბავშური აზრი „თვითჩასახვა“.

II.

ღუი პასტერი და მისი მოღვაწეობა.

უუდიდებულესი მეცნიერი მეცხანამეტე საუკუნისა, გენიოსი ბუნების მკვლეველი ღუი პასტერი (Louis Pasteur) დაიბადა საფრანგეთში ქალაქ დოლში 27 დეკემბერს 1822 წელს—მამა მისი სამსახურიდან გამოსული სალდათი იყო, რომელსაც ცხოვრების საღსრად დაბადის რადაც ჰატარა ქარხანა ჭქონდა გამართული.

ჰატარა ღუი სწავლობდა ჯერ არბუას *) კოლეჯეში და მას შემდეგ ბეზანსონში. აქ რა ბაკალავრის (მეცნიერის) ხარისხით გურსი დაასრულა, მერე 1843 წ. ახალგაზდა ღუი მიიღეს Ecole Normale-ში, სადაც გატაცებით სწავლობდა ქიმიას.—

*) ეს ორივე ქალაქი დოლი (Dôle) და არბუა (Arbois) საფრანგეთშია იურის დეპარტამენტში.

1848 წ. ლუი ზასტერმა დამთავრა თავისი პირველი მეცნიერული შრომა შესახებ **ღვინის მჟავისა** *) ამ შრომამ დიდი ცვალილება მოახდინა ქიმიასში—სრულებით ახალი პრინციპები გააშუქა. იმავე წელს ლუი ზასტერი მიიწვიეს ფიზიკის პროფესორად ქ. **ლიუონში**... სამი თვის შემდეგ ქიმიის პროფესორად დანიშნეს **სტრასბურგში**.—

1854 წ. უკვე ცნობილი მეცნიერი ზასტერი მიიწვიეს ქ. **ლილში** ბუნების-მეტეოროლოგიის ფაკულტეტის დეკანად. სამი წლის შემდეგ (1857 წ.) ზასტერი დაბრუნდა პარიზში, სადაც ხელმძღვანელობდა სამეცნიერო მუშაობას Ecole Normale-ში. აქ, ამ უმაღლეს სასწავლებელში, პირველად დიდს უხერხულობას განიცდიდა განთქმული მეცნიერი ზასტერი. მაგალითად, არ ჰქონდა უმთავრესი რაიც სამეცნიერო შრომას სჭირდა. არ ჰქონდა საკუთარი კათედრა და შეტადრე ლაბორატორია ნაყოფიერ სამეცნიერო შრომისათვის. ზასტერმა ვერ შესძლო მოზღვანებულ მეცნიერულ აზრთა ტალღების შეგუება, შეჩერება. კატაგებულმა მეცნიერმა აიღო და ისედაც მტერი თავის ბიუჯეტი ზასტერმა ლაბორატორიის

*) ღვინის მჟავა ეწოდება იმ მარილს ბაზარში რო ჰყიდიან და „ლიმონის მარილს“ (Лимонная кислота-ს) რო შეცდომით უძახიან. ყველანი იცნობთ, შაბივით თეთრი კვნიწებია.—ღვინის მჟავა მზადდება ქიმიურად ღვინის მარილიდან, ამ ღვინის მარილსაც ბევრი იცნობთ—ქვევრის ან ბოჩკის კედლებზე დაილექავს და შეახმება ხოლმე მოწითალო ქერტლებია მაგარი. ღვინის ზოგან ყრიმთართარს (Caemartartari srud.) ეძახიან. აი ამ ღვინის მარილიდან წარმოსდგება (აკეთებენ ქიმიურად) ღვინის მჟავა (Acid. tartaricum) ანუ ღვინმარილმჟავა (ქართულ. ქიმიას). ვიმეორებთ, რომ ხალხი და მოვაჭრენი შეცდომით ეძახიან (ამ პრეპარატს ლიმონის მარილს, რადგან ნამდვილი ლიმონის წვენიდან ამზადებენ ლიმონის მჟავას (Acid. citricum) ანუ ლიმონის მარილს.

მოწეობას მოახმარა—სადაც ქანდაკაზე ამ სასწავლებლის სახლის „კრიზაში“ თავის ხარჯით გამართა შესაფერი ლაბორატორია.

1857 წ. ზასტერმა გამოაქვეყნა თავისი შესანიშნავი გამოკვლევანი. აშკარა და დურღვეული საბუთებით ზასტერმა პირველმა დაამტკიცა, რომ **შაქრის სპირტიანი დუღილი** გამოწვეულია ხოლმე **თვალთ-უჩინარ არსებათა** სიცოცხლის პროცესით. ეს თვალუხილავი ცოცხალი არსებანი (დროჟვის სოკოები) აღორძინდებიან, სიცოცხლობენ და ვითარდებიან, მრავლდებიან იმ სითხეში, რომლის დუღილიც თვით გამოიწვიეს. მაგალითად **ყურძნის წვენის** (ტკბილს რომ ვეძახით) **შაქარი** მთლად არ გადაიტევს ხოლმე სპირტად და ნახშირმჟავა გაზით (მაჭარი); არამედ **ტკბილის უწიეული ნაწილი** იხარჯება (მაჭარი) თვით **ბაქტერიების** სიცოცხლეზე, მათი ბამების (უჯრედების) აშენებაზე. ხოლო შედეგადაც თან კეთდება **გლიციკონი** და **ქარვის მჟავა**.

ეს საკვირველი აღმოჩენა დიდად ეწინააღმდეგებოდა მაშინდელი მეცნიერების, (ლიბინის სკოლა) თეორიას. მაშინ მეფობდა ის აზრი, რომ მაჭარის დუღილი ქიმიკო-მექანიკური აქტია და სხვა კი არაფერი. ამათმა პროტესტებმა ვერ შეაჩერეს გენიოსი მეკვლევარი. ზასტერმა კვლავ აღმოაჩინა, რომ **რძის დუღილის** გამოსაწვევადაც (მაწონი) საჭირთნი არიან ერთ გვარი **ფერმენტები** (სადვივარი) რომელნიც დაიწებენ ხოლმე რძეში აღორძინებას, გამრავლებას, ფუფუნებას, მაგალითად ამ მზა **დედათი** (სადვივართ) შეიძლება სხვა ახალი რძეც შეადგოთ (მაწონი) და სხვ...

ამ აღმოჩენას მოჰყვა კიდევ სხვა სასწავლო. თურმე ერბოს მადულებელ ვიბრიონებს (vib-
rion butyrique) მხოლოდ უჭაროდ შეუძლიანთ სიცოცხლეს აღორძინება, გამრავლება. ამ შე-

სანიშნავმა აღმოჩენამ საფუძველი დაუდო ახალ შემეცნებას **მიკრობიოლოგიაში**. ბაქტერიები გაჭევეს ორ ჯურად (ტიპი): 1) **ჰაერობები** უწოდეს იმათ, რომელნიც ჰაერს საჭიროობენ თავიანთ სიცოცხლის პროცესისთვის. — და 2) **ანჰაერობები**, რომელთაც **მხოლოდ უჰაეროთ** შეუძლიანთ აღმოცენება, სიცოცხლე და გამრავლება. ბოლოს ჰასტერმა იქამდე შეისწავლა მიკროორგანიზმთა ცხოვრება, რომ ყველა ბაქტერიას თავის შესაფერი საზრდო-საკვებავი გამოუნახა.— ხელფრენურად შეუქმნა ბაქტერიებს მათი საუფარველი საცხოვრებელი პირობები. ყველა ჯურს ბაქტერიას ცალკე-ცალკე გულტურად ინახავდა— თავის ნება-სურვილზე ჰკვებავდა ზრდიდა, ამრავლებდა, იკვლევდა მათს ხასიათს უნარს და სხვ. ასე გასინჯეთ სხვა და სხვა გვარის ბაქტერიებს ერთმანეთთან აჭიდავებდა ხელშეკიდვც.

—
 აი სწორედ ამ დროს, როდესაც ღუი ჰასტერი უკვე დამსახურებული და ყველა განათლებულ ქვეყნებში სახელგანთქმული ავტორიტეტი იყო, ღონდონის სამეცნიერო სამეფო საზოგადოებამ ჯერ 1856 წელშივე მიუ-

საჯა ოქროს მედალი ღუი ჰასტერს სამეცნიერო შრომა-მოღვაწეობის გამო.—
 დიად სწორედ ამ დროს 1860 წ. საფრანგეთის სამეცნიერო აკადემიამ გამოაცხადა ის **თემა** და თანაც დიდი ჯილდო—პრემია დაუნიშნა იმას, ვინც კი ცხადდევ და სადათ, ყველასათვის ადვილ გასვგებ საბუთებით გამოაკვებდა მართლად არსებობს თუ არა ბუნებაში „**თვითჩასახვა**?“ *) მართლაც და საჭირო იყო ერთხელ და სამუდამოდ ჭეშმარიტი საფუძველი დასდებოდა ამ საინტერესო საკითხს: „**როგორ გაჩნდა ქვეყნად სიცოცხლე იმავე თავითვე პირველადვე**?“...
 ჰასტერიც გაბედულად შეუდგა ამ საკითხის გამომკვლევას.

ილ. ალხაზიშვილი.
 (შემდგეი იქნება)

*) ვისაც გსურსთ გაიცნოთ მეცნიერთა დღევანდელი შეხედულობა და აზრი ამ საინტერესო საკითხზე, გირჩევთ წაიკითხოთ პროფესორის კოსტიჩევის ახლად გამომცემული ბროშურა: „О проявление жизни на землѣ“. А. С. Панафи-дикой 1913 г. С.-Петербургъ (Петроградъ), Итальянская ул. 29.—ღირს 25 კ.

სახალხო განათლების მოღვაწენი

იასონ კაპანაძე

(დასასრული)

ი. კაპანაძემ დაარსა ყველაზე ადრე სოფ. ბოსლევში საუთიერთო ამხანაგობა (წვრილი კრედიტისა), რომელიც 1912 წლის გასულს მანვე შემნახველ-გამსესხებელ ამხანაგობად აქცია. მისის მეოხებით დაარსდა მისდამი რწმუნებულ ორკლასიან სასწავლებელთან წიგნსაცავი, რომლის-

თვისაც რუსული წიგნები, მშვენიერად ყდაში დაკაზმულები, უმეტეს ორი ფუთისა, მოსკოვის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებისაგან მიიღო უფასოდ. ქართული წიგნების მოსაპოვებლად კი დაავალდებულა თითოეული წევრი საურთიერთო ამხანაგობისა, რომ თითოეულ

მათგან საამხანაგო კასიდგან გატანილ მანეთზე კაპიკი ბიბლიოთეკის სასარგებლოდ დაეტოვებია, რადგან ი. კაპანაძე ამხანაგობიდან თავის მძიმე შრომისათვის გასამრჯელოს არ ლებულობდა—ეს ფული დღეს ექვს თუმნამდის აღის და მალე გავგზავნება ქ. შ. წ.-კ. გამ. საზოგადოებას ქართული წიგნებისათვის.

დღეს სოფელი ბოსლევო, რომელიც ამ შეიდი-რვა წლის წინად იმდენად დაქვეითებული იყო სწავლა-განათლებით, რომ ამ ვეებერთელა სოფელს (800 კომლზე მეტი მარტო გლეხობაა თავად-ახნაურების გარდა) თავის სოფ. კანცელარიისთვის მწერალი და მღვდელი გარეშე სოფლებში უნდა ეძებნა მუხლ-მოდრეკით (ექვსი მღვდელია, ექვსივე გარეშე სოფლებიდან ჰყავთ მოწვეული), წარმატების, წინმსვლელობის გზაზე სდგას და ვერც ერთი სოფელი ვერ სჯობნის მას. და ეს კი სულ აქ დაარსებული სკოლის წყალობაა, რომლის დამაარსებელსაც გლეხობა სასიკვდილოდ არა ზოგავდა ამ ცამეტ-თოთხმეტი წლის წინად ზოგიერთა მღვდლების შთაგონებით.

თვით ი. კაპანაძე, ცოლშვილით დატვირთული, ყოველთვის დიდ სიღარიბეს იტანდა და იტანს დღესაც, თუმცა კი იგი დღე და ღამ მოსვენებას არ აძლევდა თავს: დილის რვა საათიდან ნაშუადღევის ორ საათამდე სკოლაში მაცადინობდა გლეხების ბავშვებთან, მერმეთ ნახევარს, ან სულ დიდი, ერთ საათს მარტო სადილსა და მოსვენებას ანდომებდა, და სამი საათიდან ისევ ღარიბ აზნაურის შვილებთან მაცადინობდა კერძოდ, რადგან გლეხები მათ თავის სკოლაში არ ლებულობდნენ. ეს ბავშვები აძლევდნენ ი. კაპანაძეს თვეში ერთი მანეთიდან სამ მანეთამდე, მაგრამ ეს მცირე საშრომელიც

დიდ შემწეობას აძლევდა მას, რადგან თავის პატარა ჯამაგირს იგი ხშირად მამასახლისის წყალობით ნახევარ წლობითაც ვერ ლებულობდა. ასე საღამოს ექვს-შვიდ საათამდე, და ზაფხულობით მეტსაც კერძო ბავშვებთან იქანცებოდა, შემდეგ, ვახშმის მაგიერ ჩაის დალევდა პურით, თუ ექნებოდა, თორემ და ისე ნახევრობით მშვიერი მოწაფეების რვეულებს ასწორებდა, ან ახალ გაკვეთილებს ამზადებდა ბავშვებისათვის შემდეგი დღისათვის. რვეულების გასწორებას მორჩებოდა თუ არა, ჟურნალ-გაზეთების კითხვას შეუდგებოდა და ან კორრესპონდენციების წერას ჰკიდებდა ხელს ადგილობრივ გაზეთებისათვის და მკითხველ საზოგადოებას აწვდიდა პრესის საშუალებით ღირს შესანიშნავ ამბებს სოფლის ცხოვრებიდან.

ხშირად უფროთხობდა იგი ძილს სოფლის მოხელეებს და მაზრის უფროსებსაც, როცა ხედავდა მათგან სოფლის გლეხების შევიწროებას, რის გამოთ მასაც ხშირად დიდი უსიამოვნება ხვდებოდა ხოლმე იმათგან. ორჯერ-სამჯერ მაზრის უფროსებმა კიდევ უჩივლეს მას დირექტორთან და თხოულობდნენ კაპანაძის თავიდან მოშორებას, მაგრამ ამ მხრივ დირექტორი ბ. ლევიცკი დიდათ საქები იყო: სოფლის მასწავლებელს იგი ტყუილ-უბრალოდ არასოდეს არ დასჯიდა. ერთხელ სენაკის მაზრის უფროსი, ბებურიშვილი, ჩამოვიდა სოფ. საჭილაოში, სადაც კაპანაძე მსახურებდა, იმის გამოსაძიებლად, თუ ვინ უგზავნიდა იქიდგან მის ძილის დამფრთხობ კორრესპონდენციებს რუსულ გაზეთებს, და როცა გაიგო ამას იქაური მასწავლებელი კაპანაძე სჩადიოდა, მაშინვე ჩაიჭრა ქუთაისში და დირექტორთან ამოჰყო თავი საჩივრელიად... დირექტორი ძლიერ გაუჯავრდა ი. კაპანაძეს, რომელს

საც სხვათა შორის ამ სიტყვებით მიჰმართა დ. სამტრედიაში, სადაც იგი ჰყავდა მას დაბარებული მაზრის უფროსის საჩივრის გამო ... „**Несчастливого сельсваго учителя послѣдній сторожъ давить, и какъ вы смѣете вооружить противъ себя уѣзднаго начальника, въ которомъ мы чутьли не каждый день нуждаемся!**“

ი. კაპანაძეს დირექტორმა აუკრძალა წერა და უჩჩია, თუ დრო ექნებოდა თავის ნაწერები იმ ორგანოსათვის გაეგზავნა, რომელსაც კავკასიის ოლქის მზრუნველი ჰბეჭდავდა. კაპანაძემ აღუთქვა დირექტორს, რომ ის ამ ორგანოსაც გაუგზავნიდა წერილებს. თუმცა ეს ასეც იყო, მაგრამ მას მაინც არ მოუთმინა გულმა და მერმეთ შორაპნის მაზრის მოხელეებს გაავლო თავის ბასრი კბილი, რისთვისაც ახლა შორაპნის მაზრის უფროსმა უჩივლა იმავე დირექტორთან, რომელიც ნახა ზესტაფონში იმ დროს, როცა ის სარევიზიოდ იყო ბ. ო. იოსელიანთან მის ორ კლასიან სასწავლებელში. აქ მაზრის უფროსს თან ახდენ სტრაჟნიკები და ბოქაული პოლიციისა ა. წერეთელი, რომელიც ეხლა მომრიგებელ შუამავლად არის. ბ. იოსელიანმა დაინახა თუ არა სკოლის ეზოში მაზრის უფროსი ბ. ჯაყელი სტრაჟნიკებით და ბოქაულით განცვიფრდა და გაკვირვებით უთხრა დირექტორს—ეს პოლიცია ან მე მიჭერს და ან თქვენაო.

მაზრის უფროსი შემოვიდა თუ არა სასწავლებელში, მაშინვე საიდუმლოდ ინახულა დირექტორი და თითქმის ერთი საათი გასტანა მისმა საჩივარმა ი. კაპანაძეზე. მერმეთ, როცა წასულიყვნენ, დირექტორს ო. იოსელიანი შეეხმო ოთახში და დაღვრებით ეთქვა: „ეს რა ამბავია, რომ კაპანაძე ამ პოლიციელებს არ ასვენებსო: ამას წინად სენაკის მაზრის უფროსმა ბე-

ბურიშვილმა უჩივლა და ახლა ესეც უჩივისო“, და სთხოვა იოსელიანს, რომ პასუხი მოეთხოვა კაპანაძისათვის, მაგრამ იოსელიანს ამაზე უარი ეთქვა. შემდეგ დირექტორმა თვითონ მოსთხოვა პასუხი კაპანაძეს. კაპანაძემ პირადათ ინახულა დირექტორი. გამოუტყდა მას კორესპონდენციის დაწერას, უთხრა რომ იგი ყველაფერს სიმართლესა სწერდა და დამტკიცებაც შეუძლია მისი, რაც დაუწერია და სწერს. მაგრამ ყველა ამას დრო, მოცლა და საშუალება უნდა და ესენი არც ერთი არა აქვს კაპანაძეს, რომ იგი სამართლოში ეთრიოს პოლიციელების საჩივრის გამო და სთხოვა გულმოდგინეთ—არ გაემუღავნებია მაზრის უფროსისთვის მისი ფსევდონიმი. დირექტორიც დაეთანხმა, თუ კი რედაქტორი გაზეთისა არ გაამუღავნებდა...

ერთი სიტყვით, ცოლშვილით დატვირთული ი. კაპანაძის უმეტეს 37 წლის სოფლის მასწავლებლობის სამსახური წარმოადგენს მოწამებრივ ტანჯვა-წამებას და გამუღმებულ, პატიოსან შრომას იმ ბნელ ძალებთან, რომლებიც ცხოვრების მშვენიერ სინამდვილეს ჩრდილავენ და უხუთავენ სულს.

ბ-ნი ი. კაპანაძის (თავბერა) წერილები, რომლებიც მოთავსებული იყო დრო-გაშვებით 1876 წლიდგან დღემდის სხვა და სხვა ადგილობრივ გაზეთებში, უფრო დიურ ვარამს ეხებოდა და ყოველთვის საჭირობოროტო საკითხს უყენებდა თვალწინ მკითხველებს. ბ-ნი კაპანაძე უფრო ხშირად რუსულად სწერდა, რომ სხვა და სხვა მოხელეების უკუღმართი საქციელი გაუმყლავნებელი არ დარჩენილიყო და დიდ ბობოლებსაც ყურადღება მიექციათ.

აქვე მოვიყვანთ სათაურს ზოგიერთ უფრო საყურადღებო წერილებისას, რომელიც დაუსტამბავს სხვა და სხვა დროს.

- 1) სოფლის მასწავლებლის შენიშვნები რუსული ენის სწავლების შესახებ სოფლის სკოლებში „Обзор“ 1878 წ. № 80*).
- 2) ზომები გლეხთა ნაშრომის ექსპლოატაციის წინააღმდეგ, „Заказъ. Обзорный“ 1887 წ. № 73.
- 3) სოფლის მასწავლებლის შენიშვნა ქართული ენის სწავლების შესახებ ჩვენს სკოლებში.
- 4) კავკასიელი გლეხის ქალები.
- 5) ხმა სოფლის მასწავლებლის ქუთაისის გუბერნიიდგან.
- 6) ერთი გამოცემის შესახებ.
- 7) ხალხის განათლება.
- 8) საზოგადო ბიბლიოთეკები, როგორც საშუალება ხალხის თვითგანვითარებისა.
- 9) წერა-კითხვის გავლენა მუშათა შრომის ნაყოფიერებაზე.
- 10) წერილი კრედიტი სოფლად.
- 11) დავა ერთი წყლულია გლეხთა შორაპნის მახარაში.
- 12) სოფლის მოხელეები.
- 13) სოფლის ინტელიგენცია.
- 14) სოფელი და ფოსტა.
- 15) ს. საჭილაო და რკინის გზა.
- 16) საშინაო აფთიაქები სოფლის სკოლებთან.
- 17) საექიმო და საჰიგიენო კურსები სოფლის მასწავლებელთათვის.
- 18) ჭიატურის რკინის გზის შტო.
- 19) ყვირილის ხეობა.
- 20) სოფლის ცხოვრება.

* ამ წერილმა სამართლიანი ჰასუსი გამოიწვია 1878 წლის „დრეკის“ მე-18 ნნ ფურცლებზე ჩვენი ძვირფასი ად. ჭიჭინაძისგან, რომელიც დღეს ტფილისის ქართულ გიმნაზიის დირექტორად იქმნა მიწვეული და მშინ კი ქუთაისის სათავად-ახნაურთ სკოლის ინსპექტორი იყო.

მეგ.

- 21) ჩვენი სტატისტიკა.
- 22) წურბელა ჩარჩები ქუთაისის გუბერნიაში.
- 23) საექიმო დახმარება სოფელში.
- 24) სოფლის მწერლები.
- 25) იურიდიული დახმარება სოფლისათვის.
- 26) სოფლის მოხელეთა არჩევნები.
- 27) გამიჯვნის დაგვიანების მიზეზები.
- 28) სამეურნეო ცოდნა და სოფლის სკოლები.
- 29) მიწის საკითხი. უმიწობა. მოუსავლობა სხვ.

გარდა ამ გვარ საგაზეთო წერილებისა და კორესპონდენციებისა ი. კაპანაძეს აქვს დაბეჭდილი მოზრდილი სტატია სოფ. საჭილაოზე, სადაც ის მასწავლებლობდა 22 წელ. ეს სტატია აქვს მას დაბეჭდილი „კრებული მასალათა აღსაწერად ადგილთა და ტომთა კავკასიათა, გამოცემა XXVII, კავკასიის სამოსწავლო უწყებისაგან. 1901 წელში თვიურმა ჟურნალმა „მოგზაურმა“ მოათავსა პირველს ნომერშივე თავისი ბიბლიოგრაფიული შენიშვნები.

შევენიერ დროს გამოუშვა ამხანაგების დახმარებით წიგნაკი „Голосъ сельскаго учителя съ запиской дѣятелей по народному образованию“. ამ წიგნაკში აღწერილია უკიდურესი მდგომარეობა სოფ. მასწავლებლებისა. ამ წიგნის რამდენიმე ცალი გაგზავნილი ჰქონდა სახელმწიფო სათათბიროში დეპუტატ მილიუკოვს რამდენიმე ხონის ახლო-მახლო სოფ. მასწავლებლებისაგან.

1909 წელში ვრცელი მოხსენება გაუგზავნა ტფილისში სოფლის მეურნეთა კრებას, სადაც საუკეთესო საშუალებად სოფელში სამეურნეო ცოდნის გავრცელებისათვის მას სოფლის სამინისტრო სკოლე-

ბი მიაჩნია. ამ მოხსენების ტექსტები დაბეჭდილია წიგნში: **„Труды первого кавказскаго съезда сельских хозяевъ 15—24 ноября 1909 г. въ Тифлисъ“**.

ამ ოცი წლის წინად თორმეტი წლის განმავლობაში მიწათა სამინისტროს ორგანოში ჰგზავნიდა კორრესპონდენციებს ადგილობრივის ამიდებისა და მოსავლის შესახებ. —

მანვე 1909 წელში მოახდინა თავის მოწაფეებიანად ექსკურსია ქიათურისაკენ, რაზედაც საკმაო ვრცელი სტატია გაუგზავნა კავკასიის სამოსწავლო უწყებას. ეს სტატია დაბეჭდილი მოზრდილს წიგნში და შეიცავს უმეტეს 37 გვერდსა.

შედგენილი აქვს ქართულ ენაზე სოფლის სკოლების პირველ განყოფილებისათვის კრებული არითმეტიკისა, რომლის გამოცემასაც ჰპირდება მ. გაჩეჩილაძე.

აი როგორ ახასიათებდა ი. კაპანაძეს, როცა ის ჯერ კიდევ ახალგაზდა მასწავლებელი იყო, ერთი კორესპოდენტი, რომელიც მოგზაურობდა 1878 წელში იმერეთ-სამეგრელოში, და სკოლებსაც ათვალთვლიერებდა (ფელეტონი გაზ. „დროება“-ში 14 მარობისთვე № 121)... „აქ გულშემოყრილი (მაშინდელ აბაშის სამინისტრო სკოლაზე ლაპარაკობს), წამობძანდით ს. საჭილაოში; დაათვალთვლიერეთ აქაური სკოლაც. გული გაგინათლდებათ, წინათვე გახარებთ. სასოფლო გზის მახლობლად მშვენიერი ვაკე, კაკლნარით და სხვა ხეებით დამშვენებულ ადგილზედ, ხის მშვენიერი დიდ ბალკონიანი საუცხოვო სახლები. სასკოლო ზალა ვრცელი და მშვენიერად მორთული, მასწავლებლის ოთახები ჟურნალ-გაზეთებით და სხვა და სხვა წიგნებით სავსე და სხ. თვითონ მასწავლებელი მშვიდი და წყნარი ხასიათის ყმა-წვილი კაცი, რომელსაც საზოგადოება

ეპყრობა ძმურათ, მეგობრულათ, თავაზიანათ; ჰკითხვენ რჩევას ყველაფერში და ერწმუნებიან, როგორც კეთილის მყოფს“...

აქ უნდა შევნიშნოთ კიდევ, რომ ბ-ნი კაპანაძე ყველგან, სადაც-კი მასწავლებლობდა თვისი წყნარი, მშვიდი ხასიათით და სწავლების მეთოდებით, მოწაფეებთან მოპყრობით, თვისი სამაგალითო საქციელით ავრცელებდა პაწია მოწაფეებში არა მარტო ცოდნას, სწავლას, არამედ ზრდიდა კიდევ მათში კეთილ მიდრეკილებათა, რაც სამწუხაროდ ყველა მასწავლებელს ვერ ეხერხება. როცა მოწაფეებს ურიგებდა ნიშნებს მათი სწავლაში წარმატების შესახებ, ამ ფურცლებზე კითხულობდით სხვა და სხვა აფორიზმებს სწავლის საჭიროების შესახებ; მოკლე დარიგებას მშობლებისადმი, თუ როგორ უნდა აღზარდონ ბავშვები და სხ. ერთი სიტყვით ეს უანგარო მოღვაწე სიტყვით და საქმით ყველგან სინათლეს ჰფენდა და ღღესაც უკვე მოხუცებულს არ შეუწყვეტია მუშაობა პედაგოგიურს ასპარეზზედ.

მალიარიამ, დამპალმა ცივებ-ცხელებამ, ი. კაპანაძე და მისი ოჯახობა იძულებული გახადა დაეტოვებია სოფ. საჭილაო. 22 წლის სამსახურის შემდეგ იგი გადავიდა რაჭაში ნიკორწმინდის ორკლასიან სასწავლებელში, სადაც ჰავა ბევრად უკეთესი იყო საჭილაოსაზე. ამ გარემოებამ მეტად დააღონა საჭილაველები.

ამ გადასვლის გამო ვინმე „სუჯუნელი“ (ფსევდონიმია) 1897 წ. გაზ. „ცნობის ფურცელში“, № 317, სხვათა შორის, ასე სწერდა: ...„ეს გარემოება (გადასვლა საჭილაოდგან ი. კაპანაძისა) მეტად სამწუხაროდ შეექმნათ ყველა საჭილოველებს. სწორედ უნდა ვსთქვა, იმისთანა მშრომელი, შეგირდების მოყვარული, მშვიდი და

მუყაითი სწავლაში მეტად იშვიათია ჩვენ დროში. მასთან შეეკრდათ ყოფილნი ზოგნი მღვდელნი არიან, ზოგნი სოფ. მასწავლებელნი, ზოგნი მედავითნენი და ზოგნი რკინის გზის სამსახურში კარგი ადგილი უჭირავთ. იასონ კაპანაძემ გახსნა ამ სოფელში სკოლაწივე უფასო სამკითხველო და მით ბევრს მისცა ზეზეულად სწავლა-განათლება. და მართლაც ძვირად გამიგონია, ამდენ ხანს ერთად ერთ სოფელში ერთი და იგივე მასწავლებელი რომ ყოფილიყოს ასე პატიოსნად როგორც ზემოხსენებული ი. კაპანაძე“...

თითქმის ეს ჰმ წელიწადი გადის, რაც ი. კაპანაძე საზოგადოების სამსხვერპლოზე სწევას თავის სიცოცხლეს, სწირავს არა მარტო თავის თავის ბედნიერებას, არამედ თავის ოჯახობის ბედნიერებასაც ბევრი დევნა, სიმწარე და უსიამოვნება გამოუტლია ი. კაპანაძეს ზოგიერთი სახალხო სკოლების ინსპექტორებისაგანაც. იგი არა ერთხელ ყოფილა წარდგენილი დასათხოვად დირექტორთან.

მას ძლიერ ავიწროებდენ განსაკუთრებით ქართული ენის სწავლებისათვის სკოლაში. ამიტომ ერთხელ მან გაგზავნა საჭილაოდგან ორი გლეხი ქუთაისში სათავად-აზნაურო სკოლის ინსპექტორთან ალ. ჭიჭინაძესთან, და სთხოვა მათი პირით— დაეწერა მათთვის თხოვნა, რომ ქართულ ენას საპატივო ადგილი ჰქონოდა მათ სკოლაში, რადგან სკოლა სრული მათის ხარჯით იყო გახსნილი და ინახებოდა კიდევ მათის ხარჯითვე. ბ. ჭიჭინაძემ დიდის სიამოვნებით აუსრულა მათ სურვილი: დაუწერა თხოვნა. ეს თხოვნა გლეხებმა დაუყოვნებლივ გაუგზავნეს მაშინდელს ოლქის მზრუნველს ბ. იანოვსკის, მაგრამ მან ეს თხოვნა მაუდ ქვეშ ამოსდო და არავითარი ყურადღება მიაქცია.

მხოლოდ ი. კაპანაძე ამის გამო კინალამ მთლად უადგილოთ არ დასტოვეს. ამის შემდეგ გამოუგზავნეს კაპანაძეს, ბ. აშორდიას მიერ შედგენილი მეგრული ანბანი, და დაავალეს—მეგრული ენის სწავლება შემოეღო ქართული ენის მაგიერ, რადგან ეს სკოლა (მარნის) იმყოფებოდა სენაკის მაზრაში. ეს ანბანი ი. კაპანაძემ უკუ აგდო შკაფში და უყურადღებოთ დასტოვა. მოვიდა ინსპექტორი ბ. პერეგონიკოვი და ერთი ალიაქოთი აუყენა და კიდევ წარადგინა იგი დასათხოვად დირექტორთან, რომელსაც თავის მოხსენებაში ასე სწერდა: „...такъ какъ онъ, Капанадзе, въ своихъ дѣйствіяхъ идѣтъ въ разрѣзъ съ распоряженіемъ попечителя округа, то прошу его удалить съ занимаемой имъ должности“ და სხვ. ამის შემდეგ მოვიდა მასთან თავად დირექტორი ბ. ლევიცკი. ი. კაპანაძემ აუხსნა მას დალაგებით, რომ თუმცა სკოლა მართალია სენაკის მაზრაშია, მაგრამ იქაური მცხოვრებლები იმერლებია და მეგრულის სრულებით არა გაეგებათ-რაო, დასამტკიცებლად ამისა მიუთითა მასთან ახლო მდგომ სკოლის მოსამსახურეზე, რომელიც ჩაის უსხამდა მას და რომელიც იქვე სკოლის ახლოს ცხოვრობდა, და უთხრა: აი ეს მოსამსახურე აქაურია და რამდენიმე წელიწადი ჩემთანაა სკოლაშიო და როგორც ახლა, ასე ყოველთვის ქართულად მაქვს მასთან ლაპარაკი, რადგან მეგრული არც მან და არც მე ვიცითო... მეორედღეს ი. კაპანაძე გაჰყვა დირექტორს მეზობელ სკოლაში სოფ. ნაესაკოვში, რომელიც დ. აბაშის გვერდითა სძევს. როცა კაპანაძე და დირექტორი გადაცილდნენ ნაცხენიწყლევს, ი. კაპანაძე ეუბნება დირექტორს: „აი ახლა გადავედით სამეგრელოშიო, მაგრამ ქართული მეგრელებს

აქაც კარგათ ესმისთო, რადგან მეგრული ენა გადასხვაფერებული ქართული ენა არისო“. ეს დრო იყო შემოდგომა, როცა გლეხობა, ქალი და კაცი, დიდი და პატარა, მოფენილი იყო ყანებში სიმიდის სატყხათ. ი. კაპანაძე ქართულად უძახდა შორიდგან იმათ გამარჯვებას და ისინიც ქართულადვე უპასუხებდენ, მხოლოდ ერთგან უპასუხებს მეგრულად: „ლორენთი გაგიმარჯოს პარტენი“ მაშინ ი. კაპანაძე აქცევს ამაზე ყურადღებას დირექტორისას და ეუბნება მას, რომ თუმცა ის კაცი მეგრულად მიპასუხებსო, მაგრამ იგივე ქართული სიტყვებიაო. დირექტორი ეუბნება: „да, есть дѣйствительно нѣкоторое созвучіе“... საქმე ამით გათავდა. მეგრული ენის სწავლებაზე მერმეთ ძალა არვის დაუტანებია მისთვის, მაგრამ ყველასაგან ცნობილმა ბ. პერეგოზნიკოვმა მეორე დღესვე გამოუარა კაპანაძეს საჯავახოდგან და დაუწყო ბავშვებს ისევ ცდა რუსულს ენაში. როცა გაიგო, რომ დირექტორი უყურადღებოდ სტოვებდა მის მოხსენებას მეგრული ენის სწავლების შესახებ და მასწავლებლის დათხოვნის შესახებაც, ბრაზმორეულმა სხვათა შორის ეს ჩაუწერა სარევიზიო წიგნში: ...**„извѣять немедленно изъ употребленія какую-то расписку Погобашвили“**, და გაუღდა გზას. ნახევარი წლის შემდეგ პერეგოზნიკოვმა კიდევ ინახულა სკოლა, რის შემდეგაც დირექტორი სწერდა ი. კაპანაძეს: **„въ виду того, что Вы, какъ доносить инспекторъ Перевозниковъ, больше времени употребляете на преподаваніи грузинскаго языка, у Васъ въ школѣ русскій языкъ хромаетъ, что и ставится Вамъ мною на видъ и въ случаѣ повторенія еще, будете удалены отъ должности“**. ი. კაპანაძის იღბალზე პერეგოზნიკოვი თავით იქმნა გადაყვანილი... დანიშნეს ინსპექტორად დმიტრიევი. მან მოახდინა რევიზია სკოლებისა და შემდეგ რევიზიისათვის წაუყარა დ. აბაშაში ახლო-მახლო სოფლის მასწავლებლებს ბავშვების მიერ რუსულათ ნაწერი რვეულებით. აქ პირველათ ი. კაპანაძეს მოსთხოვა მისი მოწაფეების რუსული რვეულები. დაუწყო ფურცლა. არ მოეწონა და ეკითხება: **„Вы читали циркулярное распоряженіе г. Полечителя округа относительно веденія письма?“** ი. კაპანაძე უპასუხებს, არა ვიცი-რაო. ინსპექტორი მაინც ეუბნება: „არა, როგორც ძველმა პედაგოგმა კარგად უნდა იცოდეს ეს ცირკულიარული განკარგულება მზრუნველისაო. ცირკულიარებს ხომ ღებულობო?“ ვღებულობო, ეუბნება კაპანაძე, მაგრამ ზოგიერთი ნომრები ფოჩტაში იკარგებო და ეგებ იმ დაკარგულ ნომრებში იყო ეგ მზრუნველის განკარგულებაო. ი. კაპანაძეს ინსპექტორი ხმას აღარ სცემს. იწვევს ახლა აბაშის სკოლის გამგეს კ. სალაყაიას და აწერიებს ოქმს. ამ დროს ი. კაპანაძე ეუბნება ინსპექტორს: * შეიძლება თქვენ იმ ცირკულიარზე მითითებთ, რომელიც მზრუნველმა ამას წინეთ გიმნაზიების და რეალურ სასწავლებლების შესახებ გამოსცაო. მაშინ ჩავაყენე ჩვენც იმ პირობებში, რომლებშიაც ეს სასწავლებლებიაო და ჩვენც დიდის სიამოვნებით შევისრულებთ წადილსაო“. ამ სიტყვებზე ინსპექტორმა უყვირა მას ისე, როგორც აფიცერი სალდათსა: **„молчать и не разсуждать!“** დამსწრე მასწავლებლებმა გატრუნეს ხმა. მხოლოდ ერთმა სუჯუნის სკოლის გამგემ ბ. ვ. გაგუამ გაბედა და უთხრა: ჩვენ ყველას, თუ უარესი არა, ასეთი რვეულები გვაქვსო, რადგან თქვენ იწინა მოადგილები ამ გვარად არ თხოუ-

ვით იქმნა გადაყვანილი... დანიშნეს ინსპექტორად დმიტრიევი. მან მოახდინა რევიზია სკოლებისა და შემდეგ რევიზიისათვის წაუყარა დ. აბაშაში ახლო-მახლო სოფლის მასწავლებლებს ბავშვების მიერ რუსულათ ნაწერი რვეულებით. აქ პირველათ ი. კაპანაძეს მოსთხოვა მისი მოწაფეების რუსული რვეულები. დაუწყო ფურცლა. არ მოეწონა და ეკითხება: **„Вы читали циркулярное распоряженіе г. Полечителя округа относительно веденія письма?“** ი. კაპანაძე უპასუხებს, არა ვიცი-რაო. ინსპექტორი მაინც ეუბნება: „არა, როგორც ძველმა პედაგოგმა კარგად უნდა იცოდეს ეს ცირკულიარული განკარგულება მზრუნველისაო. ცირკულიარებს ხომ ღებულობო?“ ვღებულობო, ეუბნება კაპანაძე, მაგრამ ზოგიერთი ნომრები ფოჩტაში იკარგებო და ეგებ იმ დაკარგულ ნომრებში იყო ეგ მზრუნველის განკარგულებაო. ი. კაპანაძეს ინსპექტორი ხმას აღარ სცემს. იწვევს ახლა აბაშის სკოლის გამგეს კ. სალაყაიას და აწერიებს ოქმს. ამ დროს ი. კაპანაძე ეუბნება ინსპექტორს: * შეიძლება თქვენ იმ ცირკულიარზე მითითებთ, რომელიც მზრუნველმა ამას წინეთ გიმნაზიების და რეალურ სასწავლებლების შესახებ გამოსცაო. მაშინ ჩავაყენე ჩვენც იმ პირობებში, რომლებშიაც ეს სასწავლებლებიაო და ჩვენც დიდის სიამოვნებით შევისრულებთ წადილსაო“. ამ სიტყვებზე ინსპექტორმა უყვირა მას ისე, როგორც აფიცერი სალდათსა: **„молчать и не разсуждать!“** დამსწრე მასწავლებლებმა გატრუნეს ხმა. მხოლოდ ერთმა სუჯუნის სკოლის გამგემ ბ. ვ. გაგუამ გაბედა და უთხრა: ჩვენ ყველას, თუ უარესი არა, ასეთი რვეულები გვაქვსო, რადგან თქვენ იწინა მოადგილები ამ გვარად არ თხოუ-

ლობდენო, და სთხოვა—მისი მოთხოვნების შესრულება შემდეგი დროისათვის გადაედო. ინსპექტორი დასთანხმდა, მაგრამ ხელწერილი ჩამოართვა მასწავლებლებს, რომ მოთხოვნის უსათუოდ აღსრულებდნენ.

ინსპექტორის ყვირილმა: „*молчать и не рассуждать!*“ ისე იმოქმედა ი. კაპანაძეზე, რომ ერთკვირაზე მეტი გუნებაზე არ მოსულა.

ეს კიდევ არაფერი. მოვიდა შინ და ინსპექტორს გაუგზავნა, როგორც დაბარებული ჰქონდა მისგან, ასლი მის მიერ სარევიზიო დავთარში ჩაწერილ შენიშვნებისა. მეორე დღესვე უკან უბრუნებს ინსპექტორი ამ ასლს ი. კაპანაძეს შემდეგი ფიცხელის მოწერილობით: „*На вакомъ основаніи Вы, Милостивый Государь, изволили допустить измѣненіе въ моей ревизіонной записи? Строжайше предписываю списать вновь и выслать немедленно... ამ მიწერილობამაც კიდევ უარეს ცუდ გუნებაზე დააყენა ი. კაპანაძე, რომელმაც ხელ-ახლა ამოიწერა ეს პირი და ამგვარი მოხსენებით გაუგზავნა მას: „*Въ силу Вашего „строжайшаго“ предписанія имѣю честь вновь выслать копію съ Вашей ревизіонной записи, вторая, надѣюсь, ни въ чемъ не будетъ отличаться отъ первой копіи, потому что я, служа дѣлу народнаго образованія изъ любви и по принципу, никакъ не позволю себѣ допустить такое машеничество, въ которомъ Вы меня обвиняете“.**

ამას ბევრი უსიამოვნება მოჰყვა: ბოლოს ი. კაპანაძემ ისესხა ფული, წაიღო სარევიზიო წიგნი ქუთაისში და უჩვენა დირექტორს, რომელიც დარწმუნდა, რომ სრულებით არავითარი ცვლილება არ იყო მომხდარი წიგნიდან ამოწერის დროს.

ვათავებ ამით ამ წერილის წერას, რადგან იგი მეტად გაგრძელდა და მასთან ძნელი და აუწერელია ყველა ის ვაება და სულის კვეთება, რაც კი ი. კაპანაძეს გადახდენია სოფლის მასწავლებლის ცივსა და ეკლიანს სარბიელზე. დანარჩენ უსიამოვნებებზე, რომლებიც კაპანაძეს გადახდენია ბოსლევის სკოლაში ზოგიერთა ინსპექტორების წყალობით სხვა საუკეთესო დროისთვის გადავდებთ. ამ გვარის მოპყრობით ბ. ინსპექტორები, რასაკვირველია, სწავლის საქმეს აფერხებენ, რადგან მასწავლებელს ხშირად ენერგიას უღაბვენ და საქმისადმი სიყვარულს უსუსტებენ. შესაძლოა ი. კაპანაძესაც ზურგი ექცია ამ მალალ და წმიდა საქმისათვის, მაგრამ მან აღთქმა მისცა სასწავლებელში სწავლის დამთავრებისთანავე ცხონებულ დეკანოზ დ. ლამბაშიძეს, რომ იგი გადაუხდიდა თავის აღმზრდელს პატივისცემას მით, რომ შეძლებისდაგვარად, მთელ თავის სიცოცხლეს სწავლავანათლების საქმეს შესწირავდა, რომლითაც იგი მეტ სარგებლობას მოუტანს ხალხს, და მართლაც არა ერთსა და ორს სოფლის გლეხს გაუხსნა მან სურვილი თავის შვილის აღზრდისა არამც თუ საშუალო სასწავლებლებში, მალალ სასწავლებლებშიც-კი.

როცა გავითვალისწინებთ ი. კაპანაძის, როგორც სახალხო მასწავლებლის მოღვაწეობას, უნებლიეთ დავგაფიქრებს ჩვენი ხალხის აწმყო და მომავალი. რა იქნებოდა დღეს ჩვენი ხალხი და მისი მდგომარეობა, რომ კაპანაძისთანა ერთგული მოამაგე ჩვენს ხალხს გვერდში ბლომად ჰყოლოდა. მაშინ ბოროტი ძალები ვერ იპარპაშებდნენ თავისუფლად და სახალხო განათლების საქმეც არ ასცდებოდა იმ სწორ

გზას, რომელზედაც კაპანაძე მიჰყვებოდა ამ 38 წლის განმავლობაში.

ვუსურვებთ ბ-ნ კაპანაძეს კიდევ დიდხანს ჯანსაღად სიცოცხლეს და მხნეობას

იმ ეკლიანს გზაზედ, რომელსაც იგი გულმოდგინებით ჰკაფავს ბედნიერის მომავლისათვის.

მეგობარი.

ბ-ნ არჯევანიძის სკოლა წაღვერის ტყეში

ჴრიად მნიშვნელოვან და დამახასიათებელ ხანაში ვცხოვრობთ, — იგი თანამედროვე ადამიანს ისეთ მოთხოვნილებათ უყენებს, რომელთა შესახებ წინად არა გაეგებოდათ რა: მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარმა და მეოცე საუკუნის დასაწყისმა ცხოვრებას სრულებით ახალი, წინად არ არსებული, ელემენტები შესძინა; ცხოვრების ტემპი მოულოდნელად მეტად აიწია; რკინის გზამ, ორთქლმავალმა, ელექტრონის ტრამვაიმ, ტელეგრაფმა და განსაკუთრებით ტელეფონმა ადგილის სივრცე შეამოკლა და დროისა და ჟამის მსვლელობა დააჩქარა. ამის გამო ცხოვრების შინაარსი ძალზე გაიზარდა, ე. ი. შემთხვევათა და განცდათა რაოდენობა განსაზღვრულ დროს განმავლობაში ახლა შეუდარებლად უფრო მეტია, ვიდრე წინათ; რასაც უმაღლეს რამდენიმე კვირა და თვეები სჭირდებოდა, დღეს ამისთვის საათი, ანუ დღეა საკმარისი.

ცხოვრების ამგვარი ინტენსივობა თავის მხრით ჩვენი მოქმედების ტემპის გაცხოველებასა და დაჩქარებას მოითხოვს. მრავალი მოვლენა და შემთხვევა ურთიერთს სცვლის და ჩვენგანაც სწრაფსა და აქტიურს რეაქციას მოითხოვს; ცხოვრების ნაკადი თანდათან მარდათ მიექანება და საპასუხო რეაქციის ყოველს დაგვიანებას

ჩვენის მხრით აუნაზღაურებელი ზიანი შეუძლია მოგვაყენოს. თუ წინად თითოეული ნაბიჯის დინჯად და აღჩქარებლად გასინჯვა შეგვეძლო, სამაგიეროდ ახლანდელი დრო ჩვენგან გაბედულსა და დაუყონებლივ მოქმედებას მოითხოვს. თანამედროვე ადამიანს თავის კაბინეტიდან ტელეფონის საშუალებით შეუძლია დედამიწის ყოველ კუთხიდან საგულისხმიერო ამბები შეიტყოს; ყოველ მათგანის გავლენა თავის საქმეებზე მან უნდა გამოარკვიოს, გაითვალისწინოს და აწონ-დაწონოს. ამა თუ იმ შეტაკებას, ვთქვათ, მაროკოში, რევოლიუციას ჩინეთსა და სპარსეთში, ანუ რომელსამე ახალს აღმოჩენას შეუძლია სულ დაღუპოს იგი, ანუ გაამდიდროს და ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორი სისწრაფით რა ზომები მიიღო, — მაგალითად, ურალზე, მოსკოვის ბირჟაზე, ბაქოში, ანუ ჴიათურაში. ტელეფონი და ტელეგრაფი სულ რამდენსამე წამში, ანუ საათში ათასეული ვერსის იქით გადასცემს ხოლმე მისს სურვილს, რაც სხვა ადამიანთა მეოხებით მალე საქმედ იქცევა და ხორცს შეისხამს.

ასეთი სწრაფი ნაბიჯით ცხოვრების წინმსვლელობას თითოეულმა პიროვნებამ, — სულ ერთია კოლექტიური იქნება იგი, თუ ცალი ერთეული, რაკი სურს საკუთა-

რი ინდივიდუალობა შეინარჩუნოს და ამ ქვეყნიურ მეჯლისს არ მოსწყდეს, ალლო უნდა აუღოს და დროის შესაფერად იმოქმედოს. ხალხის კეთილდღეობის და წარმატების უტყუარ წყაროთ, როგორც ვუწყით, სწავლა-განათლება იკვლევება. „ხალხი, რომელსაც საუკეთესო სკოლები აქვს, — ამბობს ჟიულ სიმონი, დღეს თუ ხვალ უსათუოდ შეიქნება მოწინავე ხალხად ქვეყანაზედ“. ამიტომაც ყველა კულტურულ ქვეყნებში ცხოვრების ეს მხარე საზოგადო მოღვაწეებს, სწავლულებს და მეცნიერებს მთავარ ყურადღების და კვლევადობის საგნად გაუხდიათ.

მეოცე საუკუნე, ბავშვთა საუკუნეთ ითვლება. დღეს არსებულ სკოლებისა და სწავლა-განათლების ყოველ-დღიურ გადაფასება სწარმოებს. სასტიკ ბრძოლას უტახადებენ ძველს უხეირო სწავლების წესებს და ნაცვლად ახალ-ახალ უფრო გონივრულ და შესაფერ სისტემას იმუშავებენ.

ამ ჟამად შავ-ბნელ საერთაშორისო მდგომარეობის გავლენით გერმანიას, რომლის უმთავრეს მიზეზად ის ითვლება, „ბარბაროსების“ და „ველურების“ ქვეყნათ ვნათლავთ. ხოლო რაც უნდა იყოს ეს მხარე მეცნიერების კერად ითვლება და ერთი უკულტურესი სახელმწიფოთაგანია. სწავლა-განათლების და აღზრდის საკითხებიც აქ ღრმად განათლებულ მოღვაწეების და ქეშმარიტ მეცნიერების ყურადღებას იპყრობს და თავისი საზრუნავ საქმეთ დაუსახავთ. გერმანიაში არსებობს რამდენიმე პედაგოგიური მიმართულება (მონისტიური, ჰერბარტიზმიდევრები, ინდივიდუალისტიური, სოციალური, ექსპერიმენტალური და სხვ.); რომელთა მამამთავრებათ გამოჩენილი მოაზროვნენი ითვლებიან. მათ შორის ხშირად ცხარე ბრძოლა სწარმოებს. ხოლო ამ პედაგო-

გიური ბრძოლის დროს მათ საერთო ლოზუნგებიც აქვთ. ყველანი ერთხმად თავისუფალ პიროვნების აღზრდას მოითხოვენ, სადაც ყოველ ინდივიდიუმს ფართო თავისუფალი ადგილი უნდა ჰქონდეს დათმობილი. უარყოფენ პედაგოგიურ შაბლონებს. არსებული სკოლები ხელოვნურ მანქანებათ მიაჩნიათ და მოითხოვენ ბუნებას, თვით ცხოვრებას დაუბრუნდეთო. „მეტი მხიარულება სკოლაში, დაფუძნოვდეთ კეთილშობილურ ხელოვნებათა წყაროებს!“ გაიძახიან ისინი.

ამრიგად ძველი შეხედულება თან და თან ადგილს ახალს უთმობს. ძირიანად იცვლება აზრი მოწაფესა და აღზრდის არსებასა და პირობებზე.

ამ მხრით, როგორცა ვსთქვით, დიდ დამოუკიდებლობას და თავისებურებას იჩენენ გერმანიაში. აქ და სხვა კულტურულ ქვეყნებშიაც ბუნების მეტყველებას, გეოგრაფიას და საზოგადოთ ყველა იმ საგანს, რომელსაც ბუნებასთან კავშირი აქვს, ამ უკანასკნელის წიაღზე ასწავლიან. ხშირად მთელი კვირაობით და თვეობითაც ჩვეულებრივ სკოლების შენობის გარეთ, — ტყესა და მინდორში მაცადინობენ! გარდა ამისა არსებენ Balde hsule-ს (სკოლა ტყეში) განსაკუთრებით სუსტ და ჩამორჩენილ ბავშვთათვის. პირველი ასეთი სკოლა გახსნილ იქნა შარლოტენბურგში. ამ ჟამათ გერმანიის ტყეებში არსებობს მთელი წყება სახალხო და საშუალო სასწავლებელთა. ამგვარივე სკოლები არსებობს ინგლისში და ავსტრიაში. მსგავსი „სკოლა სანატორიუმი“ დეფექტიან ბავშვებისათვის ექიმმა კოშჩენკომ მოსკოვშიაც გახსნა. ხოლო გასულ ზაფხულს წადვერის ტყეში ზემო დასახელებული სასწავლებლების სისტემის სკოლა დაარსა ბ-ნმა არჯევანიძემ.

ეს სკოლა მდებარეობს სოფელელთა და მოაგარაკეთა მოშორებით ფიჭვნარით დაფენილ მაღლობზე, საიდანაც წაღვერი და მისი მიდამოები ხელისგულივითა სჩანს. ქვევით დაბლობში მკერდგადაშლილ ბუნების კალთაზე გაშენებულია სოფელი, რომელსაც ერთგულ დარაჯებათ გარს შემორტყმია მულამ მწვანე კოკოჩანებით შემოსილ ნაძვ-ფიჭვნარით აქოჩრილი მთაგორები. ტყეს შიგადა-შიგ ფოთლიანი ხეები აფერადებს და სილაზათესა ჰმატებს. მთებ შორის არსებული ნაპრალები და ხეები ზოგ მათგანს განმარტოვებულ-განდგომის შეხედულებას ანიჭებს და თავის მოყვანილობით ამა თუ იმ გეომეტრიულ ფიგურებს გვაგონებს. ერთის მხრით ქვევით დაქანებული მთები თითქო ლამობენ ვაკეს გაუსწორდენ, მეორე მხრით კი, მის გასწვრივ მთების მწვერვალებს ცის კიდურის მიღწევა განუზრახავს, საიდანაც მედიდურად მოსჩანს შიშველი ეგრეთ წოდებული „გვირგვინის მთა“, რომელსაც ზაფხულის ლეგა ღრუბელი ხშირად გვირგვინის სახით თავს დააწვება ხოლმე. აქეთ ახლო ორ უზარმაზარ კლდეებს შორის ვიწრო ხევში მთის მდინარე მორბის, რომლის მაღალ ნაპირზე ჩვენი წარსულ დიდების უტყვი მოწამე ძველებური დიადი ციხის ნანგრევი არის. ამ „ზურმუხტ“ ბუნებას ზევითა ხურავს რაღაც თავისებური სილამაზით მომაჯადოვებელი „ფირუზი ცა“.

სკოლა განსაკუთრებით სუსტ ავებულეების და სწავლაში ჩამორჩენილ ბავშვთათვის არსებობს. ხოლო აქ ცხოვრება, ცხადია, ზედმეტი არავისთვის არ იქნება და ყველას არგებს. სკოლაში ოცამდე სხვა და სხვა ეროვნების ბავშვი ებარა, რომელთა შორის ქართველები ნახევარზედ მეტს შეადგენდნენ. სკოლის დამაარ-

სებელის მიერ შედგენილი ყოველდღიური წესრიგი და ცხოვრების პირობები დაახლოვებით ასეთი იყო: ბავშვები დილით ადრე დგებოდნენ, ქვეშაგებს ასწორებდნენ, ფეხსაცმელებს იწმენდნენ, შინაურს ფრინველებს აპურებდნენ და ცხოველებს საკვებს აძლევდნენ. შემდეგ საუზმედ პურს, კარაქს, კვერცხს და რძეს აძლევდნენ. მაცადინობის ნუსხას ამინდის მიხედვით ყოველ დღე ახალს ადგენდნენ. კარგ ამინდში საუზმის შემდეგ ბოსტანში მუშაობდნენ. შემდეგ რამდენიმე ბავშვი საგნებში მაცადინობდა, დანარჩენები თამაშობდნენ. დაახლოვებით 12 საათზე კვლავ საუზმობდნენ. მერე ძერწვაში ვარჯიშობდნენ და მოძრავ სათამაშოებს ასრულებდნენ; თფილ დღეებში მდინარეში ბანაობდნენ. 4 საათზე სადილობდნენ. აძლევდნენ $\frac{1}{4}$ გირ. დაკვიპილ ხორცსა, $\frac{3}{4}$ გირ. კარტოფილსა და წვანილებსა. მეორე კერძი ხილის „სიროპისაგან“ შესდგებოდა. ნასადილევს ისვენებდნენ. შემდეგ ხატავდნენ, გიმნასტიკას თამაშობდნენ. გიმნასტიკას თავისუფალი ხასიათი ჰქონდა საქანელა, მონტესორის კიბე, ოთხგვერდიანი სხვა და სხვა სიმალლისა და სიფართის ფიცრის ლიანდაგები. საღამოობით მსუბუქათ ვახშობდნენ და სიმღერა-თამაშით ერთობოდნენ. პიანინოს, მანდალინას, გიტარას უკრავდნენ (უმეტესად ბავშვები) და ადგილობრივ ეკევა-თამაშსა მართავდნენ. საზრდოობა მონტესორის სისტემით სწარმოვბდა: ხორცს ცოტას აძლევდნენ.

პედაგოგისათვის აუცილებელად საჭიროა თავისი მოწაფის ჯანმრთელობისა და ფიზიკურ განვითარების პროცესის ცოდნა. მოზარდ ყმაწვილის ესა თუ ის ფიზიკური მდგომარეობა მთელ მის არსებაში შესაფერ ცვლილებას იწვევს. მაშასადამე გაძლიერებული გონებითი მაცადინობა იმ

დროს, როცა ბავშვის შინაგანმა მხარემ— სულმა ენერჯის ნაწილი სხეულს უნდა დაუთმოს, ზოგიერთ ორგანოს ნორმალურ განვითარებას შეაფერხებს და სამწუხარო შედეგებს გამოიწვევს. ამისათვის მოწინავე პედაგოგები დაჟინებით მოითხოვენ სკოლებში შემოღებულ იქნას ეგრეთ წოდებული „მედიცინური ფურცლები“, სადაც სასკოლო ექიმს მოწაფეების ჯანსაღობის შესახებ ცნობები უნდა შეჰქონდეს.

ბნ არჯევანიძესაც თავის სკოლაში შემოღებული ჰქონდა ამგვარი ფურცლები, რომელშიაც დროგამოშვებით ბავშვების ფიზიკური მდგომარეობა აღინიშნებოდა ხოლმე: წონა, სიმაღლე, გულქვერდის სიგანივრე, საზოგადოთ ჯანის სისაღე და ამის მიხედვით აწარმოებდა მათი მოვლა-პატრონობას.

ასეთ თვალწარმტაც ბუნებაზე, სუფთა, სალი, ნაზი და ფიჭვნარის სურნელებით შეზავებულ ჰაერით სარგებლობა, ზემო დასახელებულ პირობის თანახმად ცხოვრება და აქ მაცადინობა, თქმა არ უნდა, სიცოცხლით აღავსებს ყველას — დიდსაც, და პატარასაც, ხალისით და ადვილად შეათვისებინებს მიწოდებულ ცოდნას: ამ პირველ წელიწადს სკოლაში ყველაფერი ისე სამაგალითოთ არ იყო დაყენებული, როგორც ეს მის დამაარსებელს განზრახული ჰქონდა. ეს არც საკვირველია: პირველი ნაბიჯი ყოველთვის ძნელია, ახალ საქმეს აუცილებლად დეფექტები თან დაჰყვება და უსრულობა დაეტყობა ხოლმე. მაგრამ მხნე მაცადინობა და დაუღალავი შრომა-გამოცდილებაში გამობრძნედილ ადამიანს შეადლებინებს ყველა ნაკლებობას თანდათან დასძლიოს, გამოასწოროს და საქმე სასურველ სიმაღლემდე აიყვანოს. მუყაითობა და შრომის უნარი ბნ არჯევანიძეს, ვფიქრობთ, არ უნდა

აკლდეს და იმედი უნდა ვიქონიოთ მომავალ წლებში დასახულ მიზანს თანდათანობით მიაღწევს და საქმეს უფრო გააფართოვებს.

მიუხედავად იმისა, რომ სკოლა ახალია და, როგორც ასეთს დამაბრკოლებელი მიზეზები ხელს უშლიდა, მისი უტყუარი ნაყოფი მაინც თვალსაჩინოა, სუსტნი, სისხლნაკლებნი, რახიტიანი (მკერდის ძვლების სისუსტე) ბავშვები საკმაოდ გამოკეთდნენ და ბევრმა 6—8 გირვ. მოიმატა წონაში. არჯევანიძეს სამაცადინოთ სხვა მასწავლებლებიც ეხმარებოდნენ და ბავშვების ჯანის მეთვალყურეთ მედიკურ ფაკულტეტის სტუდენტი ჰყავდა მოწვეული. დროგამოშვებით სკოლას ექიმიც ინახულებდა ხოლმე.

დღევანდელ კაზარბულ სულით გაჟღენთილი სკოლა ცდილობს მრავალი სხვა და სხვა ცნობებით და ცოდნით აავსოს მოწაფის გონება, შეაჩვიოს აზროვნებას და განუფითაროს იგი, ხოლო ამავე დროს მის სასიცოცხლო ენერჯიას იმდენად აღავსოს და ასუსტებს, რომ უკარგავს უნარს და მოხერხებას შექმნილი ცოდნა და მსჯელობის ნიჭი საჭიროების დროს შესაფერად გამოიყენოს და მოიხმაროს. ამის წინააღმდეგ ამ ჟამად «შრომის სკოლებს» (ТРУДОВАЯ ШКОЛА) აარსებენ, სადაც ბავშვებს არა მარტო ზეპირად და წიგნით ამაცადინებენ, არამედ ყოველი შეთვისებული საგნის, ცნების, წარმოდგენილობის და სახის ცხადათ და რეალურად შეჰქმნა-გაკეთებას აჩვენებენ. ამ მიზნით ხატვენ, ძერწვავენ და სხვა და სხვა სამუშაოს ასრულებინებენ. მასალად ხესა, თიხასა, ქვასა, ლითონსა, ქაღალდსა და სხვ. ხმარობენ. ამ საშუალებით ბავშვები თვით-მოქმედებასაც ეჩვევიან და შემოქმედებითი ნიჭსაც ივითარებენ.

პედაგოგები ახლა სკოლიდან ცოდნის შექმნასა და გონებრივ წვრთვნის გარდა მოითხოვენ მოზარდ ყმაწვილს მაგარი ხასიათი, ძლიერი ნების ყოფა და შრომის სიყვარული ჩაუნერგონ, სასურველი ინსტიტუტები განუფითარონ და განუმტკიცონ, ცუდი ზნე და მიდრეკილებანი დაუხშონ და შეუზღუდონ, გარკვეული ზნეობრივი პრინციპები და რიგანი ჩვეულებანი შეათვისონ.

წადგერის სკოლაშიც თვითმოქმედებისა და შრომის შესაჩვევათ ბავშვები ლოგინს თვითონ ალაგებდენ, ოთახებს ასუფთავებდენ, ფეხსაცმელებს იწმენდენ, სახედრით წყალსა ზიდავდენ, სამზარეულოდან თავთავიანთი კერძი საჭმელი მოჰქონდათ და სათამაშოებს თავისით აკეთებდენ. მე თვით შემთხვევა მქონდა მენახა თუ რა ხალისით და ვატაცებით რამდენიმე ბავშვი თავისი ნებით „კროკეტისათვის“ ადგილს ამზადებდენ, — მიწას ზიდავდენ, ზედ აყრიდნენ და ასწორებდენ. საერთო მუშაობისა და თამაშის დროს ურთიერთის პატივისცემას ეჩვეოდნენ, თანხმობისა და ამხანაგობის გრძნობებს ივითარებდენ: ამა თუ იმ საჭიროების დროს ერთმანეთს შეველოდნენ, პირს აბანინებდენ და სხვა. ცხოველებსა და ფრინველებს სიყვარულით ეპყრობოდნენ: უვლიდენ, პატრონობდენ და ასაზრდოვებდენ.

პედაგოგების აზრით ბავშვი საზოგადოთ მიწოდებულ მასალის შეთვისებაში აქტივობას უნდა იჩენდეს და დამოუკიდებელ მეთვალყურეთ და მკვლევარათ უნდა გამოდიოდეს. ამგვარივე აქტივობას უნდა იჩენდეს შეთვისებულ მასალის საზრიანათ ვადამუშავებაში, შენიშნულ ფაქტების და მოვლენების ახსნა-განმარტებაშიაც. ამ რიგად მასწავლებელი პირველ ადგილს მოწაფეს უნდა უთმობდეს და თვით თანა-

შემწისა და ხელმძღვანელის როლით ყმაყოფილდებოდეს. ამ დროს მასწავლებელს დაკვირვებისა და ფსიხოლოგიურ ექსპერიმენტების შემწეობით მშვენიერი საშუალება აქვს ბავშვი თავისი მრავალმხრივ გამოხატულებებში შეისწავლოს, მისი უყოფითი და დადებით მხარეები, მიდრეკილებანი, თავისებურებანი, ინტერესები, მემკვიდრეობით მიღებული და გარემო საზოგადოებაში შექმნილი თვისებანი გაიგოს და ყველა ამის მიხედვით მიზანშეწონილად იმოქმედოს.

ასეთი პირობების შექმნა ყველაზედ უფრო ტყეში გამართულ საზაფხულო სკოლაში შეიძლება.

ამნაირი სკოლები სხვაზე მეტად ქალაქის ბავშვებს ესაჭიროებათ. ესენი ბუნების ცოდნაში სრულიად უვიცნი არიან და ამ ნაკლს ვერ შეივსებენ ვერც გაკვეთილებით და ვერც ექსკურსიებით. მათთვის მოხერხებულ დროთ ზაფხულის არდადეგები უნდა ჩაითვალოს. ამ დროს მშობლებს საშუალება ეძლევათ ბავშვები მოუსვენარ, ხმაურობით და მტვრით სავსე ქალაქს მოაშორონ და გარეთ ბუნების წიაღზე აცხოვრონ. ბუნება ბავშვებს თავისი მომხიბვლელი სილამაზით, დიადი მოვლენებით, მრავალ ფეროვან დასრულებული ინტერესის აღმძვრელ მცენარეებით, ცხოველებით, ფრინველებით და მწერებით თავისკენ იზიდავს და მათ ხარბათ ეცნობიან.

ბევრს ზაფხულობით ბავშვის საღ ჰაერზე ყოფნა საჭიროდ მიაჩნია. ხოლო ამ დროს მათთან მაცადინობას და მათი ხელმძღვანელობა ზედმეტად და მავნებელადაც მიაჩნია. მათი ფიქრით ამ დროს ბავშვი თავისი სურვილისამებრ უნდა ისვენებდეს და სავსებით თავის ნებაზე იყოს მიშვებული: რაც უნდა ის ჩაიდინოს და დროც,

როგორც უნდა ისე გაატაროს. მაგრამ ეს შემცდარი შეხედულებაა! საზოგადოთ სასწავლებელში და განსაკუთრებით ტყეში გამართულ სკოლაში ბავშვს მეცადინობა მძიმეთ და მოსაწყენათ კი არა, წინააღმდეგ სასიამოვნოთ უნდა მიაჩნდეს. გარდა ამისა ცუდათ ყოფნა, უსისტემო და განუმარტავათ დიდძალი შთაბეჭდილებათა მიღება და დროს უგნურად ტარება ჭეშმარიტ დასვენებათ არ ჩაითვლება და, ცხადია, ჯეროვან გავლენასაც ვერ მოახდენს მოზარდ ყმაწვილის ბუნებაზე. პირიქით მეცადინობას გადაეჩვევა, სკოლაში შეძენილ შრომის უნარს დაკარგავს და სამაგიეროთ მავნე ჩვეულებებს და უზნეო მიდრეკილებათ შეიძენ. თუ არა ზაფხულში, მაშ როდის უნდა შეაგროვოს მოწაფემ მცენარეების, მწერების, მინერალების და სხვათა კოლექციები და მათი ყოფაცხოვრებას ჩაუკვირდეს.

ამაირად უნდა ვცდილობდეთ ბავშვი დროს ზაფხულშიაც მონივრულად ატარებდეს: თამაშობა, ფიზიკური მუშაობა, მეცადინობა, სეირნობა, ბანაობა და მზის აბაზანები ურთიერთს უნდა სცვლიდენ.

კლაპარედის აზრით ბავშვის აღზრდა ნაყოფიერი მხოლოდ მაშინ იქნება, როდესაც იგი შეგუებულია თვით ბავშვის ბუნებასთან და შეთანხმებულია მის სულიერ და გონებრივ შენობასთან. ბავშვის ბუნება თამაშს მოითხოვს და ამ გზით ეცნობა იგი ქვეყანასა და გარემოს. მეცადინობაც და მუშაობაც ბავშვს თამაშობათ უნდა მიაჩნდეს. „ჩვენ ვხედავთ, ამბობს კლაპარედი, რომ ბავშვი ბუნებამ მისი განვითარებისათვის საჭირო მოთხოვნილებებით და შესაფერი სურვილებით აღჭურვა. ყველაფერი, რაც ამ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებას და სურვილთა განხორციელებას უადვილებს, ბავშვისათვის

განსაკუთრებულ ინტერესს წარმოადგენს და მეტად იზიდავს. ბავშვის თამაში რაა, თუ არა ყველა იმის შესრულება და განხორციელება, რასაც მისთვის დიდი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს.

მაშასადამე ჭეშმარიტი პედაგოგი ბავშვს ამა თუ იმ მოქმედებაში იმდენად უნდა ავარჯიშებდეს, რამდენადაც ეს უკანასკნელი ამის ბუნებრივ მოთხოვნილებასა გრძნობს. მაშინ მოქმედების მიზანი და მისი მიღწევის სურვილი ბავშვს გაიტაცებს და თვით მოქმედება თამაშათ მოეჩვენება. ნამდვილი პედაგოგი აგრეთვე უნდა ახერხებდეს ყმაწვილს აღუძრას ასეთი კეთილშობილური და საჭირო მოქმედებათა მოთხოვნილება, რომელთაღმე მიდრეკილებას არ იჩენს“.

ამ სახით ჯერ-ჯერობით ჩვენში მხოლოდ ტყეში გამართულ საზაფხულო სკოლებში შეიძლება მეცადინეობა ღ არ შეგვიძლია ამიტომ მხურვალე თანაგრძნობით არ შევეგებოთ ბ-ნ არჯევანიძის სკოლას. ხოლო სკოლა იგი ჩვენში პირველი ნაბიჯია, ახალი საქმეა და მისი ღირსება-ნაკლუნოვანებაზე ამ თავით გადაჭრით არაფერი ითქმის. სკოლის მიზანი, დანიშნულება და პრინციპები, როგორც ვთქვით, მეტად სიმპატიური, დიდმნიშვნელოვანი და სერიოზულია. ჩვენებური თვითმართველობანი და ყველა ჩვენი საზოგადოების მდგომარეობით დაინტერესებული ადამიანი ვალდებულია ამ საქმეს ხელი მოუმართოს და ჯეროვანი ნაყოფი გამოაღებინოს.

ხოლო არ შემიძლია დასასრულ სკოლის ერთ დიდ ნაკლს არ შევეხვა, რომელიც იმავე დროს ჩვენი საზოგადოების სამარცხვინო ნაკლსაც შეადგენს. ამბობენ ყოველ ხალხს თავისი შესაფერი სკოლები აქვსო. სკოლა და მასწავლებელი არსებული ცხოვრების და მისი წესების სისხლი

სისხლთაგან და ხორცი ხორცთაგან არის. სკოლა საზოგადოებრივ ცხოვრების უბრალო განსახიერებაა. არჯევანიძის სკოლა არ ღალატობს ამ მხრით ჩვენს საზოგადოებას და მისი „გემოვნებისათვის“ ანგარიში გაუწევია: სკოლაში უცხო სული ტრიალებს და უცხო ენა გამეფებული.

აკი ჩვენი „მოწინავე“ საზოგადოებაც მშობელ ენას ისე ექცევა, როგორც უსულო და უგულო დედინაცვილი თავის გერს. მათს ოჯახებში ბავშვი ენას უცხო სიტყვებით ამოიდგამს ხოლმე. მათი წაბაძვით საშუალო და დაბალი წრის მშობლებიც სიხარულით ცას ეწევიან, როდესაც მათი უსუსური ბალები უცხო ენაზე ტიტინს დაიწყებენ და დედა ენაზე ლაპარაკს არიდებენ—რა არის აქცენტს გაიფუჭებენ!

„ზანგებზედ გონებით დაბალი ხალხი დედა-მიწის ზურგზედ ძნელად მოიძებნება, ბრძანებს ვანსვენებული გოგებაშვილი, მაგრამ ამათაც კი კარგად ესმით, რომ ბავშვმა ჯერ თავის ენა და წიგნი უნდა შეისწავლოს და მერე უცხო ენისა

და წიგნის შესწავლას შეუდგესო“. ხოლო ამ შემთხვევაში, ჩვენდა სამარცხვინოდ, ჩვენთვის ზანგებსაც კი გაუსწრიათ: ჩვენში ბევრს სათუო ჭეშმარიტებათ მიაჩნია უცხო ენის წინაშე მშობლიურ ენის უპირატესობა სწავლების პირველ საფეხურებზედაც.

ბ-ნ არჯევანიძეს სკოლის პროგრამაში ქართული ენა სრულებით არ აქვს მოხსენებული. საზოგადო ლაპარაკი და ახსნა-განმარტება ბავშვებთან უმთავრესად უცხო ენაზედ სწარმოებს. მაგრამ ჩვენ იმედს არ ვკარგავთ, რომ სკოლის დამაარსებელი ამ ფრიად მნიშვნელოვან დეფექტს გამოასწორებს. იგი ეცდება ბავშვთა რიცხვის გამრავლებასთან ერთად თითოეულ ეროვნების ბავშვებს თავთავიანთ შესაფერი ხელმძღვანელი მიუჩინოს. სკოლას ყველამ ამ პირობით უნდა გაუწოდოს დახმარების ხელი, თორემ წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი ჩვენი ეროვნების თვითმკვლელობის ერთ-ერთ იარაღათ გადაიქცევა.

მ. კაკაბაძე.

ცოტა რამ შრომის სკოლის ისტორიიდან

ცხოვრებაში არაფერი მუდმივი არაა — ყველაფერი იცვლება, ახალ ფორმას ღებულობს, უმჯობესდება და პრეტენსიასკენ მიისწრაფვის. აწინდელი ცხოვრება ამ წინსვლის მრავალ მაგალითს გვაძლევს — ბუმბუკაზის ნაბაჯით ვითარდება თანამედროვე ტუნხიკა, მეცნიერება — აღმთასი გაცტებაში მოჭყავს დღევანდელ გამოკვლევა-გამოგანებათ; რადიუმი, ანაბიოზი ეს უკანასკნელი სიტყვები თანამედროვე მეცნიერების მთელი კაცობრიობის უურადლებას იპყრობს და საუცხოვე პერსპექტივებს უხა-

ტვენ მას მომავალში. და ისეთ ცოცხალს მოძრავე საქმეში, როგორც არის ნორჩი თაობის სწავლა-აღზრდა ხომ შეუძლებელია, რომ თითქმის ყოველ დღე ახალი აზრი, ახალი იდეა არ დაიბადოს?

და ეს ასეც ხდება — დღევანდელი პედაგოგიკის ბურჯები, როგორც არიან შეიმანი, ღაი, კერძენშტეინერი, ზეიდელი და სხვა, პედაგოგიური აზრის წინსვლის თვალსაჩინო დამამტკიცებელი არიან. სწავლა აღზრდის საქმეც ახალ ფორმას ღებულობს, იქნის ის-

ტებს ახალი გზები, რომელნიც სწავლა-აღზრდის საქმეს საუკეთესო მამავლისაგან მიუთითებენ.

ამ ბოლო დროს ჰელაგოგიურ ლიტერატურაში დაყენებით გაისმის ხმა აწინდელ სკოლა შრომის პრინციპებზე უნდა იქნეს აკეთებულია, ამბობენ სკოლის რეფორმატორები...

რასაკვირველია, ყოველ ახალ იდეას, ყოველ ახალს მისაზრებას კრიტიკული თვლით უნდა შევხედოთ, მაგრამ ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ ერთ წერტილზე შეჩერება სწავლა აღზრდის საქმისა—მისი სიკვდილის მომასწავლებელია. ამისთვის საჭიროა, რომ ეს ახალი მეტოდები შემოღებულ იქმნას სკოლაში, მხოლოდ კრიტიკულად განხილვის შემდეგ და ისეთას თანდათანობით, რომ ძველი სკოლა სასურებით შეეგუოს ახალ ცხოვრების ახალ მეთხზნილებებს.

დღევანდელ სკოლაში სწავლა-აღზრდის საქმე ვერ არის შესაფერ დონეზედ დაყენებული—მას მეტად დაახლოება სჭირდება ცხოვრებისთან, მეტი პრაქტიკულის ცოდნის მიცემა მოკთხზვება თავის შეგირდებისთვის. დღევანდელი სკოლა ბავშვს აცნობს კარშემო მყოფ საგნებსა და მოვლენებს, მაგრამ უმთავრეს შემთხვევებში, ბავშვი აქ მხოლოდ მყოფობის როლს ასრულებს და აქტიურ მონაწილეობას ის აქ არ ებუღება—საჭიროა, რომ ის არამც თუ გაეცნოს ცხოვრებას შიგნით შეხედვით, არამედ თვით მიიღოს მასში მონაწილეობა, რომ ყოველი ორგანო, ყოველი გრძნობა ამ მოქმედებაში მონაწილეობას ებუღება, რათა უფრო მკვეთრად იქნეს ჩასახული მის გონებაში ყოველი შთაბეჭდილება და ყველაფერზე საღი წარმოდგენა ექნეს. ამას სტდილობს ახალი სკოლა.

თუ იდეალურ სკოლათ აღვიარებთ ისეთ სკოლას, რომლის შემწეობითაც ადამიანი ყოველ მხრივით ვითარდება, დავინახავთ, რომ

ახალი სკოლა უფრო ახლოა ამ იდეალთან, ვიდრე ძველი.

შრომის სკოლაზე არც ისე დიდი ხანია რაც ასე გატაცებით და იმედინად ლაპარაკობენ, თუმცა სკოლის შრომის პრინციპებზე დაყენებული იდეა შუა საუკუნეების ეკუთვნის.

შესანიშნავი რეფორმატორი მარტინ ლიუტერი საჭიროთ სთვლიდა, რომ, კარდა წიგნის სწავლებისა, სკოლაში შემოღებულ იქმნას რაიმე ხელახრებაცო.

„არაა საჭირო დავაარსოთ იმისთანა სკოლები, სადაც ბავშვი ოც წელს მარტო დონატსა სწავლობს და მანც ვერაზგერი გაუგია, ჩემი აზრით ბავშვი წიგნს 1—2 საათის მეტი არ უნდა უჯდეს დღეში, დანარჩენს დროს ის უნდა მუშაობდეს, ან რაიმე ხელახრას სწავლობდეს; სკოლაში უნდა აღზარდოს ბავშვი არა სკოლისთვის, არამედ ცხოვრებისთვისა“. ამბობდა იგი.

ამის კომენტარში უფრო გარკვეულად გამოსთქვა ლიუტერის აზრი. თავის Didactica magna-ში მან პირველობა, სახატოთ აღვილი ხელით შრომას დაუთმო; ის საჭიროდ სთვლიდა სკოლაში შრომის შემოღებას, მხოლოდ ამ შრომის გარკვეულ პოტენციალს არ იძლეოდა— ის პრინციპიალურად აღიარებდა შრომის საჭიროებას და რასაც იშრომებენ სკოლაში, სულ ერთიაო.

მაგრამ კომენტარის დროს მისმა აზრებმა ვერ მიიღეს პრაქტიკული განხორციელება.

შრომის სკოლის პრინციპი მხოლოდ 1700 წ. მახლობლად იყო გატარებული სკოლაში ავგუსტ ჰერმონ-ფრანკელან ქ. ჰალეში (შვეიცარია) ის რელიგიური მოსაზრებით ხელმძღვანელობდა, რცა მის შიერ დარსებულ სამოსწავლო სემინარიაში სხვა და სხვა ხელსაქმე შემოიღო.

დიდი თეორეტიკოსი ფ. რუსსო, რომელმაც ასე ბევრი სთქვა სწავლა აღზრდის შესახებ და ისე ცოტა გააკეთა მის სასარგებლოთ,

ვრცელად ჩერდება ამ საგახზე (შრომაზე სკოლაში) თავის „ემილში“. ამ წიგნში, თუმცა ბევრი ჰანდლესისაა, მაგრამ ბევრ ალაგას დრმა აზრებიც არის გატარებული, რომლის უარყოფაც ძნელია.

„კაცი—ამბობს იგი—უნდა აზრავებდეს, როგორც თვითონ და მასთანვე უნდა შეეძლოს უბრალო მუშასავით შრომა; მხოლოდ მაშინ იქნება ის, რათაც უნდა იყოს—ნამდვილ ვაჟაგად, რომელსაც ყოველი თავისი გრძნობა ემორჩილება“. შემდეგ ის განაგრძობს — „ბავშვი ატარეთ ერთი სახელისადაც მეორეში, მხოლოდ ყველა საქმე, რის გაკეთებისთვისაც ამ სახელისადაც უყურებია, თვითონ უნდა გააკეთოს, და ქარხნის დატოვების შემდეგ, მან გარკვევით უნდა წარმოიღვინოს—რას აკეთებენ შიგ ან თვითონ რა გააკეთა“ — „ის ერთი საათის მუშაობით უფრო მეტს შეისწავლის, ვიდრე მთელი დღის ახსნა-განმარტებითა.

როგორც ზემოთა ვსთქვით, ეს აზრები, მრავალ მიზეზების გამო, რუსთოს ცხოვრებაში არ გაუტარებია, მხოლოდ მის შემდეგ მიჭვევს მისმა მიმდევრებმა ხელი მისი იდეების პრაქტიკულად განხორციელებას. მათ შორის შესანიშნავი არის ბაზელის, ზალცმანი და განსაკუთრებით—ჰესტალცის.

ბაზელის ამბობდა, რომ რაც უნდა მადალი სწავლისთვის ამზადებდე ბავშვს, მან მაინც უნდა იმუშავოს ყოველ დღე რამდენიმე საათს, რაიმე ხელის შესასწავლად, ხოლო მშველდის, ღურგლის, კალატონისა და სხვა მოხელეთა იარაღის ხმარება მაინც უნდა იცოდეს.

ზალცმანი ბაზელის მხურვალე მიმდევარი შეიქმნა—„ჩემის ფიქრით, კარგ აღზრდასთან ბავშვს სერიოზული ფიზიკური შრომის ატანაც უნდა მოეთხოვებოდეს შემდეგში“ — ამბობდა იგი. ჰესტალცის კი, რომელმაც თავისი თავი თითქმის სწავლა-აღზრდის საქ-

მის „ემილის“ წაკითხვის შემდეგ მოანდომა, დიდ აღმზრდელობით მნიშვნელობას აძლევდა „ხელით შრომის სკოლაში; მის მიერ დაარსებულ „ნიჰოტში“ ის თვითონ ავარჯიშებდა ფიზიკურად ბავშვებს. სკოლასა და სკოლის გარეთ თავის დაკვირვებანი სწავლა-აღზრდის საქმეზე მან გადმოკვდა თავის „ლინგარდ და ჰეტრუდაში“.

ჰესტალცის მოწაფეთა შორის ყველაზე შესანიშნავი ფრიდრიხ ფრებელი იყო. მან უფრო განმარტა ჰესტალცის აზრები და ბევრი და ბევრი იშრომა, რომ შრომისთვის სკოლაში რაიმე სისტემა მიეტა; მართლაც ამ მიზანს მან თითქმის მიადგინა—შექმნა სისტემატიური პროგრამა ბავშვთათვის სკოლის ჰასაგამდე, სკოლაში მეორე ბავშვებისთვის შრომის სისტემატიურად დალაგება მან ვერ მასწრო—ის კარდიცვალა და შრომა დაუთავრებული დასტოვა. მის საბავშვო ბაღებს საფუძვლად—საქმისაგან შემდგენებაზე გადასვლა უდევს. თავისუფალი მოქმედებათა და საკუთარი შემოქმედებისთვის გზის მიცემა—ამ ხელმძღვანელი ძალიან ყველა მისი დაწვეულებისა.

ასე თან და თან ვითარდებოდა შრომის სკოლის პრინციპი, ასე გამოსთქვამდენ თავიანთ აზრს თითო ორთქა პირნი, და როცა ეს იდეა ცოტად თუ ბევრად გამოკვლეული შეიქმნა—ზოგიერთ ადგილებში მის პრაქტიკულად განხორციელებას მიჭვევს ხელი და შემოიღეს ხელით შრომა სკოლებში.

ყველაზე უწინ ხელით შრომა ფინლიანდელებმა შეიტანეს სასკოლო პროგრამაში (1886 წ.) უნო ცინჰუსის პროექტის მიხედვით. 70-იან წლებში სკიმმა გამაცხსნა კონკურსი სახალხო სკოლების ორგანიზაციის საუკეთესო დაყენებაზე და ცინჰუსმა ამ კონკურსზე პირველი ჯილდო მიიღო, და ცოტა ხნის შემდეგ მისი პროექტი სახალხო სკოლების შესახებ დაკანონებული იქნა—ე. ი. ის კანონად აღიარეს. ამ პროექტის მიხედვით ფი-

ზიკური შრომა სკოლებში ანამც თუ სასურველი, ანამედ სავალდებულოა სამშობლო ენასთან, ანგარიშთან, ისტორიასა და სხვა საგნებთან ერთად.

ხელთ შრომას კვირაში ის 6—9 საათს უთმობს, მაგრამ ამ შრომას ცინჭეუსი უუარებს ანა როგორც სპეციალ საგანს, რომლის შესწავლის შემდეგ სკოლიდან კარგი ხელისანი გამოვა, ანამედ როგორც საგანს, რომლის შესწავლა ერთნაირად საჭიროა მისთვისაც, ვისაც მხოლოდ ფიზიკურად შრომა მოუხდება და მისთვისაც, ვინც ფიზიკურს შრომას ცოტა დროს უთმობს და მეტს—აზროვნებას. სწავლა მიმდინარეობს განსაკუთრებით შედგენილ პროგრამით, რომელშიაც შედიან სამუშეოები—სხვა და სხვა დარგიდან—ჭედავა, კალათის წვნა, დურგლობა და სხვ., რა სპეციალური პირველად უფრო ადვილი სამუშაო ეძლევათ მოწაფეთ და შემდეგ ეს მუშაობა თანდათან რთულდება.

ფინლიანდიელების იდეით სხვებიც ხელმძღვანელობდნენ, მხოლოდ ამ ბოლო დროს ამერიკელების ექსპერიმენტალურმა სკოლებმა წამოაყენეს ახალი პრინციპი—რომ ხელთ შრომა, რომელიც თანხდევს უფროს საგანს, თავის თავად არ უნდა წარმოადგენდეს ცალკე საგანს, ანამედ უნდა იყოს მეთოდი, სამუშაოება ახალი სკოლისა. ცოტა ხნის შემდეგ შრომის სკოლის იდეა განვითარდა დანიაშიც ენერგიულ პედაგოგის კლაუსონ კლასის მეტადინეობით. მისმა შრომამ დიდი გავლენა იქონია ანამც თუ დანიაში, კერძონაში და შვედიაში—ანამედ რუსეთშიაც კი (ბალტიის მხარე). ის წინეთ სამხედრო სამსახურში იყო როტმისტრად პატარა ქალაქ ნოსტრუდში. რადგანაც ამ ქალაქში ერთი პატარა სკოლის მეტი არ იყო, ის იძულებული გახდა თავისი შვილები თვითონვე აღზარდა. ამ სწავლების დროს მას დაეახდა აზრი—შეერთებინა სასკოლო საგნების სწავლება ხელთ შრომასთან.

ამ გვარი სწავლის შესანიშნავმა შედეგებმა მისი მეგობრების უურადლებაც მიიქცია და მათაც მიაბარეს კლასონს თავისი შვილები აღსაზრდელად. შემდეგ, 1864 წელს ის კონსტანტინოპოლში გადაიყვანეს, მაგრამ ის იქაც განაგრძობდა თავის შრომას კერძო სკოლებში; მალე მისი მოსწავლეების რიცხვმა საგრძობლად იმატა, მან თავი დაანება სამხედრო სამსახურს და ხელი მიჰყო სწავლა-აღზრდის საქმეს. მისი შრომის ძირითადი დებულება ის იყო, რომ კონებრივი და ფიზიკური განვითარება თანხწორად, პარალელურად უნდა მიდიოდეს. კლაუსონ კლასის იდეებს, რომელმაც ბევრი მომხრეები მიიზიდა დანიაში, სამხრეთ შვედიაშიც კარგი ნიადაგი აღმოუჩნდა.

როგორც კერძონაში, ისე შვედიაში ეს საკითხი იმავე კლასონის მიერ იქმნა აღძრული და განმარტებული. განსაკუთრებით გიმნაზიაში მისმა იდეებმა ბევრი მომხრე მოიპოვა, ეს იმითაც აინსნება, რომ ის ხშირად კითხულობდა სხვა და სხვა ქალაქებში ლექციებს და რამდენჯერმე მისი ხელმძღვანელობით სამსწავლებლო კურსები იქმნა გახსნილი, სადაც სკოლაში შრომის შემოღებაზედ ჰქონდათ სჯობასი.

რუსეთში კლასონის მოღვაწეობა იმაში გამოიხატა, რომ ის 1878—79 წლებში ხელმძღვანელობდა ბალტიის მხარეში ხელთ შრომის კურსებს.

დანიას დიდი ღვაწლი დასდო ხელთ შრომის სკოლაში შემოღების პრინციპების გავრცელებაში აკსელ მიხელსონმა და მისი იდეები კლასონ კლასის იდეებთან ერთად ისეთი ორიგინალური და თავისებური არის, რომ მათ დაერქვათ „დანიური“ სისტემა ხელთ შრომის სწავლებისა.

დანიური სისტემის გარდა კერძონაში არსებობს კიდევ ერთი წოდებული „ლიბნციის“ სისტემა. ამ სისტემის ცენტრად ლიბნციის

სამსწავლო სემინარია (Leipzig, Scharnhornstrasse, 19) ეს სისტემა სხვებში მით განიხილება, რომ იქ ხელით შრომა სკოლაში ექვემდებარება სამეცნიერო საგნებს, რის გამოც მოსწავლეები უმეტეს ნაწილად სასკოლო ნივთებს ამზადებენ, ამ სემინარიამ დიდი როლი ითამაშა არა მარტო გერმანიის სახალხო მასწავლებლების მომზადებაში, არამედ სხვაგანაც.

მეტად თავისებური სისტემა სკოლაში მუშაობისა აქვს შვედებს, რომელიც **ოტტო სოლომონს** ეკუთვნის და რომელიც ძლიერ გავრცელებულია შვედია-ნორვეგიასა და ფინლანდიაში. ამ სისტემას დიდი გავლენა აქვს ხელით შრომის სწავლებაზე რუსეთსა და გერმანიაში. ნესის (Несина) სამსწავლო სემინარია, რომელიც პრაქტიკულად ახორციელებს ოტტო სოლომონის აზრებს, დიდ როლს ასრულებს ხელით შრომის გავრცელების საქმეში.

ოტტო სოლომონის სისტემის დიხრება ერთი მხრით ის არის, რომ მისი პრაქტიკა დაწვრილებით არის შემუშავებული და მუშაობა განისაზღვრება მხოლოდ ხის მასალით, აკრძალულია შედგება და ყოველი კარგებული შეკეთება რაიმე ფერადებით გაკეთებული საგნებისა. ნესის სემინარიაში ყოველ წლივ იმართება 40 დღიანი კურსები სახალხო მასწავლებელთათვის, რომელნიც პრაქტიკულად ითვისებენ ამ სისტემას.

ამერიკაში კი უკეთეს სისტემას ფართო ახარება აქვს გაშლილი, მაგრამ მათ საკუთარი სისტემა შეიმუშავეს; იქაური ჰელდაგოები — **ლარსონ**, **მურჩი**, **ხეატონ**, **ბოტტონმა** და სხვ. ბევრი იშრომეს ამ სისტემის შექმნაში, თუმცა ეს უკანასკნელი არც ისე ორიგინალურია — მხოლოდ ევროპის სისტემები დაახლოებულია ამერიკის ცხოვრებასთან. შესანიშნავი და მეტად საუკრადოებანი არიან ამერიკულ სკოლების გამომკვლევანი და დაკვირ-

ვებანი ამ დარგში. ისინი თავისებურად უყურებენ ხელით შრომის სკოლაში. იქ ხელით შრომას არა აქვს დათმობილი არამც თუ ცალკე ადგილი სხვა სასკოლო საგნებთან ერთად, რომელსაც ცალკე საათი აქვს მიჩნეული, არამედ მიღებულია როგორც **გადაცემის ერთი მეთოდთაგანი**.

სკოლის ამგვარი ორგანიზაციას, აშბობს ამერიკელი ჰელდაგო **ო-ში**, საძირკვლად უღვეს ის მართალი აზრი, რომ ბავშვის ასრტი განუმორებელია მის სხეულიდან, ე. ი. ყოველი ბავშვის იდეა აუცილებლად მოძრავ გამოსახულებას იღებს; არც ერთი იდეაც სრული არ არის, თუ რეალურად მოქმედებაში არ გამოიხატება“.

ამ მოკლე მიმოხილვაში, რასაკვირველია, ვერ შევსძლებ შევეხებ სკოლის შრომის პრინციპებს აკების იდეას; მხოლოდ ამ ცოტადანაც, მგონი, სჩანს, რომ ეს აზრი ახალი არაა ის საშუალო საუკუნეებს ეკუთვნის და მის შემდეგ სხვა და სხვა ვარიაციებით, უფრო გაფართოებულ-განახლებულმა მოაღწია ჩვენს დრომდე და დღეს თითქმის ყოველი მოწინავე ჰელდაგო ადარებს ხელით შრომის პრინციპის აწინდელ სკოლაში გატარებას. ამისათვის შესაფერზომებსაც ებუფობენ, მაგრამ დღევანდელ პირობებში თითქმის შეუძლებელია ამ აზრის პრაქტიკულად განხორციელება ჩვენს სკოლებში — საჭიროა გვეუფლები ბევრი სპეციალისტი მასწავლებლები სხვა და სხვა ხელობის მცოდნე, საჭიროა ეხლანდელი სკოლების გადაკეთება ფართო სახელმწიფოებათ, რომელშიც 40—60 კაცი იმუშავებს, საჭიროა მრავალი იარაღი, მასალები და სხვა. ამგვარად საქმის დაუქნება ძლიერ მდიდარ სკოლებში თუ შეიძლება და ჩვენ სახალხო სკოლებს კი ჯერ დიდი ხნის ცდა სჭირიათ. ამ გვარი სკოლები ჩვენ ჯერჯერობით იდეალად უნდა დავისახოთ; ამერიკაშიც კი, სადაც არ ზოგა-

ვენ არც ხარჯს და არც შრომას სახალხო განათლების საჭირო დონეზე დაყენებისათვის, ხელით შრომა არ არის ბევრ სკოლაში შემოდებული და ბევრშიც არა სავალდებულო საგნად ითვლება, მხოლოდ, შეკვიდილი ვიფიქ-

რათ, რომ ამკვარი სკოლები, დროთა ვითარების გამო, ჩვენშიაც მოიდგამენ ფეხს და ახალ, სად ტალღას შეიტანებენ ჩვენი ხილვის სწავლა-აღზრდის საქმეში.

მიწისშვილი.

სალი გული

(ლირიკა კ. მაყაშვილისა)

„ცოცხლებ ვეძებდი, ძლიერებს,
„ვნატრობდი ბრძოლის ძახილსა.

ეს არის მთავარი პუნქტი კ. მაყაშვილის ლირიკისა. „ელვა სიცოცხლის“, „საგმირო ძახილი“, „სიცოცხლის სიმღერა“, „სალი გული“, და სხ... აი როგორია მეტ-წილად ლექსიკონი ჩვენი მწერლისა. და ეს მშრალი სიტყვები არ გეგონოთ. ესენი ყველანი თავის ადგილზე არიან ნახმარნი, რადგან მათი შემქმნელი „სალი გულია“. და საღს ხომ მხოლოდ სიცოცხლე აელვარებს, სალი ხომ მეფედ გრძნობს თავს, სალი ხომ მღერის. და აქ უმთავრესი მნიშვნელობა ენერგიას ეძლევა, იმ სასიცოცხლო ენერგიას, რომელმაც უნდა ამოძრავოს ადამიანი. თუ ადამიანში ცხოველი ენერგია უხვად არის დაგუბებული, ის ყველგან, ჭირშიაც და ღზინშიაც გაუტეხელია. ძლიერი პიროვნება წარბ-შეუხრელი უცქერის თვით სიკვდილსაც კი, და გრძნობა პირადი ღირსების კი იქამდის აქვს განვითარებული, რომ თვით სიკვდილსაც კი დასცინის. ძლიერი და სალი ადამიანი არაფერს არ უშინდება, გულს არ იტეხს. იგი მეტ ნაწილად მღერის, და ამ სიმღერაშივე აქარვებს სიმძაფრეს ცხოვრებისას. მაგალითებისათვის არ არის საჭირო დიდი ექსკურსიები ან ევროპაში,

და ან სხვაგან სადმე. ამის საუკეთესო და მასთან უახლოვესი მაგალითი ჩვენი ხალხია, მშრომელი ხალხი, დაბალი წოდება. ხომ ყველასათვის ცხადზე უცხადესია ყველა ის პირობები, რომლებშიაც მათ უხდებათ ცხოვრება. ხომ ყველას გათვალისწინებული აქვს სახე ბატონყმური წარსულისა, ამ არა—ადამიანურ და ბინძურ ინსტიტუტისა. ხომ ვიცით, თუ როგორ ითელებოდა პიროვნება ჩვენი გლეხისა. თუ როგორ ბევრჯელ იგი პირუტყვზე დაბლა ჩამოდიოდა ცხოველ მებატონის მიერ. მაგრამ როგორ გგონიათ, როგორ აიტანა ეს გლეხ-კაცობამ, მშრომელმა მასსამ, ყმათ-ლეგიონმა?—სიმღერით. იგი, მონობის უღელ-ქვეშ მაინც მღეროდა. იგი ბატონის მათრახს შეუპოვრად და ღიმილით უხვდებოდა. სიმძაფრეს და სიმწვავეს თავის მდგომარეობისას, სიმღერა-ლექსის მწუხრ მელოდიაში აქარვებდა. ეს იმიტომ კი არა ხდებოდა ასე, რომ გლეხი მართლა პირუტყვი, ან ცხოველი იყო, არა. მათი შემოქმედება სულ წინააღმდეგს დაგმიტკიცებთ. მათი გენია პირველ სიტყვაზევე შეგაჩერებთ. ეს მოხდა იმიტომ, რომ ჩვენი გლეხობა ძლიერი იყო, სალი,

ენერგიული. მასში სიცოცხლის ძალა სდულ-და და გადმოდიოდა, და ეს ღულილი, თვით მისი პიროვნების გათელების მწარე აგონიაშია კი, სევდიანად ამღერებდა. და ეს მომენტი ლამაზად და მართლად დიდებულად აქვს ნათქვამი ი. ჭავჭავაძეს, „ოთარანთ ქვრივში“, როდესაც არჩილი ეუბნებოდა კესოს: „ჩვენ რაცა ვართ, გაკეთებულნი ვართ, ისინი კი შექმნილნი. ჩვენ დაბლანდულნი ვართ, ისი კი გვირისტიით შეგერილნი, იმ გვირისტიით, რომელიც მარტო ბუნებამ იცის, და ბუნება ხომ იცი რა ოსტატია. ისინი ჩაკირულნი არიან, ჩვენ დონდლონი, ღუნენი.“

აბა იმათ სიმღერას უყურე: ერთი გძელი კვნესაა, და მაინც სიმღერას ეძახიან. ჩვენი სიმღერა კვნესა არ არის, და მაინც ლხენა ვერ დაგვირქმევიაო. და აქ დიდებული ავტორი სინამდვილეს ადასტურებს არჩილის პირით. მართალია არჩილის სიტყვები. ჩვენი გლენი მღერის, და სიმღერასაც ეძახის, მიუხედავად იმისა, რომ იგი მხოლოდ და მხოლოდ გაბმული კვნესაა, მინორიული გამმა. აბა გავიხსენოთ ურმული. ეს ხომ სიმღერა არ არის, ე. ი. „ლხენა“, „გულის მღერა“. ეს თუ გნებავთ ქვითინია, კვნესა, მხოლოდ გაბმული; ეს დამწუხრებული გულის ძახილია, მწუხარე „ვით გლოვის ზარი“. დიახ, ნაღვლიანი და მწუხარეა იგი, ვით შავი სახე ჩვენი გლენის მწარე ცხოვრებისა, მისსავით ბნელი, ბურუსიანი. მაგრამ ამასთანავე მძლეა და ძლიერი, ვით ბუნება ჩვენი გლენის, ვით შინაარსი „ურმულის“ შემქმნელისა. და აქ ჩვენი გლენი ამ გაბმულ კვნესას სიმღერას ეძახის. და განა მარტო „ურმული“?—ბევრი კიდევ სხვა, სადაც გლენი მოსთქვამს თავის ბედს, და ყველა ამას კი ლექსითა და სიმღერით გამოსთქვამს.

მან ხომ ცრემლი და უიმედო გოდება არ იცის? მის გაღელილ გულ-მკერდს და მაგარ კანს, უხვად ჰხედება ხალისიანი მზის სხივები, რომელნიც სიღრმეშიც ატანენ, და მასაც ახალისებენ. ეს კი მიტომ, რომ ვიმეორებ,—იგი სალია, ცხოველი ენერგიით აღსავსე,—ძლიერი. ჩვენს გარშემო? ჩვენს გარშემო სიცოცხლე ავად-მყოფია. ჩვენი ცხოვრება დასნეულებულია, და იგი გამოცდილ დოსტაქრებს საჭიროებს. ჩვენ ცხოვრებას წყლული აქვს, რომელსაც უსიცოცხლობა ეწოდება. ჩვენი ცხოვრება მიმტკნარებულია, რადგან მას ჯეროვანი ენერგია აღარა აქვს, და რაც აქვს, მოღუნებული, სიცოცხლის ძალა მოკლებულია. ჩვენი ცხოვრების მიმდინარეობა ისე მოეწყო, რომ მას ენერგიის გამოლევა მოჰყვა. ამან კი სიცოცხლის ფერ-მკრთალობა, უფერულობა გამოიწვია. და უფერულმა სიცოცხლემ ხომ ყველაფერს უნდა დაასვას თავისი დაღი. მე აქ მხოლოდ ჩვენი მწერლობა მაქვს სახეში, და აბა გადავხედოთ, თუ იგი ასლი არ არის ჩვენი ცხოვრების, სახეზედ—მიწევნით გადაღებული. ჩვენ ჩვენი ავადმყოფური სული მწერლობაშია გადავიტანეთ, და თუ აქ, ყოველ-დღიურობაში ვსტირით და ვკვნესით, ჩვენ ცრემლთ ნაკადი მწერლობაშიაც გადმოვადინეთ, და ჩვენი ახალი მწერლები დღესაც კი ერთ კილოზე უშნოდ იცრემლებიან. დიახ უშნოდ. იქნებ სთქვათ რომ ცხოვრება ატირებთო.—დაგეთანხმებით. მე უფრო შორსაც წავალ.. მაგრამ მერე რა? განა მხოლოდ ტირილი განგვიკურნავს წყლულს? განა ცრემლი მოგვბანს იარას? არა. მხოლოდ სიცოცხლე, მხოლოდ შეგნება მისი, და მისი განცდა. ჩვენ ჯერ სიცოცხლე ვერ განგვიცდია, ვერ გვიგრძენია მისი სიძლიერე

ყოველ მხრივ, რადგან ჩვენ ვერ ვცხოვრობთ სავსე ცხოვრებით. ჩვენ ისე მოგვიღუნდა და დაგვიჩლოუნგდა გრძნობათა ორგანოები, რომ ცხოვრების სიმძაფრის, ან და ცხოვრების ხალისიანობის თითქმის განუცდელად, მხოლოდ მივგორავთ, საითაც მიმდინარეობა წავგიღებს. ჩვენი ცხოვრება ისეთ ჩარჩოში მოექცა, რომ ჩვენ იშვიათად და დაგვინახავს მშობლიურ ცაზე „ელვა სიცოცხლის“; ძლიან იშვიათად მოგვისმენია „სიცოცხლის სიმღერა“; იშვიათად ამეტყველებულა „სალი გული“. კი, „გმირების ძახილი“ ბევრი გვსმენია, მაგრამ როგორ? აი აქ არის კვინც-ესენცია. როგორ და ცრემლით, უიმედო გოდებით. ერთი მხრივ რომ გვეძახდნენ, მეორე მხრივ გვიტეხდნენ იმედის ღეროს, და ხალისს გვიკარგავდნენ. „მაგრამ კუდად ხომ არ ჩაივლის, ეს განწირული სულის კვეთებაო“, ან „ჩემო კარგო ქვეყანავ, რაზე მოგიწყენია, აწყყობ თუ არა გწყალობს, მომავალი შენიაო“—ან „არ მომკვდარა“,—„მოვა დრო და თავს აიშვებსო“, ასეთი სალი სიტყვა იშვიათია ჩვენს მწერლობაში. „გარს ბურუსია... ვეღარ ვსჭვრეტ ნათელს“... „სიკვდილისაკენ ვიშვერ ხელს“... „მოდის სიკვდილო“... „მხოლოდ ცრემლი“...—აი ეს—უხვია ჩვენს ახალ მწერლობაში. ერთი ორია სალი, სიცოცხლით გამსჭვალული, და მათ შორის კი ყველაზე სალი,—კოტე მაცაშვილია. კითხულობთ მის ლექსს, და გრძნობა ჩვენი ირწყევა მისი სალი ლირიკის აკვანში. ტკბილი მუსიკა მისი ლექსისა ლამაზ სიმფონიით ევლება ჩვენ სმენას, იწვევს სალს და სიცოცხლით სავსე ემოციებს, და გრძნობა ჩვენი განიცდის ტკბობას. გესმით მისი ლექსი, და აღმაფრენას ეძლევი, სასიცოცხლო ძალა გემატებათ, ხალისი გიორკეცდებათ. და რად?

განა მაცაშვილი მხოლოდ სამხიარულო მოვლენებზე გველაპარაკება? განა იგი ჩვენ მწარე ცხოვრებას შორიდან უმზერს ღიმ მორეული? არა. იგი ძალიან ღრმად განიცდის სიმწარეს ჩვენი ცხოვრებისას, ბევრგან უკიდურესობამდისაც მიდის, და თვით ზეცასაც კი გამობას უგზავნის. მაშ რალა მიზეზი, რომ ახალ მწერლების უმეტესობის კილო გულს გვიხურავს, ხალისს გვიღუნებს, ან სულაც ვერ მოქმედობს, (რაც ხშირი მოვლენაა ჩვენ ახალ მწერლობაში) მისი ლექსი კი ზედმეტად გვახალისებს, თუმც ყველანი კი ერთგვარ საგნების გარშემო ტრიალებენ. მიზეზი კი სწორედ ის არის, რომ იგი ყველაზე სალია, ყველაზე ხალისიანი. „ვერ დაგვაკინებებს, ვერ შეგვაშინებს, მაშინ ჩვენ თითონ მძლავრი სატანაო“—ამას იძახის იგი ყველგან.—„ვაქაცს არ ჰშვენის დიაცის ცრემლიო“,—უმღერს ყველას, და „ცოცხლებს ეძებს... ძლიერებს... ბრძოლის ძახილს ნატრობს“... იგი ყველგან. ამ ტონზე იგი თავს ევლება მთელ ცხოვრებას, ჰკრებს ყველა იმას, რაც გამოუსადეგარია მხატვრულ განმასახიერებელ, ან რეალისტურ შემოქმედებისთვის, სიმბოლოებს, ალევორიებს, და სხ...

ერთი სიტყვით მთელ პოეტურ ბუტაფორიას კონადა ჰკრავს, თავის გრძნობაში ავლებს, და ლირიკისა სახით უდგენს მადლიერ მკითხველს. გაეყვეთ ეხლა ჩვენ მწერალს და გავითვალისწინოთ მთავარი მომენტები მისი ლირიკის. აქ უკეთესია ჯერ მოკლედ გავითვალისწინოთ ის, თუ რა არის ლირიკა საზოგადოდ, და შემდეგ კი გავშინჯოთ ლირიკა ჩვენი მწერლისა.

* * *

აღამიანის შემოქმედებაში, ლირიკას უჭირავს ერთი მთავარი ადგილთაგანი.

იგია — ვიტყვი საუკეთესო მხარე შემოქმედებისა. იგი ძვირფასია ჩვენთვის, რადგან იგია გამოხატულება, გამოსახვა, შემოქმედის სულიერ ღელვის, თრთოლვის, გრძობის თამაშის და თვით აზრის მსვლელობისა. იგი ფეხ და ფეხ მისდევს ადამიანს, ყოველგვარ მოვლენას ცხოვრებისას, ყოველგვარ სიმბოლოს ხელ-გაშლით ჰხვდება და შეაქვს თავის დიდ და ვრცელ რეპერტუარში. საკმარისია ცხოვრებაში თავი იჩინოს რაიმე მოვლენამ, რომ ლირიკამ ამაზე ჯეროვანი პასუხი გამოსცეს, ყოველ მოვლენას გამოეხმაუროს. და აქ იგი თითქმის განუყრელია რეალურ ხელოვნებასთან. რად? რად და იმიტომ, რომ შიგ მოექცა ადამიანის ყოველ-ღიურობა, საზოგადოებრივი პოლიტიკა, რელიგია, ფილოსოფია და სხ... მოვლენანი ადამიანის ცხოვრებისა. ხოლო მისი არსებობა რეალობით არ განისაზღვრება. იგი თავისში ზე-რეალობასაც ათავსებს, და ორივეს თავისში არივებს. ხომ ადამიანის ცხოვრება მარტო სინამდვილით არ განისაზღვრება, ე. ი. მშრალი რეალობით, ხელ-შესახებ სამყაროთი. მას აქვს კიდევ მეორე მხარე, იმატერიალური, სადაც იგი ჰკრეფს ფერადებს, რომ ოცნება შელამაზოს და ცხოვრებას შემოახვიოს. იმ მხარეს შეუცნობელს უმზერს მგოსანი, და ნაგრძობს კი ხელოვნების სახით გვიზიარებს. და აქ ლირიკისთვის რეალი და სიმბოლო აღარ არსებობენ როგორც ცალკე კატეგორიები. ორივე მისთვის ერთია, რადგან ორივეგან ეგულება მას წყარო თავისი შემოქმედებითი წყურვილის მოსაკლავად. ლირიკას მხოლოდ ის იტაცებს, რაც ადამიანის სულს ააღელვებს, აათამაშებს, შეარხვეს. ყველგან იგი ჰპოულობს ნოტებს, რომ მელიოღია შექმნას. ყველგან

ჰპოულობს მუსიკალურ ფრაზას, რომ რითმა დასწნას, და შეაზავოს რა ერთად, შექმნას **მუსიკა ლირიკისა**. ხოლო მთელი სიმძლავრე და მთელი ღირსება ლირიკისა მის გულ-წრფელობაშია. უგულ-წრფელობა ლირიკაში მანვე ელემენტს შეიტანს, დისონანსის სახით ლირიკის მუსიკალობის რღვევას გამოიწვევს, და აქ ხომ თვით ლირიკაც ფერს დაჰკარგავს, მოისპობა. საქმე ის არის, რომ მუსიკალობა არ უნდა იქმნეს დარღვეული, რადგან მხოლოდ მუსიკალური ფრაზა იწვევს იმ ფანტომებს, წარმოდგენის თამაშს, რომელიც ასე საჭიროა ლირიკისთვის, და რომელიც შეადგენს მის მიზანს. და აბა ეხლა გადავხედოთ ლირიკას კოტე მაყაშვილისას, და ვნახოთ, თუ რა ღირსებისაა მისი პოეტური სახე.

რომ უკვირდები კ. მაყაშვილის შემოქმედებას, ერთი რამ იპყრობს ჩემს ყურადღებას. სახელდობრ ის, რომ სევდიანი ძაფი მის ლირიკაში ძალიან წვრილათ არის გავლებული, და მას თითქმის ჰფარავს ის ოპტომისტური სალი შუქი, რომელიც მის ლექსებს აელვარებს. სევდა, ეს რასაკვირველია აუცილებელია, რადგან ცხოვრების უიმისოდ წარმოდგენა შეუძლებელია, ბოროტებაც ძლიერია ამ ქვეყნად, მაგრამ „ეშმაკი არც ისე საშიშია, როგორც ეს გვეგონიაო“, — აი ამას ამოიკითხავთ კ. მაყაშვილის ლექსების სტრიქონებ შუა. ხოლო ეს ეშმაკი იმიტომ არ არის საშიში, რომ ადამიანი მისი აზრით მარტო ქმნილი კი არ არის, არა, იგი შემოქმედელიცაა, აქტივობა. და თუ ცხოვრება მას თანამგზავრად ბოროტ სულს ააყოლებს, თუ ცხოვრება მას გზაზე ნარეკალს დაუფენს, თუ სევდის ღრუბელს ახვევს გარს, იგი იმიტომ არის ადამიანი, რომ სძლიოს ამ ბოროტ სულს, გაჰკაფოს

ის ნარ-ეკლის ჯაგები, რომელიც ცხოვრების ბილიკზე გამრავლებულან, სევდის ღრუბელი წვიმად გასცრას, და სიცოცხლისა და ხალისიანობის საშუალებით შექმნას ცისარტყელა გამარჯვებისა. და იმედიცა აქვს. არამც თუ იმედი, იგი ღრმად დარწმუნებულიც არის ამაში, და ამიტომაც იძახის ასე გადაწყვეტილად:

„მიჭევეით, ძმებო, ამიჩანს,
ბრძოლას გაცხარებუდი,
„ერთი დაკვრაც და სულს დაღვეს
ვეშაპი დამარცხებუდიო.“

* * *

საგანი, რომელსაც დასტრიალებს პატივცემული მწერალი, ან და უმთავრესი მომენტი მისი ლირიკისა,—ეს სამშობლოა. ამას უტრიალებს მგოსანი ყოველმხრიდან, უწნავს რითმას, და მზის ხალისიან სხივებით ქსოვილ ლეჩაქს გარს ახვევს. მაგრამ მთელი ტრაგედია იმაში მდგომარეობს, რომ ეს მისი ტრფიალის საგანი შავ ზეწარშია გახვეული. მისი მზე კარგა ხანია ჩასულია, ამოსვლას კი იგვიანებს, და დღესაც ბნელით არის გარემოცული. და ამ უმზეობას დაულობია კედლები სამშობლოს საკუროთხველისა, შეურყევია ტაძარი მისი. და მწერალიც ამას სჩივის:

„აგერ მისჩანს აქედან
მთლად დანგრეული,
„ჩემი წმინდა ტაძარი
შეგინებუდი,
„მისი საკუროთხველი
დაბნელებუდი.....“

და აი ამ „მთლად დანგრეულს“, „შეგინებულს“ და „დაბნელებულს“ სამშობლოს დატრიალებს თავს, და უმღერს ბრძოლის იმედიან ჰანგებს. ამ „შეგინებულს“ სამშობლოს ჰქმნის ლოზუნგად,

და მთელ თავის შემოქმედებაში მთავარ ლარად გაჰყავს. ამგვარმა მდგომარეობამ მშობელ მხარისამ, დაასევდიანა მგოსანი, და იმანაც ღვთის სახლს მიმართა მყულროების მოსაპოვებლად.

„შევედი ტაძარში... ნატკენს და დადაგულს,
„ღვთის სახლად მამიჩენ სეუდაან გულს?
„სამშობლოს დავეძებ, დავეძებ დაკარგულს,
„ვეძებ მის სხეულს და იმის სულს!..
„ხუცესთა ბაკებზე ღოცვები დნებოდნენ...
„ბრწყინადნენ სანთლები შიგ...
„მაგრამ ღოცვები სულს ვერა სწვდებოდნენ...
„ვერც ვზოგე სამშობლო იქ!..“

გული მოუკლა ამ სანახაობამ ჩვენს მგოსანს, და გაშორდა იგი. მიმართა შემდეგ გონების ტაძარს, სადაც ჩვენს ყრმებს ზრდიან, წრთენიან... სადაც ხალხის იმედი, ქედ-მოხრილი ატუხულა, და უღარაჯებს... ელის შვილებს... მაგრამ... რა ნახა მგოსანმა? „სხვის სული მეფობდა შიგ“!..

...„და გული ნაწყენი მტკიოდა, შეწვოდა:
„დამიგმეს სამშობლო იქ!..“

დასევდიანებული და ბრაზ-მორეული მწერალი მიმართავს ქართველთ კერას, რომ იქნებ იქ მაინც ჰპოვოს მალამო, გულის რამ საღმობელი. იქნება იქ, ქართველთ ოჯახში იყვეს დაცული წმიდათა წმიდა მისი გულისა, იქნებ იქ ინახებოდეს სათუთად ის ქართული სული, ის ერის დიადი სიტყვა, რომელიც აუცილებელია ცხოვრების გარდასაქმნელად, ეროვნული სახის შესარჩენად. მაგრამ აქაც ვერა დაურჩა მგოსანი შავ ბედის წერას. იქაც უფრო მწარე სურათი ეჩვენა, რაზედაც მოსთქვამს იგი:

„გჭ ქართველის ოჯახსა, ვაი მის შეტყვევანს,
„სხვა კერა ჩაუდგამ შიგ!..
„სხვის ზნეს ემონვის... სხვის რჯულს და ენას,
„უარტყვეს სამშობლო იქ!..“

წავიდა მგოსანი ქალაქ გარეთ, სოფ-
ლად, მიმართა ქართველთ ადგილებს,
რომელთ ყოველნი ნაჭერი ქართველთ
სისხლითაა გაპოხიერებული, რომელიც
ივერთ სისხლითაა მორწყული, მაგრამ...
აქაც ეს დაუდევარი „მაგრამ“ არ შორ-
დება მგოსანს.

„ქალაქი ჩხიკვებს... მინდორი უვაკებს...“

„ჩვენ კი... კვდეთ... შიგა და შიგ!..“

„ახ, სისხლის ცრემლები ურევა თვალებს...“

„განდევნეს სამშობლო იქ!..“

მგოსანმა ვერ ნახა სამშობლოს ნასახი
ვერც სამლოცველოში, რადგან იქიდან
განდევნილი იყო, ვერც გონების ტაძარ-
ში, რადგან იქაც დაგმობილი იყო, ვერც
ქართველთ კერაში,—იქ თვით ქართვე-
ლების მიერ აღმოჩნდა უარყოფილი, და
ვერც მთა-ბარად... ერთი სიტყვით, ყველ-
გან, სადაც კი მივიდა, ან უარყოფილია,
ან დაგმობილი, ან განდევნილი. და მგო-
სანი აღშფოთებული იძახის:

„ჩემს სამშობლოშივე, სამშობლოს დაკარგულს,
„დავექებ ბედისგან კრულს!..“

„სამშობლოს ჩვენივე ხელით დამარხულს;
„მის სხეულს და იმის სულს!..“

ასე ლამაზად, ასე მოხდენილად იშვია-
თად გამოხატულა სევდა, სამშობლოს
მდგომარეობით გამოწვეული. ფორმა და
აზრი ისე არიან შესხეულებულნი, მუსი-
კალური რითმა ისე ოსტატურად სდევს
ფრაზას და აძლიერებს მის აზრს, რომ
მკითხველის გულში ჰქმნის ღრმა სულიერ
ღრმას. დიახ! ეროვნული მოტივი მის
ლირიკაში მძლეთა ჟღერს. პოეტი ისე
გულ-წრფელად აგვიწერს ამ გრძნობას,
რომ მისი გულწრფელობით მოსყიდული
მკითხველი, მასთან ერთად განიცდის მის
ძლიერებას. მგოსანი ხომ სულ სამშობ-
ლოზე და მის „ნანგრევებზე“ ფიქრობს.
ხომ დღისით და ღამით, ცხადლივ და

ოცნებით სულ მას დასტრიალებს თავს,
და ესაყვარლება... და აგერ დაინახა რომ
ვიღაც

„სტიროდა, ცრემლი სდიოდა,
„ღაწვებზე ჩამოსდიოდა,
„ქართვა გულ-მკერდზე, თეთრ-ბრძოლზე
„მარგალიტებად სცვიოდა...“

მაგრამ ვინ უნდა ყოფილიყო იგი? რად
თრთოდა, რისთვის სტიროდა, ან ვისთვის
სდიოდა მღულარე ცრემლი? ვინ იყო იგი,
ვინ?—ეს იყო მისი „ტანჯულ სამშობ-
ლოს მფარველი ანგელოზი“. იგი დაინა-
ხა მგოსანმა ამ ყოფაში და ნაღვლით აივ-
სო. ხოლო სასო კი არ წარიკვეთა, არა.
მან მაშინვე ცას ახედა, და სასტიკი ხმით,
„რისთვის“ და „რათაო“—დაეკითხა, სი-
ჩუმის დარღვევა მოსთხოვა. თან დაემუქ-
რა კიდევ, რომ

„თუ სიჩუმეს ცა არ დაარღვევს,
„ქვეყანა ესერის მას მწარე გმობასო.“

ხოლო ოცნება კი, თავისი ანცი ფრთე-
ბით, მგოსანს წარსულისაკენ იტაცებს,
წარსულის წალკოტისაკენ მიაფრენს და
წარმტაც სურათთა გაღერეიას მოაჩვენებს.
მგოსანიც მისდევს... სტკებება ლამაზ სუ-
რათებით, უცხო წალკოტით, ..მაგრამ...
დააცქერდა მგოსანი, დააკვირდა და იც-
ნო... ეს იყო მისი სამშობლოს, მისი ერის
„ოქროს ხანის სასაფლაო“, სასაფლაო
უტყვი, უსიცოცხლო, ცივი... და გრძნო-
ბამ მგოსნისამ იწყოა დულილი. აღერსის
სიტყვები მოზღვავედენ მგოსნის არსებაში,
და სატრფოს საყვარელს, ოდესღაც ლალს
და თავისუფალს, შემდეგი სიტყვებით მი-
მართა:

„გულის სწორთ
„ვარდ-კოკორთ,
„და შიგველთ
„სიყვარულთ,
„რად დამტკუნარხარ, — რად?..“

„დრო ნეტარი
 „ვით ნეტარი
 „ამო მტკბარი
 „ჩვენის ტრფობის
 „სად წაჰვიდა, ...სად?..
 ...„ხმა გაშეცო...
 „ახ შამეცი რამ იშედიო...

მაგრამ, სწორედ ამ დროს „შეახო ფრთხილად ვილამაც ხელი“... გამოერკვია მგოსანი და რა ნახა?—უცხო ვინმე ჭაბუკი დასდგომოდა თავს, და შემდეგ სიტყვებს ჩასძახოდა:

„მეგობარო, აქ რას ზიხარ,
 მტკნარ უვაჟილებს რას დასტკეჩი?
 „სასაფლავს ძვლების თრმის
 რას დასტირი, რას დაშეკრი?..

„აღსდექ, მტკერი მტკუნია
 მომწოდე მტკიცედ ხელო

„მკვდრებისკან რით ირჩევა
 მწუწუნე საფლავთ მცველი?

„გავეშურეთ იქ, სადაცა
 სინცხლუ სჩქეფს, დეჟაფს დასდუღსო...
 ...და აღსდგა მგოსანიც. ღრმად ჩასწვ-

და ეს სიტყვები, და როგორც იგი იძახის:
 „შე წავევი... გავეშურე... მეგობრებო თქვენც
 მამუევითო“...

იგი მეგობრებსაც იწვევს ბრძოლის ველზედ, რომ შეერთებული ძალით გამოსჭედონ თავიანთი ბედი, რომ სტიქიონს ქედი მოახრევიონ, ფარხმალი დაუმსხვრიონ, ქვეყანას მოხსნან მძიმე ტვირთი, დათესონ კაცთა გულში „მხიარული და სალი სიცილი“, და ცრემლი შეუშრონ სასო მიხდილს. იგი მათ შემოქმედებითი მუშაობისთვისაც იწვევს, რომ ახალ საძირკველზე ააშენონ დიადი ტაძარი ახალი ცხოვრებისა. ხომ ამისთვის მწერლის რწმენით დიდი ლოდინი არ დასტირდებათ:

„ერთი დაკვრაც და სუფს დადექს
 „ვეშაში დამარცხებუელიო.

* * *

მაგრამ კოტე მაყაშვილი მხოლოდ ერთი მოტივით არ საზრდოვობს, მხოლოდ ერთი სიმი არ ჰყოფნის, რომ გრძნობა ამღეროს, და დასწნას მელოდია. იგი მუსიკას ეძებს, სიცოცხლის მუსიკას, და ამისთვის კი მრავალ-ფეროვანება არის საჭირო. და ხომ იგიც უხვადა ჰკრეფს სხვა და სხვა ხმებს, მოტივებს და კონადა ჰკრავს. მარტო სამშობლოს გარშემო ტრიალი, მარტო ამ ვიწრო ფარგალში ყოფნა მას არ შეუძლიან. მისი გული ზვიადია, სურვილი დიდი და სივრცე განუზომელი. იგი ზოგად კითხვებსაც უტრიალებს, და ყოველ მოვლენაზე ხმას იღებს. იგი გულდასმით უკვირდება იმ ლაბირინტს, რომელსაც ცხოვრება ეწოდება, და რომელშიაც არის მოქცეული ადამიანი. ხედავს, თუ როგორ არის იქ გამეფებული ძალადობა, დევნა პიროვნებისა, შებორკვა თავისუფლებისა. და აქ იგი ცხოვრებასთან შეურთებელია. მან ქედის მოხრა არ იცის. მის საღ არსებაში მძლეთა სცემს ძარღვი პროტესტანტისა, სჩქეფს სისხლი მეამბოხისა; მას სულაც არა სურს დაემორჩილოს ბრმა შემთხვევის ბრმა თამაშს. მას არ შეუძლიან გულ-გრილად უცქიროს, როდესაც ცხოვრება თავისი სისხლიანი ხელებით სჯიჯგნის და ახშობს ადამიანში ყოველივე ღირებულების ნასახს. მას არ შეუძლიან გულ-გრილად გაუაროს ისეთ მოვლენებს და ფაქტებს, რომელნიც ამხედრებენ მის სულს, სასტიკ პროტესტის ხმას აღებინებენ, და იწვევენ ამ ბოროტების შესამუსრად. ცხოვრება მასში იმ ზომის პროტესტსაც კი იწვევს, რომ მგოსანში იბადება სურვილი ბრძოლისა, თვით ბუნების სტიქიონთანაც კი, რომ ამით ხელი შეუშალოს მის სიბრძვეს. მას სურს ხილვა სიმართლის გამარ-

ჯვებისა. სურს ძალადობის ბაღე დახიოს, რომ ადამიანი თავისუფალმა, გაინაფარდოს თავისუფლების ცის კამარაში. ადამიანი ხომ გაქვავებული კერპი არ არის, რომ იდგეს უძრავადა, გრძობა-გაციებული. იგი არც ზღაპრული დევ-გმირია, რომ მასზე რაიმე არ იმოქმედოს, და მის შუბლზე არც ერთი უკმაყოფილების ძაფი არ გაავლოს, არ აატაკოს. არა. იგი მგრძობიარე არსებაა, რომელზედაც ყოველი ცვალებადობა შესაფერ კვალს სტოვებს, იგი მოაზრეცაა, რომელიც ყველა მოვლენის სათავეს და მიზეზებს არკვევს. — იგი სინამდვილის ცოცხალი შვილია. და უკვირდება იგი ამ სინამდვილეს. ხედავს, რომ ადამიანის პიროვნება მხოლოდ უბრალო იარაღად გადაუქცევიათ, მისი ელემენტარული უფლებები გაუთელიათ, ტალახით მოუსვრიათ ადამიანის წმიდათა-წმიდის საკურთხეველი, და პიროვნება — მიზანი, პიროვნება — ღირებულება, — მოუკლავთ. შეუქმნიათ მხოლოდ ადამიანი — მაჩანჩალო, მხოლოდ ადამიანი — საშუალება, იარაღი. ეს კი შეურაცხყოფაა ადამიანის პიროვნებისა საზოგადოდ. ეს მლადებელი ბოროტებაა, ადამიანში მეამბოხის გამომწვევი; ეს ინკვიზიციანა, თავისუფალ პიროვნების მკვლელი — ჯალათი. და ჩვენმა მწერალმაც განიცადა სიმწვავე ამ მომენტისა, და მასში მეამბოხემ გაიღვიძა. დაებადა სურვილი ადამიანის გათელილ უფლებათა აღდგენისა, უარყოფილ და შელახულ ღირებულებათა კვლავ ღირებულებათ აღსარებისა, თავისუფალ ადამიანის ხილვისა. და ეს სურვილი მგონისა იმდენად ძლიერია, რომ ემპირიულობის საზღვრებსა ლახავს, და გადადის ოცნების მხარეს. მას ხომ ამ სურვილში ემპირია არ მიჰყვება. პირიქით, სინამდვილე ყველა ამ აზრს დაუმსხვრევს, და დას-

ცინებს კიდევ. და აკი მგოსანიც ოცნების ნავით მიცურავს ოცნების ზღვაში, და იქ სტკება ოცნების სამეფოთი. იქ ეზიარება ჰარმონიას, იქ ხედავს ადამიანს თავისუფალს, მხოლოდ ერთის მორჩილს; ეს ერთი, თვით ადამიანის „მე“-ა. და აქ იგი ინდივიდუალისტია. იგი ადამიანის პიროვნებას ისეთ დიდ ღირებულებათ აღიარებს, რომ შიგ ათავსებს „მთელ სამყაროს“, „მთელ სიმდიდრე-სიხარულს“, „უკვდავების ცხოველ წყაროს“, „შემოქმედების აკვანს“, „სადგომს ღმერთების“, და „ტახტს მშვენიერების“. იგი მიმართავს: ... „ადამიანო!..

„მამ დაუბრუნდი საჩქაროდ შენ სუფს,
„და ჩაიხედე იმის სიღრმეში,
„იქ ჰხვავს ჯხენას, ჰხვავს სიხარულს,
„მხოლოდ იქ არის შენი ნუგეშიო!..

ხოლო აქ, იგი ისე გულ-წრფელია, რომ ვფიქრობ, იქნებ ეს იყვეს, მიზეზი, რომელმაც სძლია პესიმისტი პოეტისა, და მალა ააწვეინა ოპტიმისტური დროშა. ეს კი, ეს სალი ოპტიმისტი მას ბროლის სულს უძლიერებს, და იგიც, ყველგან, მხოლოდ ბრძოლას ხედავს, მხოლოდ ბრძოლით სულდგმულობს. — ხან იგი ილუზიებსაც კი ჰქმნის, ილიუზიებს გამარჯვებისას, და აქ იგი სცოცხლობს სრული სიცოცხლით, ბრძოლის სულით გათამამებული, სალი, ამაყი.

დიახ, ოპტიმისტური პირი უჩანს კ. მაყაშვილის შემოქმედებას, მაგრამ ეს სულაც არ გვისპობს საშუალებას, რომ იქ პესიმისტური ელემენტებიც გამოვანახოთ. კი, არიან და ბლომადაც, მაგრამ არის სევდაც და სევდაც. არის ერთი — დასაბამი სიცოცხლის, ხალისიანი სიყვარულის, არის მეორე — დასაბამი მოღუწების, უსიცოცხლობისა. ან და, განა წარმოსადგენი არის ადამიანი, სევდიანობის გარეშე მდგა-

რი? რასაკვირველია არა. გადახედეთ ცხოვრებას, თვალი ააყოლეთ ცხოვრების მთას, სადაც „ჯერაც ვერ ძლეული, დაჰქრის წყეული, სატანა წყვდიადით, გარშემოხვეული!“ შეხედეთ, მზე როგორ თანაბრად აფენს თავის სხივებს სამყაროს, მაგრამ უძღები ადამიანი, რომელიც ბრმა ფორტუნას წყალობით მოქცეულა ცხოვრების სათავეში, ამ მცირეთ, ანუ დაბალთ, მხესაც კი ეცილება, ლამის მზეც თავის მონოპოლიად გამოაცხადოს, და თავის ძალით, ჩრდილს აყენებს ქვეყანას, ჰქეღავს, სთელავს რაც კი წინ ჰხედება, ამრავლებს „კვანას, ჩვილს, ყვირილს, ტირილს“. შემდეგ გადახედეთ ცხოვრების ველს. სასტიკი და ულმობელი ბედისწერა, აქაც სიბილწის მანტიით დაიარება, და სისხლს თხოულობს.

„მთა-გროფა მკვდრებისა,

„ხორცის და ძვლებისა,

„სუფს და გუფს ჭზარავდა!

„ჭაკრსა სწამლავდა!

„და შავის აჩრდილით

„ნათელ მზეს ჭფარავდა!

...და კონტრასტების არშია მიიკლავება მეგონის წინ. ცალ-მხარეს ღებნა, შევება, განცხრომა, მერე მხარეს კი, მხარეს უმრავლესობისას—ტანჯვა-ვაება, სულის კვეთება, გულის წამება.

„მე კი აქ ვხედავ რაც ქვეყნად ხდება,

„გხედავ ერთს დიდსა წამების ჯვარსა,

„მესმის უბადრუკთ კვნესა, გოდება,

„გხედავ სისხლიან ცხარე ცრემლთ ღვარსა.

და აქ, ჰხედავს რა ამ სოციალურ ბოროტებას, სოციალური ცეცხლითვე იღვზნება, და უძლევი მემბოხე გვევლინება. მწერალი ხომ ციდან არ არის ჩამოვარდნილი, ან რაღაც განგებით თავისუფლად მოვლენილი; ცხოვრების განზე გასული. არა. იგი ღვიძლი შვილია იმ სოციალურ-

რი წრისა, რომელშიაც იგი სცხოვრობს. იგი, როგორც პიროვნება, ამ წრის წარმოშობაა; იგი წრე აძლევს მას ფორმას, და თან მჭიდრო რგოლათ ეხვევა მის ინდივიდუალობას... და იგიც განიცდის ამ წრის ყოველ თრთოლვას. იგი გარკვეულად გრძნობს, რომ ადამიანი დღესაც ვერ შესწყობია ცხოვრებას, და ბრძოლაა გამართული. თაობა სცვლის თაობას, ხოლო ნაბიჯი კი ძალიან პატარა იდგმება წინ. ხოლო ბოროტება კოსმიური, ბოროტება სოციალური, კვლავ მისდევნებს მას ერთგულ თანამგზავრებსავე. აქ, ამ ბრძოლაშიც ხდება დანაწილება, აქაც თავს იჩენს ბიოლოგია. როდესაც ორგანიზმი სუსტია, მოდუნებული, როდესაც პიროვნება ვერ განიცდის სიცოცხლეს მთელი თავისი მძლეობით, როდესაც ხალისიანი მზე ვერ სწვდება მათ გულს, და ვერ ათბობს შინაგან სიცივის მიერ დასაქცობად განშაღებულ გულის ყვავილებს, იქ ადამიანი მებრძოლი სდგება, და ცხოვრებას ხელსა ჰკრავს. იგი აღარ იღებს მას. ხან ამასაც ვეღარ ახერხებს, სდგება, წინ ვეღარ მიდის, და შეშინებული კოსმიურ—სოციალურ ბოროტებით, ქედს იხრის, და უიმედობით გარე-მოცული სევდიანათ გასცქერის მთებს იქით ჩამავალ მხეს. ჰგონია, ეს უკანასკნელი გამახალისებელიც კი სულსა ლევსო, და იმას კი ვეღარ განიცდის, რომ ეს მზე კვლავ ამოვა, კვლავ აათამაშებს თავის სხივებს ცის კალოზე. ესეთი ადამიანი მხოლოდ ხეებს ხედავს, და ხეებს უკან დიდ ტყეს კი ვეღარ სჭვრეტენ.—აქ მათ დაჰყარეს იარაღი, და უიმედობით გარე-მოცულებმა უარჰყვეს სიცოცხლე. სულ სხვაა ბიოლოგიურად საღი პიროვნება. იგი ცხოვრებას, პირ-იქით, თვით ალაშაზებს, და უარყოფის მაგიერად, იგი მას

იღებს, ურიგდება. ხოლო კი არ გეგონათ, რომ ყველაფერი მას ვარდის ფრად ეჩვენება, არა. იგი შეიძლება უფრო მძლედაც განიცდიდეს განუზომელ მწუხარებას ადამიანისას, იგი შეიძლება უფრო მწვავედ გრძობდეს სისასტიკეს სიკვდილისას, იგი იქნება დღე-მუდამ შესჩერებოდეს ამ სასტიკ პრობლემას, და ტრაგედია მაცული დიდ სევდიანობასაც განიცდიდეს. მაგრამ როდესაც პირველნი აქ წერტილსა სვამენ, გაყინულ წერტილს, უკანასკნელნი კიდევ იქით მიდიან, და კვლავ ხედავენ ნაზ სხივებს სიცოცხლის მზისას. კვლავ სსსიცოცხლოდ სძგერს მათი გული. თუ გონებას ბევრჯელ იგინი სასოწარკვეთამდისაც მიჰყავთ, სალი, ბიოლოგიური ენერგია სულაც არ მისდევს მათ იმ კიდემდის, და გზას უხვევს. და როს გონება ფილოსოფიური განჭვრეტით იძახის: „სოფელი იმად არა ღირს, რომ იცოცხლოვო“, სალი გული მაშინვე წინ აღუდგება და უპასუხებს: „არა, მე მიტომ ვარ ქვეყნად მოსული, რომ მძლედ განვიცადო სიცხოველე მზისა, გულს ჩავიქსოვო სინაზე მთვარისა, აღვიგზნე სიყვარულის ღვთიური ცეცხლით, და ვიცოცხლო სრული სიცოცხლით, არ გაუშვა არც ერთი მომენტიო“. ასეთ საღ პიროვნებებზე სულაც არ შეიძლება ითქვას, რომ ისინი ან სიმართლევს არ გრძობდნენ, ან სევდიანობას, ან სხვა და სხ... არა. აქ იმის თქმა კი საჭიროა, რომ ეს სალი პიროვნება უფრო მძლეთ, უფრო ინტენსიურად განიცდის ამას. მაგრამ აქ ინტენსიურია მისი იმედ-მისწრაფებანიც. ცხოვრების გზის ბოლოზე, ამ უკანასკნელთ შუქი ეჩვენებათ, შუქი იმედისა და გამარჯვებისა, და ეს იმედი ზმსუბუქებს და ჰფარავს კიდევ იმ სევდიანობის კოლორიტს, რომელიც მათ არსებას გარს შემოჰფენოდა.

და ჩვენი მწერალიც ამ უკანასკნელთ ჯგუფს ეკუთვნის. იგი, როგორც ზევით მოვიხსენიე, მძლედ განიცდის სოციალურ ბოროტებას, და ბრძოლის სულით იღვწენება. მას სურს „გადასება ღირებულებათა“, მას სურს დანგრევა ძველი ტაძრისა, და განახლება-განმტკიცება ახლისა. იგი იბრძვის, და ბრძოლად გვიწვევს, რათა შევქმნათ ცხოვრების მრავალ-ფეროვანება, მრავალ-მხრივობა, ცხოვრება წინ-მსვლელობისა, თავისუფლებისა. „შრომის სუფევისა“ გულწრფელი დამცველი, მისი მედროზე, მიდის ძლევა-მოსილობით, და თან მრისხანე ხმით უყვირის მეორე მხარეს, რომ მე არ მოგცემთ უფლებას, რომ ადამიანის პიროვნება ილახებოდეს, იჩაგრებოდესო. და იძახის:

„გქუხ რისხვითა, ვწვიმ ელფით

გულამღვრეული,

„სიაგ-სიცრუისაგან

ქა, ძლეული!

„ქვე დამხობილ სიმართლეს

„უგელგან დეკნილსა,

„შევაშველე მე ხელი

„ფეხ-ქვეშ თელილსა!..

რა უყოთ, რომ ამისთვის გაჰკიცხეს, მართლის მოქმელს სიტყვა არ ათქმევინეს. ის მაინც იმედით გზნებული წინ მიდის, მიარღვევს ტალღას ცხოვრებისას, და შავბნელ ძალებს კი, რომლებსაც სიმართლის შუქი თვალებს უთხრის, თვალებს სტკენს, უკივის:

„ჰა გაიხარენით, შავბნელთ სულნო

„დაცემულნო... თუმც ეხლა გამარჯვებულნო!

„ცოდნა შეგწევთ საწყად ბრბოს დაბრიევიისა,

„ცოდნა დიდი — ვაშა, თქვენ! — მრუდე გზებისა!

„მაგრამ თუმც ხანგრძლივია

დამის წევდიადო,

„მას განახნევს მადე მზის

სხივი დიადი

„სან-მოკლეა თქვენისა
 ლხენა და შვებე,
 „და სწრაფ—წარმავალია
 ცრუ გამარჯვება!..

... „მოგელებათ თქვენც ბოლო
 სულნო შავ-ნელნო,
 „მუხმუხეჯა მეჯებო
 ფარისეველნო!

ასეთია სალი იმედი სალი მწერლისა. ხოლო თვით დევნილებს, დღევანდელ ცხოვრების ნაძირლებს—მომავლის კი—ქვა-კუთხედებს—ეუბნება, რომ „უბადრუკთ სისხლი, ტანჯვა, წვალემა, ქვეყნის გოდება, კვნესა, ვაება, ცრემლი მდუღარე ბედშავ-ბედკრულთა, მალალ კედლებსა დაეტანება“-ო. ეს იქნებიან კედლები მომავალ ახალ ცხოვრების წმინდა ტაძრისა, რომლის „ფართო, განიერ საკურთხეველში, ხალხო, გაქვს შესვლის უფლება სრულიო“. ხოლო რომ ეს ტაძარი მალე აშენდეს, რომ მალე მოვიდეს სუფევა იმ წმიდა სამებისა, რომელსაც „ძმობა, ერთობა, თავისუფლება“ ეწოდება, საჭიროა გმირები, რომელთაც მიმართავს:

„კურთხეულ იყოს მისი სახედი,
 „ვინც ბძქალის ველზე საღისისთვის კვდება,
 „შთამომავალთა იგი ნორჩ გულში,
 „გაბრწყინებული მკვდრეთით აღსდგება,
 „იმის საფლავსა ჩვენი მადლობა
 „გუნდრუკის კვამლად შემოგვდება.

მაგრამ ამ ბრძოლისთვის ხალხია საჭირო. ის ხალხი კი, რომელიც ჩვენს პოეტს ახვევია გარშემო, იგი ჯერ არ არის დაწმენდილ-დახვეწილი. მას ბევრი ურევია ღვარძლი და იონჯა, და მწერალიც სცდილობს მის მოსპობა-განადგურებას. და აქ იგი სატირას მიმართავს, იმ სატირას, რომელიც პოეტის სულსა და გულს შეადგენს. აქ იგი ჩვენ ახალ მწერლობაში

შეუდარებელია. მისებრი სატირა ქართულ მწერლობაში იშვიათი მოვლენაა. თუ ილია ჭავჭავაძის სატირა არის მართლა ძლიერი და მკვეთრი, აგრე-რიგად არც მაყაშვილი მოისუსტებს. დიდი მასწავლებლის ღირსეულ მოწაფეს, ღირსეულად უჭირავს მასწავლებლის მიერ ნაანდერძევი სატირის კვერთხი, და თუ მაყაშვილის სატირა ჯერ კიდევ დაუწმენდელია, ილიას სატირასთან შედარებით, ეს დროს დავა-ცადოთ. სატირული ძალა პოეტისა იმედინი თავდება. კ. მაყაშვილს სულაც არ ენანება ფერადები, რომ სასაცილო კარიკატურა დახატოს, ხითხითით დასძრახოს, ან მოჰკლას მიზანში ამოღებული. იგი, როგორც დროის ანუ ეპოქის ფერმერი, პატიოსნად ემსახურება ეპოქას, და გესლიან სატირას ამუშავებს, ნიშნად უღრმესი პროტესტისა იმ სიმახინჯის წინააღმდეგ, რომელიც ჩვენ ცხოვრებას შემოსწოლია უძღვებ გველშეპივით. იგი არ ინდობს იმ მავნე ელემენტებს, რომელნიც ამდგრევენ ცხოვრებას, და ჰკლავს სატირით. ხომ მკითხველს თვალ-წინ უტრიალებს ყოველ წუთს, პატივცემულ მწერლის თამამი და უშიშარი სატირა—„ემუკი საქართველოში“. (გრდემლი წ. I.) ეს სატირა ხომ ეპოპეია იმ ეპოქის, რომელსაც ეკუთვნის მწერალი; ხომ ამ სატირაში გადაგვიშალა და დაგვანახვა საშინელება იმ შემადრწუნებელი სურათისა, რომელსაც ჩვენ ცხოვრებას ვეძახით, და ვეძახით დღესაც. აგერ ჩვენი ნაცნობი ბრუგაძე, ეს მშიერი და ჯიბე-გახვრეტილი მოხეტიალე, აგერ ტოლუმბაში, ყელამოხრანწვით რომ გაჰკვივის: „ღვინის მომგონს, მოხუცს ნოეს, წვერში ვენაცვალეო“!—ან პანლურ-მაირი, და ძმანი მათნი; აგერ მამა სპირიდონე, ან კიდევ მამა იოილე, როგორ მათრახდებიან მწერ-

ლის მიერ; ან და აგერ ინტელიგენტი, პანამით, ჯოხით, ცხვირზე სათვალეებ წამოსკუპებული, რომლის ჭკუა-გონება ამ საგნებშია მოთავსებული, და ასე თავ-შესუმბრუებული, პრტყელ-პრტყელ ფრაზებს რომ არახუნებს. ან აგერ ლივლიველი, და საზოგადოდ ეს ცხოველნი, რომელნიც მიდიან ჩვენ წინ, და იწვევენ მწარე ღიმილს, ზიზღის ჩარჩოში მოთავსებულს. დიახ, მკითხველს ახსოვს იგინი, რომელთ მოგონებაც მწარე ფიქრებს გვიმლიან, და ჩვენც თითქოს ძალაუნებურად ვკითხულობთ: „ნუ თუ?“ — კი ბატონო! კი! არ გეუცხოვოს, და არ აჩქარდე. არ დასძრახო მწერალი სითამამისთვის, რომ იგი ადგილ ადგილ სატირასა სტოვებს, და ფარსსა და კარიკატურას გვაწვდის, ან და, ხანდახან თუ ჩვენი საზოგადოების გასამასპინძლებლად პასკვილსაც არ იზურებს. ეს სულაც ვერ ავენებს სიმრთელეს მისი სატირისას, და ვიტყვი კიდევ, უფრო აზავებს, შთაბეჭდილებას აძლიერებს. აგერ ხომ ხედავთ „ქვეყნის ბურჯს“ რომელიც დღე-მუდამ დარბის, არა აქვს მოცლა, რადგან ის „კომისისის კაცია“. ხუმრობა ხომ არ არის, „დღეში არის ორი კრება, წინედ დიახ ძვირი“. რას იზამთ? ჩვენმა ცხოვრებამ გამოიწვია ყოველივე ეს. ჩვენ წყლული გვაქვს, და იმ წყლულს მორჩენა უნდა. და „ბურჯიც“ ხომ უნდა ალაპარაკდეს. ლაპარაკია საჭირო. და ხომ არც იგვიანებს: — „ვლაპარაკობთ, ვლაპარაკობთ, სულ, სულ ვლაპარაკობთო!“ — „რეჩს“ — „რეჩი“ მოსდევს, „სიტყვას“ — „სიტყვა“, და ერთთავად გაისმის მჭექარე ქუხილი. ხოლო „ბურჯი“ ხომ აქაც პირველი კაცია. იგი მესაიდუმლეა ერის, და არც შეუძლიან სხვაფრად მოქცევა. მან დიდი ხანია თავისი მსუბუქი თავი მსხვერპლად მიიტა-

ნა სამშობლოს საკურთხეველზე. („ლაპარაკით“ რააკვირველია!..) და აგერ, უკვე მოსთქვამს:

„უბებიც კი მაქვს შესგუული,
 „დამიჩლოუნდა სმენა!..
 „მაგრამ მაინც ვეშურები...
 „შემწეთა მუაგს ღმერთი,
 „მინდა ჩემი ოფოფ-მწუერი
 „ავაფრინო ერთი!
 „იქნებ ამითი ეშველას
 „რამე ჩემს მამულსა,
 „კახტა, ტურფა საქათველას,
 „ჩემს სულსა და გულსაო.

ხოლო ღიმ-მორეული და ნაღვლით აღსავსე ავტორი კი უცქერის ამ „ბურჯს“, და სტიკა გული.

„...წავიდა... ამბობს ავტორი... მას სევდიანად დავაღვენე თვალი,
 „და წარმავსთქვი ნადვლიანად,
 „ვაი ჩვენი ბრალი!..

და მართლა რომ „ვაი ჩვენი ბრალი“, რომ ამ გვარი ტვინ-დამპალი „ბურჯები“ დღესაც მრავლად გვეყვანან, რომელნიც ბევრსა ჰყვირიან, ბევრს განგაშობენ, და როდესაც ჰკონიათ — საქმეს ვაკეთებთო, ნამდვილად კი ახდენენ, და ჩვენ კი დაუსრულებლივ გვამეორებინებენ „ვაი ჩვენი ბრალიო“. აბა აგერ, ეხლა ამ ჩვენი „ბურჯის“ ამხანაგს შეხედეთ, რომელიც თავ-მომწონეთ მოდის, და მხიარული, მოიმღერის:

„ჭერი, ჭერი, ჭერი,
 „ვთამაშობ და ვმღერი,
 „შაშა ჩემს მთა გოფათს,
 „დავუბადე მწერი!

 „სამშობლას ვკრავ წიხლს ოდონდ კი
 „ვაიუ კამერდერი!
 „ჭერი, ჭერი, ჭერი,
 „ვძღები, ვთვრები, ვმღერი,

„შიშშილისკან ჩემს სამშობლას
 ,,თუმც კტგაჲა ფერი,
 ,,ჭერი, ჭერი, ჭერი,
 ,,კსტირი მე თუ ვმღერით?..

მღერი, მაგრამ ვაი მაგ სიმღერას უბედურო, — უპასუხებს გულ-ამღვრეული მკითხველი; მღერი, მაგრამ ვაი შენ, რომ მაგ სიმღერას, ტირილი უნდა გერჩიოს, რადგან ცრემლი შენი ადამიანობის ნასახის მაჩვენებელი იქნებოდაო, და პატივცემული მკითხველი, წაიკითხავს-რა ავტორის ბოლო სიტყვებს:

„ის კი ვიცი ცრემლად დავდნი,
 ,,ამის დაშწერიო,

დახურავს წიგნს, და მწარე ფიქრი შორს გაიტაცებს; ხოლო მწერლის მიზანი კი აქ უკვე მიხწეულია, რადგან მის შემოქმედებითი აზრს ჩვენც შევყვართ აზროვნების სფეროში, და გვაფიქრებს, ან და ფიქრს

გვიახლებს. ხოლო ფიქრი ხომ პირველი ნაბიჯია ადამიანში აქტივობის ვალედიებისა, რომელსაც უსათუოდ სხვა ნაბიჯებიც მოჰყვება, და მაშინ ხომ კაცად-კაცური სიცოცხლე უზრუნველყოფილია, რადგან „მოძრაობა და მხოლოდ მოძრაობაა სიცოცხლის მომცემი“ (ი. ჭავჭავაძე) ასეთია სატირა კოტე მაყაშვილისა, (აქ მე ვერ შევხებ ვრცლად „ეშმაკი საქართველოში“-ს, რადგან წერის ხასიათი ნებას არ მაძლევს.) რომელიც დაჰკვირვებია ჩვენს დახურდავებულ-დაჩიავებულ ცხოვრებას, და გვაძლევს სახეებს; ოხუნჯობით და სიცილით გამოსთქვამს ტკივილს გულისას, ეს მართლაც „ივერთ სიცეტის მკაცრი მზრახველი“.

ვახტანგ კოტეტიშვილი.

(დასასრული იქნება)

ერთი პლაგიატის შესახებ

1894 წ. ჟურნ. „კვალში“ დაიბეჭდა თარხანის მოთხრობა: „უაჩადი“. შემდეგ, 1896 წ., ეს მოთხრობა ცალკე წიგნად გამოვიდა ბათუმში. აქ ჰსევდონიმი თარხანი გამომუდგინებულა და წიგნს აწერია თ. ხუსკივაძე.

სამწუხაროდ, მოთხრობა: „უაჩადი“ არაა ორიგინალური ნაწარმოები, როგორც ავტორს სურს მისი გასაღება. ბ. ხუსკივაძეს მონდობა მუბა რუს მწერლის ი. ნ. პონომარევის რომანის: „Атаманъ-Мститель“ გადმოკეთება და ორიგინალურ ნაწარმოებად გასაღება, მაგრამ შრომის ქვეშ მოჭედილია და ხელში მხოლოდ პლაგიატი შერჩენია.

პონომარევის ხსენებული რომანი ორი ნა-

წილისკან შედგება და შეიცავს 212 გვერდს, ხოლო ხუსკივაძის „უაჩადი“ კი დაწერილია ერთ ნაწილად და შეიცავს 77 გვერდს.

საქმე ისაა, რომ ხუსკივაძეს შეუმოკლებია პონომარევის რომანი, ზოგი რამ გამოუტყვებია, მაგრამ რაც საჭიროთ დაუნახავს, — სულ პირწმინდათ გადმოუღია. ამიტომაც არის, რომ ხუსკივაძის მოთხრობა ისე ჭკავს შნოთი და ხელმოგებით პონომარევის რომანს, როგორც კადასხუპილი ხე მრავალ-შტოვანსა და ამწვანებულს.

თ. ხუსკივაძე თუმცა უმნიშვნელო მწერალია, მაგრამ მისი პლაგიატი მაინც აღნიშვნის ღირსია, მით უმეტეს, რომ ხუსკივაძეს ანგა-

რძის უწევს, როგორც ბეჟუტრისტს, განსვენებულ პრეფერსორს ა. ხახანაშვილი, რომელსაც „უჩაღის“ პლაგიატობა ვერ შეუმჩნევია („Очерки по груз. слов. 535 გვ. Москва 1907 г.).

ჩვენს ლიტერატურაში, ვთქვამთ, პლაგიატთა რიცხვი მცირე არ უნდა იყოს, მაგრამ ჩვენი დღევანდელი კრიტიკა ამის ვერ ამჩნევს, ან თუ ამჩნევს, ხშირად ხელს აფარებს.

თანამედროვე ჩვენი კრიტიკა, ჩვენდა სისიძნით, საზოგადოთ მოუშინებლობის, უვიცობისა და ზეურელობის აშშორებულ მორევში ტრიახვს.

ჩვენი „კრიტიკოსების“ მოუშინებლობას და უვიცობას ძალაუნებურად შეუკრივებოდა კაცი, რომ ამ სიშიშ სენთან ერთად კიდევ უარესი და უსაშინებლესი სენით არ იფუნებს ისინი განუკურნებლად შეზერობილნი. ამ უკანასკნელ სენს ეწოდება: უზრინციზობა, მიკერძობა, ნაცნობ-მეგობრობა და სხვა...

და სანამ ჩვენში ასეთი კრიტიკა ბატონობს, რთიმის უბრალო მთითხვებელიც კი იკვნილსებენ და მეპლაგიატებიც მწერალთა რიცხვში იქნებიან...

თითო-ორივე ასეთი შემთხვევითი აღმოჩენა, როგორც ხუსკიავაძის პლაგიატისა, რა თქმა უნდა, ჩვენს ლიტერატურას ვერ გასწმენდს, ვერ გაათავიშებს.

რომელიმე ლიტერატურული ნაწარმოების ნაჭურდლობის ცხადსაყოფად საკმარისია, რომ პლაგიატისა და დედნის საზოგადო შინაარსის სრულიად ერთი და იგივე ან მსგავსი იყოს; ამასთან ერთად თუ პლაგიატში დედნიდან უცვლელად გადმოღებული ადგილებიც მოიპოება, ეს ხომ ზედმეტი უტყუარი და უცილობელი საბუთია ქურდის თხლეზე დასაჭერად.

ახლა მივადგეთ ასეთი ზომით ბ. ხუსკიავაძის „უჩაღის“ და დავუპირდაპირთ ერთმანეთს დედნისა და პლაგიატის შინაარსი.

პონომარევის რომანი: მარხის უფრისს

ტერ-აგრიზინოვს ჰყავს ქვრივი ქალი შვენიერი ტატინა პოდვისტკისა. ტატინა ხშირათ მარტოდ-მარტო სასიეროდ დადიოდა ხოლმე ცხენით ახლო-მასლო მიდამოებში. ერთ დღეს ასეთი გასიერების დროს ტატინას გზაში მოასწრო საშინელმა ქარიშხალმა. მან მახლობელ ტყეს მიაშურა თავის შესათარებლად. ტყეში ტატინა ჩამოხტა ცხენიდან, დაიჭირა ის ადვირით ხელში და გაჩერდა აწლოვან მუხის ქვეშ. უეცრათ ჩამოხტულა, ელვა გაიკლავნა დრუბლებში, სმინლად დაიჭექა და გავარდა მუხი, რომელიც დაეცა ტატინას ცხენს და იქვე მოკლა. ხოლო თვითონ ტატინა კი გააბრუა და მიწაზე გაართხნა. საბრალო ქალს აღმოხდა საზარელი კვნესა ..

ამ ადგილის ახლოს ამ დროსვე ვეპერთელა მუხის ქვეშ იჯდა შეიარაღებული ახალგაზდა ქართველი—მიხაკო მესხიო, რომელსაც აგრეთვე თავი შეეფარებია ქარიშხლისაგან.

საშინელ წყვდიადში, მუხის გავარდნისთანავე მიხაკოს მოესმის საზარელი კვნესა. ის ერთს შედრკება, წამოაფლებს თოფს ხელს, ზეზე წამოიჭრება და უნდა გაეშუროს იქითკენ, საიდანაც კვნესა მოესმა, მაგრამ რადგან ძალზე ბნელდა, ის იძულებული გახდა ხელის ცნობა ხელ-ხელა გაჭყოლოდა.

ერთ ადგილას მიხაკო შეჩერდა, ამ დროს უეცრივ გაიელვა და გაანათა ტყე. ახალ-გაზდამ შენიშნა, რომ მისგან რამდენიმე ნაბიჯის მანძილზე გდია თეთრი ცხენი და მის შორი-ახლოს მიწაზე განართხულია ქალი. მიხაკო დაუფრთხილავ ქალთან გაჩნდება საშველად. ის სხვა და სხვა საშუალებით ცდილობს ქალის მოსუდიერებას და ბოლოს კიდევ აღწევს მიწას.

ახალგაზდა, ოცი წლის, ემაწილს, რასაკვირველია, ახალგაზდავე ქალთან ახლოს ყოფნა, მოსუდიერების დროს მისი ხელის

შეხება, ამასთან ამ ქალის მომჯადოებელი სილამაზე, რასაც ამჩნევდა ელვის სინათლეზე, ხიბლავდა და ტანში ჟრუანტელივით უვლიდა, მაგრამ მიხაკო რანდელად თავს იკავებდა.

გონზე მოსული ტატიანა მესხიოს თავის სახლში, რომელიც ტყიდან შორს არ იყო, მიჰყავს დამის გასათევად.

ტატიანა უმაწვილს გამოჰკითხავს მის გონაობას და გაიგებს, რომ ის არის სახელ-განთქმული ყანადი გიორგი მესხიოს შვილი.

ქაღს ძლიერ მოსწონს მისი მხსნელი მიხაკო, რომელიც შეშუკული იყო ვაჟკაცური შვერებით.

გზაში ქალ-ვაჟი ისე მიუხვდებიან ერთმანეთს გულის წადილს, რომ მიხაკო გაბედავს და კოცნას მოსტაცებს ტატიანას.

იმ დამეს დიდი ჰატვიით ეპერობიან მსხინძლები, მიხაკო და მისი მოხუცი დედა, ძვირფას სტუმარს, რომლის ვინაობა მათვის ჯერ კიდევ უცნობია.

მეორე დღეს მიხაკო ტატიანას გაისტუმრებს ქალაქში თავისი ბედაურით.

დაკარგული ქალის სახლში მშვიდობით დაბრუნება, ცხადია, დიდ სიხარულს ანიჭებს დამწერებულ დედამამს.

ტატიანა უამბობს მშობლებს თავის თავგადასვადს და სთხოვს მათ, რომ მისი მხსნელი დააჯილდოონ.

ტერ-აკრამინოვს უნდა ტატიანას მხსნელს თუმანი აჩუქოს, მაგრამ ქალი აუხსნის მამს, რომ მისი მხსნელი არის შვილი განთქმული სათათრეთში კარდახვეწილი, ყანადი გიორგი მესხიოს და სთხოვს სახლში დაბრუნების ნება დართოს ამ უკანასკნელს.

ტატიანას სახლში დაბრუნების მეორე დღეს მიხაკო მესხიოს იბარებს მაზრის უფროსი. მიხაკო მიხვდება, რომ მას იბარებენ უცნობი ქალის კადარჩენის გამო და უშიშრად შიდას. გზაში მას მოულოდნელად შეხვდება ცხენით მომავალი მისი მომჯადოებელი ტატიანა, რომელიც

მელიც უკვე შებოჭილი იყო მესხიოს სიყვარულით. შეუვარებულნი გადაუხვევენ გზიდან ტყეში, სადაც ტატიანა გაუშვადუნებს მიხაკოს თავის ვინაობას, გააკვებიებს იმასაც, რომ მამა მისი მიხაკოს მამას, გიორგი მესხიოს, შინ დაბრუნების ნებას დართავს; აქვე გამოუტყდება ტატიანა მიხაკოს სიყვარულში და დაუნიშნავს მეორე დღისათვის ჰემანს.

მიხაკო ასეთი მოულოდნელი ბედნიერებით თავბრუ-დახვეული შორდება ტატიანას და გასწევს სამაზრო ქალაქისაკენ.

მაზრის უფროსი ტერ-აკრამინოვი და მისი ცოლი გორტენზია დიდ მადლობას უხდიან მიხაკოს ტატიანას კადარჩენისათვის; ამასთანავე ნიშნად მადლობისა მაზრის უფროსი მიხაკოს კარდახვეწილ მამას ნებას რთავს შინ დაბრუნდეს და იცხოვროს.

გიორგი მესხიო ადრე ბრუნდება სახლში და იწყებს ჩვეულებრივ ცხოვრებას. მაგრამ მამა-შვილ მესხიოებს საბოლოოდ მანინც არ ინდობს უკუდამართი ბედი.

საქმე ისაა, რომ ტატიანას თხოულობს ცოლად მდიდარი ვაჭარი მოხუცი, დიპიანი და უშნო კანიტელინი, რომელიც ტერ-აკრამინოვებისათვის დიდად სასურველი სასიძოა, ხოლო ტატიანისათვის კი საზინდარი არსებაა. ტატიანა, ახალგაზდა მესხიოს მიერ მოხიბლული, რა თქმა უნდა, უარს ამბობს კანიტელინის გაუოლაზე.

გავა დრო და დედა ტატიანასი გორტენზია, რომელიც შებოჭილი იყო პირველი ნახვის დღიდანვე მიხაკოს სიყვარულით, მაგრამ უკანასკნელისგან კი უარყოფილი, დაითანხმებს თავის ქალს კანიტელინის გაუოლაზე. მაგრამ როცა გორტენზია გაიგებს ტატიანას და მიხაკოს შორის დამოკიდებულებას, გადასწევს ასეთი დაბრკოლების თავიდან აშორებას.

ეს ბოროტი დედა-კაცი განიზრახავს გიორგი მესხიოს დაღუპვას, ხოლო მიხაკოს ცხენში ჩაკვებას, რომ შემდეგ აქედან გაათავი-

სუფლას, ხელში ჩაიგდოს, სავარაუდოდ გაიხადოს, მით თავისი ჟინი მოიკლას და შეურაცხყოფილი თავმოყვარეობა დაიკმაყოფილოს.

ასეთი საზიზღარი განზრახვის სისრულეში მოყვანას ის აკისრებს მაზრის სამმართველოს მდივანს ზილსუტსკის, რომელიც თავის მხრით დახმარებას თხოვს მესზიოების სოფლის მამასხლისს.

მამასხლისი სიამოვნებით დებულობს ზილსუტსკის წინადადებას მით უფრო, რომ ახლა მას შემთხვევა ეძლევა ერთ თავის მიზანს ადვილად მოაღწიოს, ერთი თავისი სურვილი დაიკმაყოფილოს.

რა იყო ეს მიზან-სურვილი?

აქ უნდა აღვნიშნოთ ის, რომ გიორგი მესხიომ უცხოეთიდან თან მოიყვანა მის მიერ ნაშვილები, მოკლეული ამხანაგის ახალგაზდაობელი ქალი—ტურთა მარამი, რომლის სილამაზით მოჰყადებოდა იყო მამასხლისი, რომლის როგორმე ხელში ჩაიგდება მის განუშორებელ საფიქრალს შეადგენდა.

მამასხლისი, ზილსუტსკის დანიშნებით, მოიუიღის ვიღაც ნაძირალებს და ავალებს მათ, რომ იმ სერიანობის დროს, რომელსაც ის გამართავს და რომელზედაც მოწვეული იქნებიან მამა-შვილი მესზიოები, ჩხუბი აუტუხონ ამ უკანასკნელთ და მოჰკლან შვილი—მიხაკო მესხიო.

განზრახულთ სისრულეში მოჰყვით ნაკისრი საქმე, მაგრამ ჰქვიავენ მამას და არა შვილს. მიხაკო მესხიო, რა თქმა უნდა, შურს იძიებს და იქვე ჰქვიავენ მამის მკვლელებს, რის გამო მამასხლისი მას იჭერს და სამაზრო ციხეში ჰკზანის.

მსუნაგი მამასხლისი ახლა თავისუფლად ჰკრძნობს თავს, ის შეეცდება მარამის ხელში ჩაიგდებას და ნამუსის ახლას, მაგრამ მიზანს ვერ აღწევს.

მიხაკო, დაჭერიდან ორი კვირის შემდეგ, ტატიანას დახმარებით, ციხიდან გაიქცევა და

შეუერთდება უჩაღთა ბრბოს, რომელიც ირჩევს მას თავის ბელადად.

უჩაღთა ბრბო თავზარს სცემს მთელს მაზრას.

მიხაკო შეუდგება მტრებსე შურისძიებას: მამასხლისი ჯერ ტუყვედ მიჰყავს, ორმოცი აკლებს და ბოლოს სიცოცხლესაც ასაღებებს; ზილსუტსკის სცარცვავს, ალატაკებს, ხალა სიცოცხლეს კი არ უსმობს.

ხურკივადის მოთხრობა: მაზრის უფროს ქარქვეტაშვილს ჰყავს მშენიერი—სალომე. სალომეს უყვარს ახლო-მახლო მიდამოებში სერიანობა და მდინარეში ბანაობა. ერთ დღეს, საღამო-პირად, სსერიანოდ მიდის ის მარტო, მიადგება ადიდებულ მდინარის ნაპირს და გადაიხედავს შიგ. ჩქარი მდინარე მას თვალს ართმევს და სალომე შიგ ტყავანს მოაღწის.

ამ დროს მდინარის ნაპირ-ნაპირ მოდის ახალგაზდა ვაწვილი—ილიკო გარდახვეწილად, რომელიც თვალს მოჰკრავს ამ უბედურ შემთხვევას. ის გაეჭანება საშველად, გადაეშვება მდინარეში, მისცემს თავს მჩქეთარე ტალებს და ნაპირზე გამოიტანს ცოცხალმკვლად, გაკუდულ სალომეს. აქ სხვა და სხვა საშუალებით ილიკოს გონს მოჰყავს ქალი, რომლის სიტურთე ხობლავს და აჯადოებს მას.

გონს-მოსულ სალომეს ილიკო მოჰკიდება ხელს და სახლამდის მიაცილებს.

სალომე გზაში გამოჰკითხავს თავის მხსნელს ვინაობას და გაიკებს, რომ ის არის სახელ-განთქმული უჩაღის თევდორე გარდახვეწილადის შვილი.

ამ დღიდან ახალგაზდებს ერთმანეთის სიყვარული ჩაეჭრებათ გულში და კიდევ ახერხებენ ხშირად შეხვედრას.

სალომე მოუყვება მშობლებს თავის თავგადასავალს და სთხოვს მათ მისი მხსნელის დაჯილდოებას.

შორე დღეს მაზრის უფროსი იბარებს ილიკოს და მადლობას უხდის სალომეს გა-

დაჩენისათვის, ამასთანავე ნებას რთავს, რომ მამა მისი თვედორე სხელში დაბრუნდეს და ფრთხილად იცხოვროს.

თელთ გარდახვეწილადე ადრე ბრუნდება სხელში და იწუებს ჩვეულებრივ ცხოვრებას, მაგრამ მამა-შვილს გარდახვეწილადეებს საბოლოოდ მანც არ ინდობს უფრობელი ბედი.

საქმე ისაა, რომ საღამოს ცოლად შერთვა უნდა მხუტს მდიდარ ვაჭარს—დიპაძეს, რომელიც ქაჩუკუტაშვილებისათვის სასურველი სასიძოა. საღამოს, რომელიც უკვე შებოტვილია ილიკოს სიყვარულით, რა თქმა უნდა, ეზიზღება ასეთი საქმრო და უარსაც ამბობს მის გაყოფასზე.

მშობლები გაიკებენ საღამოს და ილიკოს შორის დამოკიდებულებას, მიხვდებიან თავისი ქალის ჯიუტობის მიზეზს და განიზრახავენ ილიკოს თავიდან ჩამოშორებას, მის დაღუპვას.

ასეთი საზიზღარი განზრახვის სისრულეში მოყვანას ისინი აკისრებენ გაქნილ ივანე ბოქაულს. ეს უკანასკნელი კი თავის მხრით დახმარებას სთხოვს მამასხლისს; მამასხლისი სიამოვნებით აღუთქვამს ბოქაულს დახმარებას მით უფრო რომ მას გაგიჟებით უუკარს ილიკოს ახალგაზდა და—ტურთა დარიკო, რომლის ხელში ჩაგდებას, ხელს შეუწყობს გარდახვეწილადეების თავიდან მოშორება.

ივანე ბოქაულის დარიკებით მამასხლისი მახეს უკებს მამა-შვილ გარდახვეწილადეებს. ის მოიყიდის ვიღაც ხაძირალებს და დააკისრებს მათ, რომ „დედა-ღვთისის“ დღესასწაულის დღეს, სადაც გარდახვეწილადეებიც იქნებიან, მათ ჩხუბი აუტყონ მამამისს, თვედორეს, რომელსაც მიეშველება შვილი.

ამ ნიადაგზე განზრახული იყო გარდახვეწილადეების დაჭერა და ციხეში ჩაგდება, მაგრამ ნამდვილად კი საქმე სხვანაირად დატრიალდა. ჩხუბის დროს თვედორე გარდახვეწილადე მოჭკლეს, ხოლო ილიკომ შური იძია

და იქვე მოჭკლას მამის მკვლელი, რისთვისაც ის დაიჭირა მამასხლისმა და სამაზრო ციხეში გაგზავნა.

ახლა მსუნაც მამასხლისს შემთხვევა ეძლევა ადვილად მიაღწიოს თავის მიზანს—ხელში ჩაიგდოს ილიკოს და დარიკო. ერთ დღეს მას მართლაც სისრულეში მოჭკლავს თავისი მხედური განზრახვა: ძალით ნამუსს ხდის საბოლოო დარიკოს და სამუდამოთ აუბედურებს მას.

ილიკოს ციხეში ჯდომის დროსვე საღამოს ძალად ჯვარს აწერინებს მშობლები დიპაძეზე.

საღამე ახალ ცხოვრებას ვერ ურიგდება და ბოლოს თავს იკლავს.

ციხეში კარგა ხნის ჯდომის შემდეგ, ერთ დღეს, როცა ილიკო სასამართლოში მიჭყუდათ დაჩაჯებს, ის გზაში გაექცევა მათ.

ილიკომ უპირველესად ყოვლისა ინახულა უკვე ავადმყოფი, მომაკვდავი დედა, რომლისგანაც გაიგო დარიკოს დაღუპვის ამბავი.

თავდაპირველად ილიკომ მოჭკლას მამასხლისი და შემდეგ შეუერთდა უჩაღთა ბრბოს.

ილიკოს, რასაკვირველია, ივანე ბოქაულის სისხლიც სწეურდა.

სწორედ მამასხლისის მოკვლის მეორე დღეს ივანე ბოქაული, რომელიც ილიკოს დაეძებდა, წააწედა უჩაღთა ბრბოს, სადაც შეტაკების დროს ის დაიჭრა მხალოდ.

კარგა ხნის შემდეგ, მეორე შეტაკების დროს, ილიკო ხანჯლით ჭკლავს ბოქაულს და თვითონაც დაჭრილი ხელში უვარდება შტრებს.

როგორც მკითხველიც ხედავს, ჰონთარევის რომანისა და ხუსკიავაძის მოთხრობის შინაარსი, სულ ცოტა მეტ-ნაკლებობით, ერთი და იგივეა.

ცხადია, რომ ხუსკიავაძეს თავისი მოთხრობის შინაარსი მოუპირავს ჰონთარევის რომანიდან, მომჭმელთა ჰიკების სახელი და გვარი შეუცვლია, ცოტა რამ გამოუტოვა, ცოტა რამ ჩამატებია და ასე თავისი „უჩაღი“ გამოუცხვია.

მოვიყვანო ზოგიერთ ადგილებს შესადარებლად პონომარევის რომანიდან და ხუსკივაძის მოთხრობიდან, საიდანაც მკითხველი პირწმინდა თარგმანს დაინახავს:

პონომარევის რომანიდან *).

„Незнакомка, открывъ глаза, слабымъ голосомъ спросила:—гдѣ я?

— Но кто же вы?

— Михако Месхіо.

— Вы не родственникъ того Месхіо, который слылъ грозойъ этой мѣстности?

— Я его сынъ.

— Сынъ! невольно вскрикнула она съ замѣтнымъ испугомъ .

— Я вижу, что вы чего то испугались?

— Да, но... отвѣтила она обончательно разстерявшись—про него... такъ... много талковали (стр. 4—6).

— Благодарю ва съотъ души зато, что вы слѣдали для моей дочери. (стр. 20).

„Да развѣ могу положитьсь на ея любовь? Вѣдь я ей не пара... Вѣдь она говорила, что ее хотятъ отдать замужъ за богача (стр. 24).

— Таня, дорогая, неужели ты любишь меня?

— Больше жизни, больше всего на свѣтѣ.

— Таня, дорогая, если ты меня такъ любишь, согласись быть моею женою.

— Михако, ты знаешь, что у меня есть отецъ и мать, которые не только не допустятъ этого брака, но и много надѣлають тебѣ непріятности. Неужели ты воображаешь, что мой отецъ не вымѣстилъ бы на неповинныхъ старикахъ своей злобы?

*) „Атаманъ-мститель“ С.-Петербургъ 1890.

ხუსკივაძის მოთხრობიდან. *)

„ქალმა შეხედა, ემაწვილს... და წამოიკრიხს: ეს რა დამეძარტა?

— ვინ ბრძანდებით, ემაწვილო?

— ილიკო... გარდახვეწილადე **)

— აი ის თედო გარდახვეწილადე ხომ არა-ფერია თქვენი?

— როგორ არა, იგი მამაა ჩემი.

ამ სიტუებზე, თითქმის ქალი შეკრთა და ერთ-ხანს აღარა უთქვამს რა.

— შერე თქვენ იცნობთ იმას?

— შეე? ჰუმ... ვიცნობ, როგორ არა—გულ-ჩათხრობილად უთხრა ქალმა (გვ. 4—5).

— ჩემი ქალი გადაიკრიხნია სიკვდილს, რისთვისაც როგორც მე, ისე ჩემი ოჯახი დიდი მადლობელია შენი (19 გვ.)

, რანაირად ვენდო მის სიტუებებს? მართლა და რავა შემიუვარებს ის. ვინ მე და ვინ სალომეს სიუვარული. გუშინ მითხრა: გათხრობას მიპირებენ, მდიდარს კაცს მძღვევენო (გვ. 23).

— სალომე, ნუ თუ მართლა გიუვარვარ?

— ჩემი სიცოცხლე შენ გეკუთვნის.

— აბა თუ ასეა, ბარემ გამაბედნიერე, ცოლად წამომეუვი.

— ჩვენი ამბავი რომ ჩემმა მშობლებმა შეიტყუოს, ხომ დაიდუბები და მეც დამდუბავ, მაშა ჩემი გულის ჭავრს შენს მოხუცებულ მშობლებზე იურის.

*) „ყაჩალი“, ბათომი, 1896 წ.

***) ხუსკივაძის მოთხრობაში მომქმედთა სახელი და გვარები შეცვლილია: პონომარევის მიხაკო მესხიოს უდრის ილიკო გარდახვეწილადე, ტატიანას—სალომე, გიორგი მესხიოს—თედო გარდახვეწილადე, კანტიელინს—ლიპადე და სხვ.

— Будь только ты со мною и я съумью защищать себя. Если хочешь, мы убьёмъ съ Кавказа.

— Чтобы бѣжать, надо имѣть деньги. а откуда мы ихъ возьмемъ? Но въ чему бѣжать, когда мы съ тобою будемъ видѣться чуть-ли не ежедневно и до дна выпьемъ чашу любви?

— А вдругъ тебя выдаютъ замужъ?

— Противъ моей воли никто меня замужъ выдать не можетъ, а по своей охотѣ я ни за кого не пойду. Ну, будь повеселѣ... (стр. 24—25).

— Ахъ, мой ангелъ, это все пустыни въ сравненіи съ милліонами. Ты будешь главою семьи. Канителинъ не отличается особымъ умомъ, чтобы не сказать больше. Ты заберешь его въ руки и будешь вертеть какъ маріонеткой. Молодежь будетъ у твоихъ ногъ и ты всегда будешь въ состояніи утѣшиться въ ихъ обществѣ. Да, наконецъ, онъ такъ толстъ, что ничего не будетъ удивительнаго, что ты скоро сдѣлаешься вдовою—милліонершею“ (стр. 55).

— მაგის ნუ გეშინია, ოღონდ შენ გადასწვები, თუ ბიჭია ვინმე ხმას გაგვეცემს. ოღონდ შენ ისურვე, ჩემო სიცოცხლე, და სულ მოვშორდეთ იმერეთს.

— რომ წავიდეთ, შერე სად უნდა წავიდეთ ან რა საშუალებით ვიცხვართ? არა, ილიკო, ეს არ იქნება... მე უოველთვის დანიშნულ დროს გნახავ ხელმე და გულის თქმებს ერთმანეთს გაუზიარებთ.

— ეს კი, მაგრამ რომ კაცათხვან?

— ჩემი ნების წინააღმდეგ ვერაფერ ვერ კამათხოვებს და მე კი არაფრის გზით გათხოვებას არ ვისურვებ. მის რადს დადონდი... (24—25 გვ.)

— შენი სიტყვები, სულ მარტო უმნიშვნელო ფრაზებია, ჩემო საღამო. დიპაძე დიდი შეძლებული კაცია. მისი ადგილ-მამული და თულად-თული მილიონამდის აღის. შენ, რადესაც მისი ცოლი გახდები, შეგიძლია ქმარი შენს ნებაზე აცხოვრო. რასაც ეტყვი, — შენი მონა იქნება. ის, როგორც ხნეიკი, მოსვენებას მიეცემა და შენი ქვეშევრდომი იქნებაან ტურთა, მოალერსე უმაწვილები. დიდი ხნის არც სიცოცხლე ექნება და თუ გარდაიცვალა, ხომ შენს ბედს ძაღლი არ დაჭყეფს (33-34 გვ.).

ამისთანა ადგილები წიგნში მრავალია, გადაშალეთ თუ გინდ პონომარევის რომანის 35 და 23 გვ. და ხუსკივაძის მოთხრობის 26—28, 32—33 გვერდები და მრავალი სხვა. ყველას ამოწერას არ შეუძლებით. აქედანაც ცხადია მკითხველისთვის, თუ რამდენად ორიგინალია ბ-ნი ხუსკივაძის მოთხრობა.

ჭალარა.

მეგობარს

რა გიამბო, მეგობარო, რა ვთქვა სიტყვა იმისთანა,
გული ვარდით შეგიმკო და მადლიერ ვყო თვით ქვეყანა!..
ამბობენ და მართალია,—შენ კაცი ხარ, კაცი სალი,
თუ გინახავს, ჩემო კარგო, მქონებოდეს ოდეს ბალი!..
დღეს ყვავილებს ვერ მოგიკრებ, ვერ დაგიწნავ დღის თაიგულს,
თვით შენ იცი, თუ რა ოფლი აფერადებს ჩვენს სიყვარულს!..
და თუ ოდეს ყვავილს ჰპოვებ, ხელთ აიღებ დასაყნოსად,
...ის ხო შრომის ფოთოლია, დაღლილ მკლავის შესამოსად!..
კარგი არის, შენებაა ყვავილთ კონა, სახე ღია,
მაგრამ იგი ჩვენი ლტოლვის და მომავლის შედეგია!..
მაშ, რა გითხრა, მეგობარო, რა გიამბო იმისთანა,
გული ვარდით შეგიმკო და მადლიერ ვყო თვით ქვეყანა?..
და მე, შენ გთხოვ, მიპასუხო,—გზა გიფინო ყვავილებით
მაშინ, როცა გული კენესის ავსებული ტკივილებით?
დღეს სალხინოთ ვერ გეწვევი, ვერ დაგიწნავ დღის თაიგულს,
ყვავილისთვის არ მცალია, როს ცეცხლი წვავს ჩვენს სიყვარულს!..

* * *

ჩემს ოთახში ბნელი მეფობს, შემოდგომის რიდე შავი,
შემოდგომის ღრუბელი და ქარიშხლის სიტყვა მწვავი!..
მე იქა ვარ, მე იქ ვდგევარ და გული კი მიხმობს, კრთება,
საიმედო სხივი მიჰქრის, საიმედო სხივი ჰქრება!..
ჰა, ხმა ჩემი, მეგობარო, ჰა, ისმინე სიტყვა წრფელი,
მოდის ამ დროს, გულის სწორო, დახმარების მომეც ხელი!..
მოდის ამ დროს და იხილავ—ჩემი სხივი იქ ჩამქრალი
აინთება, ვით იქ მთვარე, ღრუბელთ შორის მიმავალი!..
—ჰა, მოდიან, ჰა, დანები!.. უნდათ დამჭრან, მომკლან ბნელში,
დანებია მოდერილი, დანები აქვთ ყველას ხელში!..
მოდის... მოდის... შორს! შორს, ბილწო!.. დანას მიღერს ჩემი მკვლელი!..
ფიქრობს გულში დამცეს რკინა,—ჩემი სისხლის მარად-მსმელი!..
ვერ დამიჭერ!..—მე ვიცოცხლებ,—შევუძახე!.. მაგრამ იგი
მოდის ჩემსკენ და... შემიპყრო, შეასრულა თავის რიგი!..
ხელებს მჭრიან და სიამით უცქერიან სისხლის დენას,
მეგობარო, ენას მჭრიან!—ეძლევიან მით იქ ლხენას!..
ჰა, ხმა ჩემი, მეგობარო, ჰა, ისმინე სიტყვა წრფელი,
მოდის ამ დროს, გულის სწორო, დახმარების მომეც ხელი!..

მე მათ ვყვეარ, და ხმა ჩემი, ხმა გაისმის, ხმა ის მწარე,
 და რად არი, მეგობარო, მანდ შავ რიდეს მიეჭარე?..
 მე მით დამჭრი, მე მით მომკლავ, დაგინახო ოდეს მხდალი,
 მე არ მინდა ვისმეს უთხრა: არ არსებობს მეგობარი!..
 მაშ, მოდი და გამაგონე, ნუ იტირებ, აღსდევ ძმაო,
 შენთანა ვარ გულის სწორო, შენთანა ვარ სულის დგმაო!..
 მაშინ სული, ჩემი სული, უხეშ ძალით დაკოდილი,
 გამთელდება ვით დღის სარკე, ვით მზე ლხენით მოვლენილი!..
 და თამამად გეტყვი მაშინ, სკოცხლობს, არის მეგობარი,
 მესმის სხივთა სიმღერა და ფრთებს შლის ტურფა მომავალი!..
 გელა.

ასტრახანი.

სიყვარულის წყევა

გულის სატრფოვ, აღარ გეტრფი მძულხარ, აღარ გიჟდერ სიმებს,
 აღარ ვნატრობ სალოცავად ცრემლსა შენგნით დანაწვიმებს.
 ვსწყევლი მდელოს, სადაც ცრემლით გადგიშალე ჩემი გრძნობა,
 ვსწყევლი წამსა—როცა შენაც გამიმეღავენე თანაგრძნობა.

უღაბნოში მწირად წავალ, გულს ჩავიკლავ სიყვარულსა,
 გადაგიგლოვ... არ ვაკენესებ გულსა შენთვის დადაგულსა;
 არ ვიკენესებ არა... არა სულის დეღვას უნდა ვსძლიო
 და თვით ხსოვნაც შენი, გველო, ფიქრთა ქსელში გავაბნო....

შენი ხვევანა... შენი კოცნა უნდა შევქმნა შავ სიზმარად,
 არ ეღირსო, შენთვისა კვლავ რომ ვაფრქვიო ცრემლი ღვარად...
 წყეული ხარ... დღეიდგანა არა გვაქვს რა ჩვენ საერთო
 მაგრამ... რომ გწევ ეხლა უფრო ძლიერ გეტრფი ჩემო ღმერთო!..
 კიკნა-ფშაველი.

უნებლიეთი ფიქრები

(ძღვნად მარტო მ—ლს, ქსენია ჯ—ლს და ანეტა მ—ძეს)

I

„მშვენიერი ელენე“

ხა, ხა, ხა, ხა, ხა!.. რა სასაცილოანი არიან ხელოვანები, რა სასაცილოანი!..

ვინ იცის, რა არ შეჰქმნა მათმა ოცნებამ ვენიერა მილოსისა, აფროდიტა კნიდელი, მშვენიერი ელენე, ნესტარ-დარეჯანი და თინათინი, ჯიოკონდა, მადონა სიქსტინისა და ერთხელაც არ დაფიქრებულან, რომ სილამაზე, რომელსაც ისინი ამკვერებენ—წარმავალია... მომავლდავი...

მე კი მხატვარი რომ ვყოფილიყავი—უეჭველად ამას მივაქცევდი ყურადღებას.

ტილოს ერთს ნახევარზე დახატავდი ცნობილი ტრადიციის გმირს მშვენიერ ელენეს, ვისი გულისთვისაც მრავალი წლის განმავლობაში სამკვდრო-სასიცოცხლოდ ებრძოდნენ ერთ-ერთს და სისხლის ტბორებს აყენებდნენ ტროადელნი და აქვევლნი...

მეორე ნახევარზედაც იმავე „მშვენიერ ელენეს“ დახატავდი, მაგრამ ძველებურად, ზღაპრულად ლამაზს კი არა, არამედ მოხუცობისაგან დასაპყრებულს, დაპატარავებულს, წელში რკალივით მოკაკულს... გარკვევით გამოვხატავდი მისს ტიტველათავეს, ხა, ხა, ხა, ხა, ხა... ნაკვთიანად, წილადობილად გამოვხატავდი თმა გაცვივნილს მოტვლებილს თავს, რომელზედაც ერთ დროს გიშრის კულულები სურნელოვნობდნენ...

მაქალოს ჩირივით გაყვითლებულს და

გამოფიტულ-დაჰმაქუნულს მისს ტუჩებიდან, რომელიც ერთხელ სიწითლით ბროწეულის ყვავილს ემეტოქებოდა—გამოვაჩენდი უკანასკნელს მოფამფალე კბილებს, გაყვითლებულ-აყროლებულ კბილებს გამოვაჩენდი და დავატკობდი მისის მზერით მათ, ვისაც ქვეყანა უკვდავ მშვენიერების სამეფოფეოდ წარმოუდგენია...

რა სასაცილოანი არიან ხელოვანები, ღმერთო ჩემო, რა სასაცილოანი!..

აბა თუ ერთხელ მაინც არის მოუვიდათ აზრად, რომ მშვენიერება, რომლის გულისთვისაც იგინი ამართლებენ უხანო ქვეყნად ცხოვრებას—ისევე მარადიული და უკვდავია, როგორც აგერ ის ფოთლო ქარს რომ გაუტაცნია სადმე აშშორებულს ჭაობში დასასამარებლად...

ერთხელაც არ დაფიქრებულან, რომ თვით სპარტანელთა მშვენიერი ასულიც კი, რომლის გულისთვის იმდენი საზარელი ამბები დატრიალდა ადამიანთა და ღმერთთა შორის—დაბერდა, დაჩაჩანაკდა და ბოლოს ჭიალუათა ალაგად გადაიქცა...

II

სიკვდილის ჩრდილი

გარიჟრაჟია, ვიშ, გაზაფხულის გარიჟრაჟია...

მზის პირველი სხივები ისე ეალერსებიან მტრედის ფერს ცას, როგორც ეალერსება ხოლმე ვარსკვლავთა ხომლი ჩემს სატრფოს, როდესაც იგი გამოდის ბალში საოცნებოდ.

იადონი ისეთის მორქმით გაჰყეფს, რომ მგონია ჩემს სატრფოს გაუღვიძნია და სიცოცხლის საგალოზელს აკისკასებს მეთქი.

ნაკადის რაკ-რაკი ხომ ჩემი სატრფოს სიცილია, მასავით გიჟმაჟი, მალხინებელი.

უყურებ თაიგულად გადაშლილს ბუნებას და ვეძღვევი სხივოსანს ოცნებას...

ვლალობ...

ვმუსიკობ...

დილა თან და თან შუქოსნდება...

შარავანდდება...

ფრთოსნებიც უფრო მგრძნებლად უსტვენენ...

აი ვარდებიც გადაიფურჩქნენ.

წყაროც, ანკარა წყაროც ისეთის სიანცით ამორაკრავდა, რომ ველარ მოვითმინე და ისე დავეწაფე, თითქოს დარწმუნებული ვყოფილიყავი, რომ მისს ნაცვლად სატრფოს ბაგენი შემეღალერებოდნენ.....

.

ახ, ნეტავ ჩემს ღღეში არ მომსმენოდა წყაროს რაკრაკი... ნეტავ აროდეს დავმტკბარიყავ მისის კისკასით...

მისს ნაპირებზე შეენიშნე ფოთლები...

განვლილი შემოდგომის მკვნარი ფოთლები...

შრომის სუნი უდიოდათ...

ჰლპებოდნენ...

იხრწნებოდნენ...

სად, სადღა იყო მათი მშვენება?

სად გაჰქრა მათი სიხასხასე?..

იგინი ხომ ერთხელ ამოდ ჰშრილობდნენ...

იგინი ხომ ერთხელ ჩემი სატრფოსავით ენაზებოდნენ ცქვიტი ნიავის შეფრფინვით ქროლას.

ღღეს რამ ჩააქრო მათი სიცოცხლე?..

რად დახოცილან?..

.

ჰშრილობს, კვლავ ჰშრილობს ჩემი

სატრფოს თმებისავით გრუზა, სურნელოვანი ტვერი...

ხმა-ტკბილობს ბულბული, როგორც ჩემი სატრფო ცისკროვან სიზმრით გალადებული.

უყურებ მათ და ვიმდულრები...

ვიღველფები...

ალარ მახარებს მათი კდემა და სინატიფე.

მე ვფიქრობ ახლა სიკვდილზე... მსახვრალს სიკვდილზე...

ვიცი, რომ მალე ამ მოქუქუნე ფოთლებსაც წამოუქროლებს სიკვდილის ქარი...

ბულბულსაც შეუყინავს პირზე გალობას...

და დაღება ღრო... დაღება ღრო და ჩემს სატრფოსაც მოადგება სიკვდილის ჩრდილი... სიკვდილის ჩრდილი მოადგება და წარიოტებს ჩემს სატრფოს, მიუხედავად ჩემი ქვითინისა, ჩემი მუდარა-წყევლისა და აღარაფერი დარჩება მისი... აღარაფერი...

... ახ, ნეტავ აროდეს მომსმენოდა წყაროს ჩახჩახი... ნეტავ ჩემს ღღეში არ დავმტკბარიყავ ბუნების მზერით...

III

ი ს ი ნ ი ...

...და ჰზუზუნებს, ჰზუზუნებს ქარი, როგორც განწირულება დამარცხებულთა გვამებზე...

ფლასით შებურვილი ცაც სტირის და მოსთქვამს... მოსთქვამს და სჩივის...

რას, რას მოსთქვამს, რასა ჰვალალებს?..

ტვერის გაძრკვნას?

მღელოს მოშუშვას?

თუ ჩემს ტლუობას, ჩემს ეულობას?..

ზზ... სს...

ახ, რა შემაკრთობია ეს ტიალი, რა შე-
მაზარელი...

მცივა...

მაკანკალებს...

სარკმელს გაბოროტებით აწვება ქარი.

მინდა მივიდე, გავიხედო გარედ, მაგ-
რამ ვერ ვბედავ...

ვიცი, რომ იქ, სარკმლიდან ღამე, შე-
მოდგომის ღამე შემოიყურება გამყინავი
თვალეებითა...

ვიცი, რომ იქ სარკმლის მინებზე წვი-
მის წვეთები დასცურავენ გველის წიწი-
ლებივით...

სსს... ზზზუუუ...

მეშინიან, ღმერთო, რა ძალიან მეშინ-
იან...

ქარი არა წყნარდება... ქარი ათასი
ხელით არახუნებს ჩემს სარკმელს...

ახ, ნეტავი, როგორც თვალეებსა ვხუჭავ,
სმენაც აღმესპოს...

მთელი ტანით მაძაგძაგებს...

გული მიღონდება...

ვის დაუძახო, ვინ მოვიხმო?..

არვის ვახსოვარ...

არვინ მომხედავს...

სსსს... ზზზზ...

ააახ!..

სარკმელი გაღებას ჰლამის...

სარკმელს აწვებიან...

ვინ, ვინ არიან?..

— ნუ გაახელ თვალეებს, ნუ მიიხედავ
სარკმლისაკენ — მესმის იღუმალი ხმა.

თვალეები კი დაქყეტილი მაქვს, რო-
გორც სამოთხის გარეთ მოტანტალე ცო-
ლვილის სულსა...

გრრრხხხ... კრრრ...

სარკმელი გაიღო...

მოდიან... მოდიან...

ნისლში არიან გახვეულნი...

აი, აი იფანტება ნისლი...

თან და თან ირკვევა მათი სახეები...

საშინელი თვალეებით მიყურებენ...

ვგონებ რალაცას მისაყვედურებენ...

ვინ, ვინ არიან, ღმერთო, რა უნდათ
ჩემგან, რას მამუნათებენ?..

მე ხარბად დავაკვირდი და...

მივხვდი... ვიცანი...

ისინი ჩემი ცხოვრების დღეები იყვნენ...
ჩემი ერთნაირი, ბუნდი დღეები...

.
ღამე, ისევ ღამეა გრძელი... გაუთავე-
ბელი...

წვიმის წინწყლები წკაპა-წკუპით ეცე-
მიან სარკმლის მინებს და მე მგონია ჭიე-
ბი მიძვრებიან ტვინში... ძვლებში... სულ-
ში...

მხვივანი ქარი მაუწყებს, რომ ქვეყნად
უთვალავია ჩემისთანა, რომ აუარებელს
აჩრდილის სახით ქვითინით ეხვევიან ფუ-
ქად განვლილი ცხოვრების დღენი... ისი-
ნი კი ვერ ამჩნევენ, ვერ ჰგრძნობენ
ამას...

მათ სძინავთ უღარდელად...

დ. თურდოსპირელი.

დე, იყოს ღამე

ღე, იყოს ღამე; შავ ღრუბელთ შორის
კუდ-ცოდვილობდეს ვარსკვლავთა კრება,—
დადგება დილა და ბნელ მიდამოს
მზე ცხოველმყოფად მოველინება!..
დაე, ზღვაც სდუმდეს გულ-ჩათხრობილი,
მხოლოდ ცით ჰკრეფდეს მნათობა სხივებს,—
დაჰქროლებს ქარი და ზღვა მღელვარი
თვით აღმოაფრქვევს მარგალიტთ მძივებს!..
დე გარს ეხვიოს მთლათ დედამიწას
ზამთრის სუდარა,—სიკვდილი, ვნება,—
მოვა ზაფხული და მკვდარ ბუნებას
კვლავ სასიცოცხლოდ გაელიმება!..

* * *

დე, სულს ჰფარვიდეს შავი ნალველი,
არა-რა იყოს არსება მისი;
ალარ ესმოდეს ამ ქვეყნიური
სულის კვეთება, გულის ხალისი!..
დადგება წამი ზეშთაგონების
დაჰქროლებს გრძნებით ნიაფი მთისა
და აქლერდება ჰიმნი სულისა
ტკბილად, ვით ქნარი ეოლოსისა.
და იმ ჰანგებში ჩააქსოვს გული
ნაზ-ტკბილ ოცნებას სიყვარულისას,
მხოლოდ ამ წუთში უკვდავს ჰყოფს გრძნობა
ძვირფას საუნჯეს მაღალ სულისას!..
და მანამდე-კი მიმქრალმა სულმა
დე ყოველივე გადაივიწყოს,
არ-რა ესმოდეს ამ ქვეყნიური,
არსება მისი არა-რა იყოს!..

ილ. გოგია.

ის წავიდა!

ის წავიდა და აწ აღარ,
და აწ აღარ დაბრუნდება;
ის წავიდა და მეც გული
და მეც გული მისთვის მწყდება!

მერე რაა, რაა მერე,
იყო, იყო და არ არის,
განა მისთვის, მისთვის განა
მმართველს ნთხევა ცრემლის ცხარის!?

ჩემს თავს ვუთხარ: „შენ გიჟი ხარ,
შენ გიჟი ხარ და სულელი,
ვინც წავიდა, თუ მას კიდეც,
თუ მას კიდეც აწ მოელი!“

ერთხელ გითხრა, გითხრა ერთხელ:
მე მსურს მხოლოდ შენი კოცნა,—
ეს სიტყვები, სიტყვები ეს
მაშინ შენ არც-კი გეოცნა!

გველი იყო, რათ ვერ იცან,
რათ ვერ იცან იყო გველი,—

სულის ნაცვლად შეგთავაზა,
შეგთავაზა კოცნა მწველი!

შენ ბრმა იყავ და ქალის ეშხს,
და ქალის ეშხს დაემონე;
სუსტი იყავ და ქალს ჰქონდა,
და ქალს ჰქონდა მეტი ღონე!

ხომ მოსტყუედი, მოსტყუედი ხომ,
ეგრე გმართებს, ეგრე გინდა:
სიტყვა ქალის, ქალის სიტყვა
რომ გეგონა ცამდის წმინდა!“

ის წავიდა და აწ აღარ,
და აწ აღარ დაბრუნდება,
ის წავიდა და მეც გული,
და მეც გული მისთვის მწყდება!

მერე რაა, რაა მერე,
იყო, იყო და არ არის,
განა მისთვის, მისთვის განა
მმართველს ნთხევა ცრემლის ცხარის!?

ლადო გეგეჰკორი.

მეგუსიკა...

ფეგინასი

„იყიდეთ რამე! ყველაფერი მაქვს, იყიდეთ, ბატონებო!“ — ევეღრებოდა გამვლელთ პეტრე.

დაინტერესებული ამ სიტყვებით მალაზხიაში შეეუხზვიე და დამხვდურს სალამი მივეცი.

პეტრე კრძალვით მომიახლოვდა, ხელეზი დამიჭირა და მითხრა: „რას ინებებთ, გვიბრძანეთ!“

მე მაშინვე დავათვალიერე ავეჯეულობა და ერთ კუთხეში თვალი მოვჭკარი ჭიანურს.

— ჩამოიდეთ ეგ ჭიანჭური!—შევთხოვე. პეტრე სიჩქარით სკამზე შედგა, ჩამოი-
ლო ჭიანჭური, მიიჭლო ყელზედ და აამლე-
რა.

მისი ხმა იყო ნაღვლიანი; ის გამოხა-
ტავდა ადამიანის სულის კვეთებას და
ცხოვრების სიღუბნის... მისწვდა სევდით
სავსე აკორდი და პეტრეს ცრემლები წას-
კლა.

— რა მოგცეთ ამ ჭიანჭურში, მე ძლი-
ერ მომეწონა ეს!—შევეკითხე.

არა, ეს არ იყიდება!—მოისმა ჩუმი
პასუხი.

* * *

ზაფხულის გრილი საღამო იყო. ჩამა-
ვალი მზე გიჟურად ჰკოცნიდა ლამაზ გო-
რაკებს, თითქო აშიყობით დამთვრალს
კოტა ხნით მოშორებაც ენანებოდა.

ყვავილებით შემკულ ბაღში გრძნეუ-
ლად გაჰკიოდა ჯადოსანი ბუღბუღი და
სატრფოს უხმობდა, რომ მასთან ერთად
დამტკბარიყო დიდებულ სანახაობით.

ვარდის ტოტზე კი მხიარულად დახტო-
და ლამაზი ხაყოლა და ტკბილად ეაშიყე-
ბოდა იასამანის ბუჩქზე მოფრთხილვე
ცელქე შოშიას.

ირგვლივ სიჩუმე იყო, თითქო სიოსაც
ყვავილებში ჩასძინებოდა და სიზმარს მის-
ცემოდა.

ბაღნარის ერთ კუთხიდან მოისმა ჯა-
დოსნური ჭიანჭურის ხმები, რომლებიც
ელვასავით მოაპობდნენ ჰაერს და გულში
მიფრინდებოდნენ... ის ხმები მიაშობდნენ
სულით ობოლის ამბებს... მატყუარ ცხო-
ვრების ზღვის ოინებს. ის ხმები იყო ამო-
ნაკენესი იმ ადამიანის გულიდან, რომელ-
საც ბევრი რაზმ აქვს სათქმელი, მაგრამ
სიტყვები არ ჰყოფნის თავის უბედურების
გამოსახატავად... ის ხმები იყო გრძნობის
ხმები, რომლებიც გრძნობითვე შეუძლია
იგრძნოს ადამიანმა.

ის ხმები იყო ამღვრევი ადამიანის გუ-
ლისა, რომლებიც უსიტყვოდ დაღაღებ-
დნენ: „**უხმოდ იტანჯე... ითმინე...
აუტანელია!**...“

შესწყდა ნაღვლიანი ხმები და ყრუ
სივრცეში მიკვდა მწუხარე აკორდი.

ერთს წამს ყოველივე მიჩუმდა, მიკვდა.

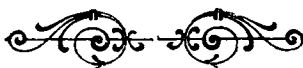
მწვავე გრძნობებით მთვრალმა ბარბა-
ცით მივაშურე იმ ადგილს, საიდანაც მოჰ-
კენესოდა ჯადოსნური ჭიანჭური.

— პეტრე, ეს შენა ხარ?

— დიახ... მე ვარ... მე!..—ქვითინით
მიპასუხა და გაფითრებულმა უღონოდ
ჩაიკეცა.

გრძნობით ჩაეხედე მისუსტებულს, ნაღვ-
ლიანს თვალებში და უნებლიეთ მომაგონ-
და პასუხი— „**არა, ეს არ იყიდება!**“

ლ. ძიძიგური.

ჟოფნა!

ფიქრმა ჩამიქრო შვების ლამზარი,
 ყველამ მომიძღვნა ტლუ ნავი ცრემლთა,
 ნიავს გადავეც ლტოლვა ვულისა,
 მდელოს ჩავაწან იმედი მწუხრთა!..

* * *

მრგვინვარ ქარიშხალს შვებად გადავეც
 ყვაველთა სუნთქვა, ყოფნა მღზნებარი,
 ცხოვრების ჰიმნი ზღაპრად გავსქედე,
 ვათრთოლე ღიმათ გრძნობის ცისკარი!..

* * *

ფიქრად შევჭქმენი ლალადი სულის,
 ცრემლით დავნამე ჭაობი ღამის...
 —ეჰ, ვინ რა უწყის სად აღმოხდება
 სუნთქვა მომავლის, ხმა განთიადის!..

ს. ტაიფუნი.

ღამით...

ჭოიჭიმ ღამეს!..

მწარი ფიქრებით შებურვილი ტყეში
 ვიღოდი... ნელი ნაბიჯით მივიღტოდი
 იქით, იქითკენ, სად მსურდა ჩემი შვება,
 სილხინე გაბრწყინებული—გამშვენებული
 კვალად მეხილა!..

კვლავ ერთი ბიჯიც წინ წავსდგი მკვი-
 დრად. შევკრთი... შევდექი... ყურთ მეს-
 მა ჩუმი ფოთოლთ შრიალი... გვერდს
 მივიხედე: ანკარა წყალი მისრიალებდა და
 სუბუქ ტალღით ვით გამოსთქვამდა: „კენე-
 სა“... „ქვითინი“!.. „ქვითინი“, „კენე-
 სა“!..

—„ოჰ, ნუ თუ შენცა ჰკენესი და ოხ-

რაე?!. მითხარ რად სტირი?!. მითხარი
 რადა?!.“

მან ხმა არ გამცა... ჩაილიკლიკა და
 გასრიალდა...

მეწყინა...

მაგრამ ცას მივაპყარი ნაღველი სახე...
 იქ ღამის მეფე დინჯად ჰსცურავდა... გარს
 ჰკრთოდა ერთსახოვანი ვარსკვლავთა კრე-
 ბა...

მე მიხაროდა... მე ვსტკბებოდი მათთან
 ერთად ტკბილ ნეტარებით... უმზერდი
 ღზენით... უმზერდი, მაგრამ მოსწყდა
 ერთი ვარსკვლავი... და მისი ხილვა წამს
 გულს მეკვეთა ვით ნაღვერდალი.

დავლონდი...

რადგან მომაგონდა ჩემი სიკვდილი და გულ-ნატყენი ტყეს მივაჩერდი მე გაოცებით...

უმზერდი დიდხანს... უმზერდი ნალვლით... და... ღმერთო ჩემო!.. ის! ის უმანკო!.. აგერ ხომ ჰხედავთ, ჩემო თვალებო!?!..

ის არის ის!.. ბროლის გულ-მკერდი!.. მნათობი თვალი... თეთრ-სულდარაში!..

ვიცან შავი თმა მხრებზედ გაშლილი!..

ვიცან, ვიცანი ყრმისა ხელები: სუსტი, უძლური და შეუქიანი ვით ბამბა ჩვილი... აგერ! აგერ ჩემსკენ მოილტვის!.. აგერ წინ წარსდგა შიშველი ფეხი...

—„ჰოი, კეკლუცო! მო!.. მოდი ჩემთან!..“

წინ გავიწიე... ხელნი გავშალე, გულს მიმეზიდა... და ჰოი, კრულო!.. იქ აღარ იყავ!..

ამოვიკვნესე...

დავრჩი მღუმარე...

მ. ჭრელაშვილი.**შემოდგომის უიკრი...**

საბრალო არის ჩვენა აქ ყოფნა, მარად თან დაგვდევეს ვება მწარე. შვება, სიყვარულს, მიჯნურის აღერსს,— ყველას გააქრობს ბნელი სამარე... მოჭედილია მიწა ძვლებითა, როგორც ვარსკვლავით ლაქვარდი გრილი, უთვალავია მსხვერპლი დროისა, მაგრამ არ კმარობს მაინც სიკვდილი!.. მოვა დრო, ძნელი—ჩემთვის სასტიკი, მეც ისე წავალ, ვით წინაპარი, და ის არ ვიცი, ჩემს სამარეზე — ვარდი ამოვა თუ ეკალ-ნარი!.. მხოლოდ ის ვიცი, რაც ყველამ უწყის, ხოლო ის ვიცი, რაც მარად ხდება, რომ გადვიქცევი ისევე მიწად— და ჩემი ხატიც ამოიშლება!.. დე ასეც იყოს... ამას არა ვწუხ... ფიქრით დამწვარი, ფიქრით უჭკნობი... ოღონდ სამარეს, არ მომემატოს, სევდა ახალი, სევდა უცნობი!..

შემოდგომის სრამლი.

...და რაცა ჰსურდა გულს დაობლებულს, იგი ვერ ჰნახა, იგი ვერ ჰპოვა... ო!—სევდა მწველი, სევდა უგონო. ასე სასტიკად, რად ჩამექსოვა?!.. ო—მოგონების დღეო წარსულო, დღეო ლამაზო, დაუვიწყარო! სულს მოეცალა ნადიმი შენი, გულში გამიშრა სიცოცხლის წყარო. ეჰ, გულმა ჩემმა ვერგინ შეიტკბო, ვერ შეიყვარა, ვერც შეითვისა... კაეშნით დამწვარს და ამაღლებულს ჯერ არ უგვრძნია აღერსი სხვისა... შემოდგომისა მაფრქვევო ცრემლო, ფანჯარას უფრო დააკაუნე, რომ მოვისმინო წარსულის ბგერა, რომ მოვიგონო წარსულის ჰუნე, თუ ვით დავქროდი აღტაცებული, ვით არ ვიცოდი ცხოვრების წყრომა... ისიც იმღერე: თუ ასე აღრე, ვით შთაესახა გულს შემოდგომა!..

გ. ლეონიძე.

შინაური მიმოხილვა

საერთაშორისო ომი და ქართველი ხალხი; მოუსვენება და სოფლის გაჭირვება; ცუცხლი ქართულ თეატრში და ზარალი; ქალაქის ქართული სკოლები და კოტეპაშვილის რუსული სახელმძღვანელოები.

საერთაშორისო ომმა ისე სჩანთქა საზოგადოების ყურადღება, რომ დღეს არავის აგონდება სხვა რამ აუარებელი საჭირობოროტო საკითხები. მართლაც ძნელია დღევანდელ დღეს, როცა თვალწინ გიდვას საზარელი სურათი, ზარბაზნის გრიალი, კენესა-გოდება და უნუგეშო სულის ყაფვა თავ-განწირულ მეომართა, როცა ყოველ დღე აურებელი ხალხი იხოცება ბრძოლის ველზე და შინ მყოფნიც ცხარე ცრემლით დასტირიან ზოგი ქმარსა და ზოგიც შვილს, სხვა რამე საგანს მიაპყრო გულის-ყური და შეჩერდე, ცოტა ხნით მაინც, ამა თუ იმ საგანზე.

საქართველოც ამ საერთაშორისო ომში ჩაბმას ვერ ასცდებოდა და ისიც სხვებთან ერთად საერთო მამულის დასაცველად არა ზოგავს თვისი საუკეთესო შვილნი მსხვერპლად შესწიროს.

არავინ იცის და ძნელი სათქმელიც არის ჯერ-ჯერობით, თუ რით ან როდის გათავდება დღევანდელი საერთაშორისო ომი. მაგრამ დღეს ყველა იმ აზრით არის გამსჭვალული, რაც კი შეიძლება, ხელი შეუწყოს მეომართა გამარჯვებას ბრძოლის ველზე, ომში დაჭრილთა მოვლას და ჯარში გაწვეულ დაზარალებულ ოჯახთა გამობრუნებას. ომში დაჭრილი მრავალი ქართველი ახალგაზღობა იმყოფება რუსეთის სხვა და სხვა ქალაქების საავადმყოფოში, მრავალიც იმსხვერპლა ამ საერთაშორისო ომმა და ბევრიც შეიძლება შემდე-

გაც გამოესალმოს წუთისოფელს. მაგრამ ამ საზოგადო გასაჭირში უფრო მეტი სიფხიზლე, სამტკიცე და გულის სიმაგრე ჰმართებს ყველას, და რომ ხალხი სასოწარკვეთილებაში არ ჩავარდეს, საჭიროა ყოველ-მხრივი დახმარება, ნუგეშისცემა და პატრონობა, რომ ცრემლი შეუშრონ მათ, ვინც დღეს ბრძოლის ველზე დაკარგულს ქმარ შვილსა გლოვობს. სრული იმედია, რომ ამაში ქართველი ხალხი გულგრილად არ იქნება; სოფლის მასწავლებელი, სოფლის ინტელიგენცია, მღვდელი და შეგნებული ერი, მარილნი ამა ქვეყნისა ამ საზოგადო გაჭირვების დროს უნდა ცდილობდნენ შეერთებულის ძალღონით გაუმკლავდნენ ქვეყნის ვარამს და იხმარონ ყოველგვარი ღონისძიება, რომლითაც გაჭირვებულთა და დაზარალებულთა ღირი შეუმსუბუქდებათ.

ამ უკანასკნელ დროს განგებამ თითქოს მარტო ჩვენთვის მოიცალა, საერთაშორისო ომის გარდა ჩვენს ქვეყანას ზოგან სიმშლილი მოელის, წვიმამ, ნიაღვარმა, სეტყვამ თუ სხვა სტიქიურმა მოვლენებმა ისედაც გაძვალტყავებულს გლეხობას ხელი ააღებინა ჭინახულზე და სიმშლილი, ეს ყოველ სენზედ უსასტიკესი და უღმობელი სტუმარი ბევრს კარს ადვას და ისედაც დაღონებულს, დასევდიანებულს გლეხობას სასოწარკვეთილებაში აყენებს.

ამას წინად ლეჩხუმის მაზრის მარშალი იასონ გელოვანი ცხარე ცრემლით დას-

ტიროდა, სასოწარკვეთილი ჰგოდებდა იმ შემზარავი სურათის შემყურე, როცა ლეჩხუმის მაზრის იმედ-მიხდლინი მცხოვრებნი სრულიად უიმედოთ დასტოვა ნიაღვარმა და მთელი წლის სარჩო ხელიდან გამოსტაცა. გულშემზარავია ის სურათი, რომელსაც ბატონი მარშალი აგვიწერს გაზეთის ფურცლებზე, ის დაწიოკება, ის სასოწარკვეთილება, საერთო ტირილი, ტანჯვა და გოდება გლეხისა, დიდისა და პატარისა, ქალისა და კაცისა, რომელნიც შეპყურებდნენ იმ საზარელ სურათს, როცა წლის სარჩო-საბადებელი ხელიდან ეცლებოდათ. და რამდენი მიყრუებული კუთხეა ჩვენს ქვეყანაში, რომლის შესახებ ცნობები არა გვაქვს და მცხოვრებნი-კი აუტანელ ტანჯვის მეტს არას განიცდიან. და თუ ამ გაჭირვების დროს სოფელს ეხლავე არ დავეხმარეთ, დიდი დანაშაულობა იქნება და ბოლოს მისი გამოსწორება შეუძლებელი გახდება.

მართლა რომ მეტად უნუგეშო სურათი გვეშლება წინ ამ ჟამად. საითაც გაიხედავ, ყველგან ატყობ ქართველი კაცის სახეს ღრმა სევდა ატყვია, ქვეყანას მწუხრის ზეწარი გადაფარებია, მაგრამ იმედი საუკეთესო მომავლისა ჯერ მთლად არ გამჟრალა. ამ იმედით სცხოვრებდა ქართველი მრავალ საუკუნის განმავლობაში, ეს იმედი აცოცხლებს დღესაც და გზას უკვლევს მომავლისკენ.

სტიქიურმა მოვლენამ, უღმობელმა ცეცხლმა რამდენისამე საათის განმავლობაში ნაცრად აქცია ქართული თეატრი, მისი საუნჯე, ეროვნული ტაძარი, რომელშიაც ქართველი ერი თავის თავს, თავის ცხოვრებას, როგორც სარკეში ხედავდა, ხელოვნებას ეწაფებოდა და ტკბილ ქართულს, დღეს ყველგან დევნილსა და აბუჩად ავდებულს, ისმენდა და სწავლობ-

და. მსწრაფლ გაჰქრა, ცეცხლმა შთანთქა ჩვენი მელჰომენის ტაძარი, ზარალი დიდია და აუნაზღაურებელი, მაგრამ იმედიანი ქართველი სასოწარკვეთილებას არ ეძლევა, იმედს არ ჰკარგავს, რომ ძველის ნაცვლად ახალი აღორძინდება, უფრო შნოიანი, მოხერხებული და დიდებული. ყოველი შეგნებული ქართველი ამ ჟამად გულში ატარებს ქართული თეატრის შენობის ხელახლად აგების საჭიროებას, ეროვნული ფონდის დაარსებას.

როცა ხალხში ასეთი ეროვნული შეგნებაა, როცა ჰხედავ, რომ საერთო გასაჭირი ყველას საკუთარ ღირსებას მიაჩნია, როცა ატყობ, რომ ქართველ ხალხს ძველი ანდაზა „სხვისი ღირსება — ღირსება“ უკუუგდია და თავისი ძმის გაჭირვება თავისად დაუსახავს, აქ უნებლიედ თავს იჩენს ერთობის მალა, რაც ქვა-კუთხედია ქვეყნის წარმატებისა. ასეთს შეგნებასთან ჩვენ გვჯერა, რომ არავინ დაიშურებს თავის წვლილს, რომ ქართული თეატრი, ეს ერთი საუკეთესო დაწესებულება ქართველი ერის გათვითცნობიერებისა, ხელახლად აღორძინდება და კვლავ განაგრძობს თავის სასარგებლო მოქმედებას ჩვენის ერის საკეთილდღეოდ.

მარტო სიტყვიერი თანაგრძნობა საკმარისი არ არის. საჭიროა არავინ, შეძლებისა და გვარად, არ დაიშუროს თავისი წვლილი, რომელიც შეჰქმნის დიადს საშვილიშვილო საქმეს.

უღმობელმა ცეცხლმა მეტად დიდი ზარალი ქ. შ. წ.-კ. გამავრცელებელ საზოგადოებასაც მიაყენა. სამი საწყობი, რომელიც თეატრის მახლობლად ჰქონდა 4000 თუმნის ღირებულის წიგნებით სავსე, გამანადგურებელმა ცეცხლმა ერთიანად სწანთა. ცეცხლი სწორედ საწყობის მახლობლად გაჩნდა და არავინ მიუშვეს

საწყობთან, რომ ცოტა რამ გადაერჩი მინცნათ. რასაკვირველია ეს ზარალიც აუნახლურებელია საზოგადოებისათვის, რომელსაც საწყობში ჰქონდა შენახული, როგორც თავისი გამოცემანი, აგრეთვე საკომისიოდ მობარებული წიგნებიც. რასაკვირველია, ზარალი, რომელიც საზოგადოებას მოუვიდა ამ ჟამად, მეტად თვალსაჩინოა და საზოგადოებისათვის საკმაოდ საგრძნობელიც, მაგრამ სასიამოვნოდ აღმოჩნდნისეთი გამომცემელთაგანაც, რომელთაც დიდი თანაგრძნობა გამოუცხადეს საზოგადოებას და უარი განაცხადეს საფასურის მიღებაზე იმ წიგნებში, რომელიც მათ ჰქონდათ მიტანილი საკომისიოდ და რომელიც ცეცხლმა შთანთქა. თუ სხვებმაც ასეთი სულგრძელობა გამოიჩინეს, იმედია საზოგადოების ზარალი ცოტათი მინც შემცირდება.

ზემოთ ჩვენ შევნიშნეთ, რომ ეროვნული თვითშეგნება ჩვენში თან და თან იღვიძებს და ეს, რასაკვირველია, ჩვენი ერის წინსვლელობის მომასწავებელია. და ეს საუკეთესო თვისება ყოველს ადამიანში უკეთ გაიფურჩქნება მაშინ, როდესაც ყრმას, მოზარდ თაობას ბავშვობიდანვე არ გამოაქლიან მშობლიურ ნიადაგს და არ დააყენებენ გადაგვარების გზაზე. ამაში კი ჩვენებურს სკოლებს დიდი დანაშაულობა და მიუტოვებელი ცოდვებიც მიუძღვისთ—იმით, რომ სახელმძღვანელოდ შეაქვთ სკოლებში ისეთი წიგნები, რომლის წყალობითაც მოზარდ თაობას გადაგვარების გზაზე აყენებენ. ეს ვაებატონქალბატონები თავიანთ სკოლებში რუსული ენის სწავლებაში ისეთს მიმართულებას ადგანან, რომლის რეალურ—გამომხატველებად ჩვენში ზედგინიძე-ჯაფარიძეები არიან, რომელთა მითართულება ქართულმა პრესამ შესაფერისად დაჰგმო.

ერთმა რუსის პედაგოგმა ამ რამდენისამე წლის წინად ქ. ყაზანში, ერთს პედაგოგიურ ჟურნალში დაწვრილებით გაარჩია განსვენებულის იაკობ გოგებაშვილის რუსული სახელმძღვანელოები თავისი მეთოდით; დიდად მოიწონა; არარუსთა სკოლებისათვის ყველა არსებულ სახელმძღვანელო წიგნებზე მალლა დააყენა, აღიარა ერთად ერთ საუკეთესო სახელმძღვანელო წიგნად ქართული სკოლებისათვის, მაგამ ერთი წუნიც დასდო, ხოლო ეს წუნი-კი არა, საუკეთესო ღირსებაა, რომელსაც ნამდვილი პედაგოგი ყოველთვის ანგარიშს უნდა უწევდეს, თუ იგი თავის ერს ემსახურება და ცდილობს მის კანონიერს აღზდაზე. ეს წუნი, კრიტიკოსის აზრით, იმაში გამოიხატებოდა, რომ გოგებაშვილის წიგნებზე აღზრდილი ქართველი ბავშვები ქართველადვე დარჩებიან და ეს არც ქართველებისთვის არის ხელსაყრელი, რადგანაც ქართული ლიტერატურა დაბლა სდგას, ვიდრე რუსულია და სხ. დიად, განსვენებული გოგებაშვილი მთელს თავის სიკაცხლეში ყველგან იმ აზრს ატარებდა, რომ ჩვენი მოზარდი თაობა ისე აღზრდილიყო, რომ სულით არ გადაგვარებულიყო. განსვენებულმა, როგორც ღრმა მოაზრე პედაგოგმა, კარგად იცოდა, რომ ერის სულით გადაგვარება მის გადაშენებას, მოსპობას და დედამიწიდან აღგვას მოასწავებდა; ამიტომ ანგარიშს უწევდა იმ უკულმართ მიმართულებას, რომელსაც დიდი ხნის ისტორია აქვს ქართველ ერის ცხოვრებაში და რომელმაც, სამწუხაროდ და სავალალოდ, თვით ქართველ მასწავლებლებშიაც მომხრეები მოიპოვა. განსვენებული გოგებაშვილი ამ უხეშ და უზნეო მიმართულებას ებრძოდა არა მარტო სიტყვით, საქმითაც. იგი კარგად ჰხედავდა ქართველ ბავშვებს, რომლებიც იტანჯე-

ბოდნენ უცხო ენის შესწავლით უხეირო სახელმძღვანელოებზე, მას საქიროდ მიაჩნდა ქართველ ბავშვებისათვის ისეთი რუსული ენის სახელმძღვანელო, რომლითაც გაუადვილებდა ბავშვებს, როგორც უცხო ენის შეგნებით შესწავლას, აგრეთვე გონების განვითარებასაც და ხელს შეუწყობდა ქართველადვე დარჩენას. არც ერთს არა რუსთა ყრის პედაგოგს, რუსეთის სახელმწიფოში მყოფს, არ უზრუნვია და არ უშრომნია ამ საქმეზე იმდენი თავის ხალხისათვის, რამდენიც განსვენებულმა გოგებაშვილმა გააკეთა ჩვენთვის. მან დაანახვა ყველას, რომ ქართველი ერი კულტურული ერია, ქართველებშიაც არიან პედაგოგები, ქართველებსაც შეუძლიანთ მოზარდთა სწავლა-აღზრდის საქმე საკუთარს პედაგოგიურს ნიადაგზე დაამყარონ, ქართველ პედაგოგებსაც შეუძლიანთ თავის ხალხისათვის სახელმძღვანელო წიგნების შედგენა და მაშასადამე გადამთვლთა მიერ შედგენილი სახელმძღვანელო წიგნები ჩვენებურს დასაწყის სკოლებისათვის გამოსადეგნი არ არიანო. მაგრამ ქართველი მასწავლებლები განა ანგარიშს უწევენ საღ პედაგოგიურს მოთხოვნილებას?! სამწუხაროდ ჩვენში ჯერ კიდევ ბლომად არიან ისეთები მასწავლებელთა შორის, რომელნიც კარგს ავისაგან ვერ არჩევენ. ამას სჩადიან ან უმეცრებით, ან იმ ქართველური გულუბრყვილობით, რომ ყოველივე უცხო კარგია, საუცხოოვია და კარგი შინაური, რაც უნდა იყოს, არ ვარგაო, ან შინაურს მღვდელს შენდობა არ აქვსო, როგორც უთქვამთ.

აბა ახლა ვეწვიოთ ტფილისის ქალაქის ქართულ სკოლებს თუ გოგებაშვილის რუსული სახელმძღვანელოების ჭაჭანებას ნახავთ იქ. მიზეზი ამისა თვითონ სკოლის გამგეები და მასწავლებლები არიან. მათ

არ შეუძლიანთ თავი იმართლონ იმით, თითქოს სასწავლო მთავრობა უკრძალავდეს გოგებაშვილის წიგნების ხმარებას. პირიქით ერთს უკანასკნელ მასწავლებლებს კრებაზე სახალხო სკოლების დირექტორმა პირდაპირ დაასახელა ქართულ სკოლებს სპეციალად შედგენილი რუსული ენის სახელმძღვანელო აქვთ და იმით შეუძლიანთ ასწავლონ რუსული ენაო. მაშასადამე პირდაპირი ბრალი სკოლის გამგეებს და მასწავლებლებს ედებათ, თუ ისინი უხეირო სახელმძღვანელოებით ტვინს ულაცებენ ქართველ ბავშვებს, სდევნიან ისეთს სახელმძღვანელოს, რომელიც ქართულ სკოლებისათვის არის დანიშნული და საუკეთესო პედაგოგების მიერ ბევრჯელ მოწონებული. რომელიც პედაგოგიური მოსაზრებით გაიმართლებს თავისი გზა-კვალ დაბნეული მასწავლებელი, რომელსაც სკოლაში მუნჯურ მეთოდზე შედგენილი სახელმძღვანელო შეაქვს! და განა ყველა სახელმძღვანელო, რომელიც მარტო უცხო ერის ცხოვრებასა და უცხო სურათებს უხატავს ქართველ ბავშვს და რომელშიაც ქართულად ახსნას ვერ ჰპოულობთ, იგივე მუნჯური სახელმძღვანელო არ არის?! დიად, ტფილისის ქალაქის ქართულმა სკოლებმა, მათი გამგე-მასწავლებლების წყალობით უკუაგდეს სწორი გზა და ისეთს მიმართულებას ადაგანან, რომელიც სულით გადაგვარებას უქადის ქართველ ბავშვებს და ამ გადაგვარების ხელის შემწყობნი არიან ის მასწავლებლები, რომლებიც ასე უდიერად ეპყრობიან სწავლა-აღზრდის საქმეს. ასე წარმოიდგინეთ ქალაქის ქართულ სკოლის მასწავლებლებს არავითარი ერთობა არ ეტყობა, თუ გინდ რუსულ სახელმძღვანელოს არჩევასაც-კი, ზოგან ხმარობენ „Первые шаги“, ზოგან „Охота пуше ве-

ВОЛИ“, ზოგანაც „Народная школа“, ზოგან დომხალივით ურევენ ერთსაც და მეორესაც. ეს იმის ნიშანია, თუ ვის რაგვარი გემოვნება აქვს, იმათ კი არ დაგიდევენ, თუ მათი დამახინჯებული გემოვნება თვითონ ბავშვებზე როგორ მოქმედებს და რაგვარ სულს უნერგავს მოზარდთაობას.

ჩვენ საზოგადოებაში რომ წმინდა პედაგოგიური აზრების დამცველნი ბლომად იყვნენ, სასკოლო კომისიაშიც, რომელიც ასე თუ ისე პირდაპირ განაგებს ქალაქის სკოლის საქმეებს, იყვნენ ისეთები, რომელთაც ქართული სკოლების ბედ-იღბალი აინტერესებდეს და ამა თუ იმ სახელმძღვანელოების დანიშნულება ცხადად წარმოდგენილი ჰქონდესთ, მაშინ ქალაქის სკოლის მასწავლებლებს არა თუ ურჩევდნენ, ძალასაც დაატანდნენ ეხმარათ ისეთი წიგნები, რომლებიც ქართველ ბავშვებს რუსული ენის შესწავლას გაუადვილებდა და გონებით ისე არ დაამახინჯებდა, როგორც ამ ჟამად ხდება ხოლმე. მაგრამ უფიქრნია-კი ვისმე ამ საგანზე? ჩვენი ერის გადაგვარება მარტო ზოგოჯახში კი არა, უფრო სკოლებში ხდება და ეს ისეთი საჭირობორტო და საერთო საქმეა, რომ ამის შესახებ დუმილი ყველა შეგნებულისა და ეროვნულ თავმოყვარებით განმსჭვალულ ადამიანისათვის დანაშაულობას შეადგენს. აბა ჰკითხეთ ქალაქის სკოლის გამგეებს და მათ ხელქვეით მყოფს მასწავლებლებს, რომელი პედაგოგიური მოსაზრება აიძულებთ მათ დაჰგონ გოგებაშვილის რუსული სახელმძღვანელოები და ამჯობინონ მას რაღაც „Охота пуще неволи“! დარწმუნებული ვართ ამაზე რიგიან პასუხს ვერ მიიღებთ ვერც ვერის ქართული სკოლის გამგის, ვერც იმავე სკოლის მასწავლებლებისა-

გან, რომელთაც ისე შეჰყვარებიათ ეს „Первые шаги“, რომ მიუხედავად მწარე გამოცდილებისა, მაინც არ ეშვებიან, არც შეუძლიაჲთ მეორე ნაბიჯი გადადგან, ვერც ცენტრალური სკოლის გამგე და ვერც სხვები მოგცემენ რიგიანს პასუხს. და თუ ვინმემ ხმა ამოიღო, დარწმუნებული უნდა ბრძანდებოდეთ, რომ მათი პედაგოგიური მოსაზრება ჩიტის ნისკარტზე უგრძესი არ გამოდგება. მე ვთხოვ ჟურნალ „განათლების“ პატივცემულ რედაქციას მათი პასუხი, თუ რად და რა მოსაზრებით განდევნეს თავიანთ სკოლებიდან ქართველ პედაგოგის რუსული სახელმძღვანელოები, სრულიად დაბეჭდოს, რომ თავი იმართლონ იმ 80 ქართველი მასწავლებლის წინაშე, რომლებიც მოითხოვდნენ ყველა ქართველ მასწავლებლი-საგან, შემოეღოთ ქართულს სკოლებში ყველგან გოგებაშვილის წიგნები, ან პრესის საშუალებითვე გამოეთქვათ თავიანთი მოსაზრებანი, თუ რა უპირატესობა ჰპოვეს მათ სხვა სახელმძღვანელოებში.

იმედია ასეთს პასუხს ქალაქის ქართულ სკოლების გამგე-მასწავლებელთაგან ჩვენი საზოგადოებაც, სასკოლო კომისიაც და შეგნებული მშობლებიც მოითხოვენ და მაშინ ვნახოთ, რას იტყვიან და რას ირჩევენ. ეხლა კი კმარა მათ შესახებ ლაპარაკი. უკანასკნელი სიტყვა მათ ეკუთვნის. და თუ ვინიკობაა ეხლაც დუმილით ჩაატარებს, მაშინ ყველა ის მასწავლებლები, რომლებიც ასე გაურბიან საღ პედაგოგიურს საქმეს და მოსაზრებას და თვისი ანტიპედაგოგიური მოქმედებით გადაგვარების გზაზე აყენებენ ქართველ ბავშვებს, არათუ გაკიცხვის ღირსნი შეიქნებიან, არამედ სამართლიანი იქნება, რომ ისინი ერისა და წმინდა პედაგოგიური აზრების

მოლაღატეთ აღიაროს ყველამ და როგორც მოლაღატეებს საკადრისი სასჯელიც მიენიჭოს.

უცხო ენის სწავლება ადვილი საქმე არ არის და ყოველგვარის სახელმძღვანელოთი მისი რიგიანად შესწავლა არ ხერხდება; აბა რომელი სახელმძღვანელოა უცხო ენისა სადმე სკოლაში ისეთი, რომელიც დედა-ენას, სხვათა შორის, ერთ საუკეთესო საშუალებად არ ჰსახავდეს უცხო ენის შესწავლის დროს. თავდაპირველად-კი ასეთი სახელმძღვანელოები ბავშვებს წინ უშლიან, თანდათანობის მიხედვით, ცნობილს საგნებსა და სურათებს, ჯერ მარტივსა და მერე რთულს, ჯერ ცნობილსა და მერე უცნობს და ამით უადვილებს უცხო ენის შესწავლას და ლექსიკონის თანდათანობით გამდიდრებას და სხ.

როცა რუსის პედაგოგები დედა-ენის სახელმძღვანელოს ადგენენ რუსების სკოლებისათვის, სულ სხვანაირი თვალსაზრისით ხელმძღვანელობენ; ეს თვალსაზრისი არ გამოდგება არარუსთათვის და ყოველი რიგიანი რუსი ან სხვა ერის პედაგოგი, თავისი სკოლებისათვის სახელმძღვანელო წიგნების ავტორი უნდა სამართლიანად აღწვოდეს, როცა მის წიგნებს ისეთს დანიშნულებას აძლევენ, რაც ავტორს სრულიად მხედველობაში არ ჰქონებია. დარწმუნებული ვარ ასე მოიქცეოდა განსვენებული უშინსკი მისი „როდნოე სლოვა“ რომ არა რუსთა სკოლებში დაენახა. ამ ერს იგი ან მეტის-მეტად გონებრივად ლატაკად აღიარებდა, ან ურჩევდა შესაფერისი სახელმძღვანელოს შედგენას, რომ შეუფერებელის მასალით სხვა ერის ბავშვები არ გამოეთაყვანებინათ.

იყო დრო, როცა ქართველი ბავშვები მოკლებული იყვნენ რუსული ენის შესას-

წავლ სახელმძღვანელოს და იძულებულნი იყვნენ რუსული „როდნოე სლოვა“-ში ესწავლათ, მაგრამ ამ წმინდა რუსული წიგნის, რუსის ბავშვებისათვის დაწერილ სახელმძღვანელოს ნაკლი ჩვენს სკოლებში სასწავლო მთავრობამაც აღიარა და თითქმის ორი მესამედი მასალისა გამოტოვებული იქმნა ამ წიგნიდან. აუცილებელს საჭიროებას შეადგენდა ქართველებისათვის საკუთარი შესაფერი სახელმძღვანელო შეედგინა ვისმე. ეს შრომაც განსვენებულმა გოგებაშვილმა იკისრა და ღირსეულადაც დაამთავრა, მისი „რუსკოე სლოვა“ ორივე ნაწილი უაღრესად მოწონებული იქმნა ყველასაგან, განსვენებული სიცოცხლეშივე თან და თან აუმჯობესებდა თავის წიგნებს და გარდაცვალების შემდეგაც, თანახმად განსვენებულის ანდერძისა, წერა-კითხვის საზოგადოებას მცირე შრომა არ მიუძღვის ამ წიგნების გაუმჯობესებაში; დღეს ყველა შეგნებული მასწავლებელი ამას გაიძახის: ჩვენი ზნეობრივი მოვალეობაა ქართულს სკოლებში ყველგან გოგებაშვილის წიგნები შემოვიღოთ, თუ დღემდის ასეთს შეცდომას ჩავდიოდით, დღეს მაინც გავასწოროთ ჩვენი შეცდომებიო. ყველანი ვალდებულნი ვართ მხარი დავუჭიროთ ამ სახელმძღვანელოებს და გავავრცელოთ ჩვენს სკოლებშიო.

მართლაც მასწავლებლების გამოფხიზლებამ სახელმძღვანელოებსაც მეტი ბაზარი გაუხსნა და ბავშვებიც შეგნებითა და ხალისიანად სწავლობენ რუსულ ენას. ამას ვერ მიმხვდარან ჯერ-ჯერობით ტფილისის ქალაქის სკოლის მასწავლებლები. ისინი საღათას ძილს შეუპყრია და ეღირსებათ გამოღვიძება თუ არა ღმერთმა უწყის.

კახაბერი.

**ერთი
დიდი პედაგოგიური შეცდომა**

იმდენი სიფრთხილე, გამოცდილება და გამჭრიახობა არავის მოეთხოვება, რამდენიც მასწავლებელს. მასწავლებელი ყოველს ნაბიჯს, ყოველს თვის მოქმედებას, აზრსა და სიტყვას ჯერ საკუთარ კრიტიკის ქარცეცხლში უნდა ატარებდეს და შემდეგ სრულიად მომზადებული შედიოდეს კლასში. ვინც ასე იქცევა, იმას წარმატებაც სასურველი აქვს, სწავლა-აღზრდის საქმეც ჩინებულად მიჰყავს და მოწაფეებიც გონების სასურველ სიფხიზლეს იჩენენ და ხალისიანადაც სწავლობენ ყველაფერს. საცოდავია ის სკოლა, სადაც მასწავლებელს გარკვეული შეხედულობა არ აქვს სწავლა-აღზრდის საქმეზე. იქ ყველაფერი ვინიციობაზე, გამოურკვევლობაზე და მრავალს შეცდომაზეა დამყარებული. რა გასაკვირველია რომ ასეთს ნიადგაზე ვერ აღმოცენდეს სასურველი ნაყოფი. და ეს არის ერთი მთავარი მიზეზი, რომ ჩვენს სკოლებს წარმატება სრულიად არ ეტყობა და უვიცი მასწავლებლებისაგან ბევრს რასმე არც უნდა მოველოდეთ. ვინ არის აქ დამნაშავე: მასწავლებელი, საზოგადოება თუ სასწავლებლის მეთაურნი, ამის გამოკვლევაში ამ უამად არ შევდივართ, დავასახელებთ მხოლოდ ერთს ფაქტს:

ამას წინად ერთი მშობელი შემხვდა და შემომჩივლა: „საკვირველია ჩვენი სკოლებისა მასწავლებლების საქმე, ქალი მივაბარე სკოლაში, პირველ წელიწადს რუსული ანბანი შეასწავლეს გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ პირველ ნაწილში, ახლა შემოულიათ რაღაც წიგნი „Охота пуше неволи“, რომლის ავანჩავანს ბავ-

ში ვერ გებულობს, და იტანჯება; ნუ თუ გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილის შემდეგ, იმავე ავტორის მეორე ნაწილს არა ხმარობენო“.

— როგორ არ ხმარობენ-მეთქი, მეც ვუბასუხე, მაგრამ არიან ზოგიერთი მასწავლებლები, რომლებიც ჩვენი პედაგოგის სახელმძღვანელოებს აბუჩად ივლებენ, ეს საზოგადო სენია ტფილისის ქალაქის ქართულ სკოლებისა და შეიძლება ეს სენი იმ მასწავლებელსაც შეეყარა, ვისთვისაც შვილი მიგნობარებია მეთქი.

მაგრამ მაინც დამაფიქრა ამ გარემოება და მინდოდა გამეგო, რა პედაგოგიური ალლო უნდა ჰქონდეს იმ მასწავლებელს, რომელიც „რუსკოე სლოვოს“ ანბანის შემდეგ „Охота пуше неволи“-ზე გადადის მეთქი. დავბრუნდი სახლში, გადმოვიღე თაროდან „Охота пуше не воли“, გადავშინჯე და ვაი შენს მტერს, რაც იქ აღმოჩნდა. რაც რუსის ბავშვისთვის კარგია და დროს შესაფერისი, იგი ქართველ ბავშვებისათვის საწამლავი გამოდგა. აი საქმე როგორ გახლავთ: რუსების პედაგოგებს ჰანოვსა და სოკოლოვს, რომელთაც შედგენილი აქვთ რუსის ბავშვებისათვის პირველ დაწყებითი სახელმძღვანელო წიგნები, სათაურით „Охота - пуше неволи“ პირველი ორი წიგნი ანბანი და ანბანის შემდეგ საკითხავი დანიშნული აქვს პირველი წლისათვის ე. ი. ანბანს ათავებენ დაახლოებით სამთვეში და შემდეგ გადადიან ანბანის შემდეგ საკითხავ წიგნზე, რომელიც იწყება ზამთრით და თავდება გაზაფხულით. მთელი მასალა ამ წიგნისა დალაგებულია წელიწადის ამ ორი დროს მიხედვით. როცა რუსის ბავშვები სწორედ თავის დროზე, დეკემბერში ჰკითხულობენ რუსულს ზამთარზე, ჰხედვენ ბუნებაში

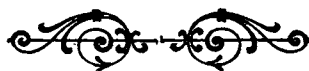
ყოველ-გვარ სურათებს— „СНѢГЪ на поляхъ, лѣдъ на рѣкахъ, вьюга гуляетъ“—ოდა სხვა, ამას ქართველ ბავშვებს თურმე ენკენისთვეში აზებობენ და მარხილისა და „ვალენკების“ შესახებ ესაუბრებიან, რომლის შესახებ ქართველს ბავშვს არავითარი წარმოდგენა აქვს. ასეთი საქციელი არა თუ წყლის ნაყვია, არამედ დიდი პედაგოგიური შეცდომა და მიუტოვებელი დანაშაულობაა. აბა წარმოიდგინეთ უცხო ზამთარი, უცხო სურათები, უცხო ენა და უღროო დროს სწავლება!! რა დარჩება ბავშვს ამგვარი სწავლებით, ან რას შეიძენს იგი? არაფერს, გამოთაყვანებისა და სულიერად გადაგვარების მეტს. განა ამ წიგნის არჩევაში და ბავშვებისათვის მიჩენებაში რამე სალი პედაგოგიური მოსაზრება სჩანს? სრულიადაც არა—და საქმე ის არის, რომ ასეთს მომაკვდინებელ ცოდვებს სჩადიან ბევრგან სკოლებში, სადაც პედაგოგიური თვალსაზრისი უკუგდებულია, სადაც სწავლა-აღზრდის სალი პრინციპები გათელილია და საქმე უვიცთა და უმეცართა ხელშია. ბავშვი არც მშობლების საკუთრებაა, არც მასწავლებლისა, იგი პირველად თავის თავს ეკუთვნის და მერე საზოგადოებას. როგორც პიროვნება ბავშვი მოითხოვს საღს აღზრდას, მშობლებიდან დაწყებული ყველასაგან, როგორც მომავალი საზოგადოე-

ბის წევრი, ყოველი ბავშვი მოითხოვს საზოგადოების ყურადღებას, რომ მას მომავალში სალი და არა სულით გადაგვარებულ-დამახინჯებული წევრი შეეძინოს, რომელსაც არავითარის ცოცხალი აზრის შეტანა საზოგადოებაში არ შეეძლება, არამედ დარჩება მაჩანჩალად ცხოვრებაში და საზოგადოებისავე საზრუნველად.

სწავლა-აღზრდაზე რთული საკითხი ჩვენში მეორე არ არის. ჩვენში რომ ამ საკითხის შესახებ საზოგადოებრივი აზრი არსებობდეს, ვერც ასე თავისუფლად იპარპაშებდენ ეხლანდელი გადაგვარებული მასწავლებლები და იძულებულნი გახდებოდნენ საზოგადოებისათვის ანგარიში გაეწიათ.

ამ საკითხში ავტორიტეტი, თაოსნობა და ანგარიშის გაწევა წერა-კითხვის საზოგადოების დანიშნულებაა. მას ჰყავს სკოლების საკუთარი მეთვალყურე, რომელსაც უნდა მოსთხოვოს თუ რა გვარ პედაგოგიურს მოსაზრებას ატარებენ ქართულს სკოლებში ქართველი მასწავლებლები. როცა ეს უკანასკნელები დარწმუნდებიან, რომ მათს მოქმედებას, დირექციის გარდა, საზოგადოებაც თვალყურს ადევნებს, მაშინ შეიძლება ჰანგიც შესცვალონ და სკოლის საქმეებიც წალმა მოატრიალონ, მანამდის-კი კარგს ნაყოფს ვერ ველირსებით.

რატტი.

ორიოდე სიტყვა „დედა-ენის“ I და II ნაწ. სწავლების შესახებ

ზოგიერთა მასწავლებლის წყალობით ჩვენი სახალხო სკოლები თავის უპირველეს: ქართული წერა-კითხვის შესწავლის და ნამდვილ ცოდნის მიღების მიზანს ვერ აღწევს იმის გამო, რომ „დედა-ენებიდან“ უდიერად სტოვებენ მასალებს.

ეს კი მეტად. სასაცილოდ აგდებაა და ფეხქვეშ გათელვია ჩვენის წმიდათა წმიდისა, ქართული ენის კოპწია სახელმძღვანელოებისა, შეურაცხყოფაა ჩვენის სკოლების მამათ მთავრის ი. გოგებაშვილის მიზნის და მოღვაწეობისა. ასეთი მასწავლებლები თავიანთის უვიცობით ნამდვილს ბრძოლას უცხადებენ ჩვენს ენას, სახელს უტეხენ სკოლებს და სამარცხვინოდ ჰხდიან ხალხის წინაშე.

განა ასე უნდა მოვეპყრათ განსვენებულ გოგებაშვილის ქართული ენის სახელმძღვანელოებს? რამდენი შრომა და მოღვაწეობა დასჭირდა მას, რომ უკანასკნელად თავისი სახელმძღვანელოები I და II ნაწ. „დედა-ენის“ სულ გარდაქმნა, ახალს, ნამდვილს რეალურს ნიადაგზე აღმოეცენებინა. განსვენებულმა მიზანს მიაღწია კიდევ. ორივე სახელმძღვანელოს გენეტიურად ჩართული მარტივი მასალა ისე შესქედა ერთი ერთმანეთზე, რომ მასში ჩართული მასალის ოდნავი გამოტოვებაც, გადახტომ-გადმოხტომა, ეს მთლად მნიშვნელობას, აზრს, ღირსებას და ტონს უკარგავს მთელს სახელმძღვანელოს ისე, როგორც უძლეველ ციხის კედელს ტლანქის ხელით გამოღებული ქვა.

მაშ რა მიზეზია, რომ ხსენებული სახელმძღვანელოები, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი წინდახედულად, კარვად, მშვენივ-

რად, მარტივად და სამაგალითოდაა შედგენილი და მაინც მიზანს ვერ აღწევს? მიზეზი ამისა სულ მარტივი და უბრალოა. მიზეზი გახლავთ ის, რომ ზოგიერთი ჩვენი მასწავლებლები ვერ იცნობენ ხსენებულ სახელმძღვანელოს ღირსებას, არა აქვთ შესწავლილი და შეთვისებული ისე, როგორც მას საქმე თხოულობს.

პირ. ნაწ. აბუჩად აგდების წესი ემართება „დედა-ენის“ მეორე ნაწილსაც. მეორე ნაწილსაც ისე გადიან ზოგიერთი ბატონები და ქალ-ბატონები, რომ მოთავსებულ სასაუბროებს და საპასუხოებს ხელადებით სტოვებენ, იმ მოსაზრებით, რომ ეს ბავშვებმა იციანო, ან ამას ბავშვები ვერ გაიგებენო. მოთხრობებისა და ლექსების შესწავლასაც ესევე ემართება.

სტოვებენ ზოგიერთ მოთხრობებს და ლექსებს თითქმის ყოველ ორ გვერდის და ან სამი გვერდის შემდეგ. ბევრჯელ რამდენიმე ფურცლის შემდეგაც გადახტიან და მიდიან ასე უგზო-უკვლოდ.

რატომ არ იციან, რომ ყოველ შეტანილ მასალას ხსენებულს სახელმძღვანელოებში, ლექსებს თუ მოთხრობებს, ერთი ერთმანეთზე დიდი კავშირი აქვთ, შეხორცებულები არიან ერთმანეთზე და ერთს მთლიანს ორგანიზმს წარმოადგენენ. მასთან „სასაუბროები“, ეს ხომ სახელმძღვანელოების მარგალიტი და ძვირფასი ადგილებია, სადაც ბავშვი გავლილ მასალას იმეორებს და ცოცხალს წარმოდგენას იძენს. სასაუბროები ეს ხომ მოკლე საუბარია ბუნების მეტყველებიდან. ამეების გამოტოვებაც ბუნებრივი და პედაგოგიური კანონების დარღვევაა.

ყოველსავე ამის შემდეგ ასეთის აბდა-უბდა სწავლებით, ბავშვებიც აბდაუბდა ცოდნას იძენენ და სწორედ ამის გამო მოუზადებელ და განუფითარებელ ბავშვს უძნელდება სწავლა „ბუნების კარშია“.

ამასთან ვიტყვი იმასაც, რომ ჩვენ თუ ვაფასებთ და ძვირფასადა ვთვლით გოგებაშვილის ზემო ხსენებულს სახელმძღვანელოებს არა შემოკლებულის და გამოტოვებულის მასალებით, არამედ მთელს,

ხელშეუხებელს. ვიტყვი იმასაც, რომ თუ ზოგიერთებს არ შეუძლიათ ხსენებულ სახელმძღვანელოებით სწავლება, სხვას გულს მაინც ნუ ურევინ. იცოდნენ, რომ მათს ასეთ უდიერად და დაუღვენელად მოპყრობას ჩვენის ძვირფას გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებისას, არც ერთი იდეურად მოღვაწე ჩვენი სახალხო სკოლის მასწავლებელი არ მოიწონებს, დაჰგმობს და ჯეროვან პასუხს მოსთხოვს ამაზე.

კოტე.

ნუ ჩამოვრჩებით სხვებს!

(ვიმართვას სახალხო მასწავლებლებისადმი)

ამა წლის 25 ენკენისთვის ქართველებს დიდი უბედურება და ზარალი დაატყდა თავს: დაუნდობელმა ცეცხლმა ათიოდე საათის განმავლობაში ტფილისში ფერფლად აქცია 50 წლის ნაშრომი ეროვნული ტაძარი, ქართული თეატრი და მასთან წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების წიგნის მალაზიაც თავისი ქონებით, რის გამო ქართველ ერს მიეცა ზარალი არა ნაკლებ 600—800 ათასი მანეთისა. ყოველ შეგნებულ ქართველს თავზარი დასცა ამ ამბავმა, საქართველოს ყოველ კუთხეში გაისმა საერთო გლოვისა და ზარის ხმა; ყველას აღეძრა გულში თანაგრძნობა და დაებადა სურვილი საზოგადო ზარალის აღდგენისა. არსდება კომიტეტები, ორგანიზაციები ქართული კულტურულ-განმანათლებელი საზოგა-

დობათა თაოსნობით, რათა შემოწირულებით მალე შეკრიბონ ფული და კვლავ აღადგინონ თეატრის განადგურებული კედლები.

ჩვენც, როგორც ერთ-ერთ კულტურულ განმანათლებელ დაწესებულების სათავეში მდგომნი, ნუ შევრცხვებით, **ნუ ჩამოვრჩებით სხვებს**, ნუ დაგვკირდება სხვისი ინიციატივა და თითოეულმა ჩვენთაგანმა ერთ-დროულად ამა ოქტომბრის-ნოემბრის ჯამაგირიდან გავაგზავნოთ „სახალხო ფურცლის“, გინდ „განათლების“ რედაქციაში თითო მანეთი თეატრის ახალი შენობის ასაგებ ფონდისათვის. ამასთანავე ვაგზავნი „სახ. ფურცლის“ რედაქციაში ჩემი მხრით ორ მანეთს.

ლადო ბზვანელი.

ღიდათ პატივცემულო, ჩვენო დაუ-
ლალო მოჭირნახულევ, ბატონო აღექსი
ბესარიონის ძევ!

ოცდა-თხუთმეტი წელია მას შემდეგ,
რაც თქვენ შეუდევით ახალგაზღობის
სწავლა-აღზრდის საქმეს და დაულაღვად
ასწავლით მას ჭეშმარიტებას,—ძმურ სი-
ყვარულს, მშვიდობიანობას და სათნოე-
ბას.

რასაკვირველია, კარგია ის მასწავლე-
ბელი, რომელიც კეთილის სიტყვით გა-
ნამტკიცებს მისდამი რწმუნებულ მოწაფეთ;
ქების ღირსია ის ოსტატიც, რომელიც
თავის შეგირდებს კეთილ მაგალითით აჩ-
ვევს მაღალ ზნეობას; მაგრამ დაუფასებე-
ლია პედაგოგი, რომლის კეთილი სიტყვა
განუყრელია კეთილ საქმიანობასთან. აი
ამ ბედნიერთა უკანასკნელ ჯგუფს ეკუთვ-
ნით თქვენც, დიდად პატივცემულო აღექ-
სი ბესარიონის ძევ.

მე აქ არას ვიტყვი თქვენი ხასიათის
მრავალ კეთილ თვისებათა შესახებ, ვი-
ნაიდან თქვენი ხასიათის სათნო თვისებანი
ჩვენც კარგად ვიცით და თქვენც. თქვენს
შესახებ ვიტყვი საერთოდ. ვიტყვი რომ
თქვენი ფრიად ჰუმანიური პიროვნება მა-
გონებს იმ კეთილ-გონიერ მებაღეს, რო-
მელსაც უბრალო, ნორჩი ხის ტოტიც კი
მისდამი რწმუნებულ ბალისა საგანგებოდ
უყვარს, უვლის და თავს არ იზოგავს მის
საკეთილდღეოდ და რომელი მებაღეც
ერთხელ მოიწვია ბალის უფალმა და უთ-
ხრა: ჩემო კეთილო თანამშრომელო, მე
დავიარე ბაღი და ვნახე, რომ ქარიშხალს
ბევრი ნაზი ტოტი დაუზიანებია, ისინი
საცოდავად ჰკიდიან და ადრე თუ გვიან

ძირს დასცვივიან, წადი, ნახე და უშვე-
ლე რამე.

კეთილმა მებაღემ ამ სიტყვებზე მოახ-
სენა ბალის უფალს: ეხლავ გეახლებით და
რაც შემიძლია მოუვლი ნორჩ დაზიანე-
ბულ ტოტებსა, და მართლაც, მებაღე
მყისვე ადგა, ბალისკენ გაეშურა და, რა
ნახა მრავალი დაზიანებული ტოტი, სიფრ-
თხილით მიუახლოვდა მათ, თვითეული
მათვანი ნაზად აიღო ხელში, მოსცხო
მალამო, შეუხვია ჭრილობანი, მიაკრა
ხის ტანს და შემდეგ, ყოველ დღე მზრუნ-
ველობით ათვალეერებდა მათ, სანამ და-
ზიანებული ტოტები არ მოარჩნენ, შეეზარ-
დნენ დედას და გამოიღეს კეთილი ნა-
ყოფი.

აი ასეთ გულშემატკივარ და კეთილ-
გონიერ ოსტატს მაგონებს საერთოთ თქვე-
ნი სათნო პიროვნება.

მე ტყუილად შევეცდებოდი გამომეან-
გარიშნა, და, ვფიქრობ, თქვენც უბრა-
ლოდ შეიწუხებდით თავს გაგეხსენებით,
თუ რამდენი, ჯერ ნორჩი, საზოგადოებ-
რივ ქარიშხლისგან დაზიანებული ახალ-
გაზდა ყმაწვილი დაგიხსნიათ დაცემისაგან,
მამაშვილურის სიყვარულით მიახლოვები-
ხართ, სათნო მოპყრობით გაგიღვიძებიათ
მათ გულში მიმქრალი ადამიანური გრძნო-
ბები, სურნელოვანი მალამო მოგიცხიათ
მათ ზნეობრივ ჭრილობათათვის, ფრთხი-
ლად შეგიხვევიათ მათი იარები, ისევ მი-
გიკრავთ საზოგადოებრივ ტანს და მანემ
არ მოგიკლიათ კეთილი მზრუნველობა,
სანამ არ დარწმუნებულხართ, რომ სუს-
ტი ტოტი გამაგრებულა და მომწიფებუ-
ლა კეთილი ნაყოფის გამოსაღებად.

აი ამიტომ სულით და გულით გისურვებთ, რომ დღენი თქვენი ცხოვრებისა ყოფილიყოს კიდევ მრავალ ქამიერ, რომ მადლიერ ჩვენს ერს მის ახალ თაობის

კეთილად აღზრდისათვის კიდევ მრავალ გზის ეძღვნას თქვენთვის წრფელი, გულითადი მადლობა.

მღვ. გ. ხაუომია.

ახალი კანონი კერძო სასწავლებლებისა.

შმა წლის ივლისის პირველს გამოაქვეყნეს ახალი კანონი, რომელიც ეხება კერძო სასწავლებლებს, კლასებს და კურსებს, რომელთაც არ ექნება უფლება მთავრობის სასწავლებლებისა. ეს წესდება ეხება ყველა კერძო სასწავლებლებს, კლასებსა და კურსებს, გარდა იმ სასწავლებლებისა, რომლის მართვა-გამგეობა დაფუძნებულია უმაღლესად მოწონებული უმთავრეს საფუძველზე (სტ. 2679, შენიშვნა 1. კრებული კანონთა ტ. XI ნაწ. I). სახელწოდება „პირველი ხარისხის კერძო სასწავლებელი“ შეცვლილია „საშუალო კერძო სასწავლებლად“, და სახელწოდებანი-კი „კერძო სასწავლებლები“ „მეორე“ და „მესამე“ ხარისხისა ახლის კანონით იწოდება „დაბალ კერძო სასწავლებლად“. კერძო სასწავლებლებს, კლასებსა და კურსებს განაგებს მაღალსა და საშუალოს—ოლქის მზრუნველი—დაბალს სახალხო სკოლების დირექტორინსპექტორები. კერძო სასწავლებლების, კლასებისა და კურსების გახსნის უფლება ეძლევათ ერობებს, ქალაქებს, წოდებებს, მრევლს, აგრეთვე კერძო საზოგადოებას, ამხანაგობას, ყოველგვარ კერძო დაწესებულებათ და აგრეთვე ორივე სქესის კერძო პირებს, 25 წელზე არა ნაკლებს, რომლებიც რუსის ქვეშევრდომებათ არიან. კერძო სასწავლებლები, კლასები და კურსები შეიძლება საზოგადო განათლებისა იყვეს, ან სპეციალური, პროფესიონალუ-

რი. კერძო სასწავლებელი იყოფება სამ ხარისხად: დაბალი, რომლის სასწავლო პროგრამის მოცულობა არ აღემატება მაღალ დასაწყისის ან სახელოსნო სკოლებისას; საშუალო, რომლის პროგრამა მთავრობის საშუალო სასწავლებლებზე მეტი არ იქნება და მაღალი. კერძო სასწავლებლები, კლასები და კურსები, რომლებიც მოწყობილი იქნებიან დაბალ სასწავლებლის მასწავლებელთა მოსამზადებლად, ეკუთვნიან საშუალო ხარისხის სასწავლებლებს. სასწავლებლები, კლასები და კურსები შეიძლება გაიხსნას როგორც ცალკე ვაჟთათვის, აგრეთვე ერთადაც კაცებისა და ქალებისათვის; ქალ-ვაჟთა ერთად სწავლების ნებას საშუალო სასწავლებელში იძლევა მზრუნველი, უმაღლესში-კი—მინისტრი. ენის არჩევა, რომელზედაც სწავლება უნდა სწარმოებდეს სკოლის დამაარსებელის საქმეა იმ პირობით-კი, რომ რუსული ენა და სიტყვიერება, რუსული ისტორია და გეოგრაფია სახელმწიფო ენაზედ უნდა ისწავლებოდეს; იმ სასწავლებლებში-კი, რომელიც ერობები-სა და ქალაქების მიერ არის დაარსებული და ისინიც ხარჯსა სწევენ, ყველა ზოგად-განათლების საგნები, გარდა საღვთო სჯულისა სხვა სარწმუნოების ერთათვის, დედენისა, და ახალი ენებისა, უნდა სახელმწიფო ენაზე ისწავლებოდეს. სასწავლო საგნების არჩევა და პროგრამების შედგენა სკოლების დამაარსებელის უფლებას

შეადგენენ, მხოლოდ დაცული უნდა იქმნას შემდეგი წესი: საშუალო და დაბალ ზოგად-განათლების სკოლებში უნდა ისწავლებოდეს საღვთო სჯული მართლმადიდებელი იქნება თუ სხვა სარწმუნოებისა; საშუალო და დაბალ ზოგად-განათლების სკოლებში, აგრეთვე სპეციალს და პროფესიონალურ სკოლებშიაც, სადაც ზოგად-განათლების საგნებსაც სწავლობენ, რუსული ენაც ისწავლება; ზოგად-განათლების სკოლებში, საშუალოსა და დაბალში, რომლის პროგრამაც დასაწყისი სკოლის პროგრამის ნაკლები არ არის, ისწავლება რუსული ისტორია, გეოგრაფია და რუსული სიტყვიერება. ზოგად-განათლების საგნების სწავლების დროს იხმარება მხოლოდ მოწონებული სახელმძღვანელოები და ხელსაწყოები. იმ პირთა შორის, ვისაც არ ეძლევა სკოლის გახსნის უფლება, მოხსენებულია ის პირნი, ვინც სამართალში ყოფილან და პირადი და ქონებრივი უფლება აყრილია, თუ ისინი სასამართლოს მიერ გამართლებულნი არ არიან. მაღალი სასწავლებლები, კლასები და კურსები მინისტრის ნებართვით იხსნება, საშუალო-მზრუნველის მიერ და დაბალი—მაზრის ან ქალაქის სასწავლებელთა სათათბიროს მიერ დამაარსებელს, რომელსაც თხოვნა შეუტანია კერძო სასწავლებლის, კლასების და კურსების გახსნის თაობაზე თხოვნის მიცემის დღიდან, ორი თვის შემდეგ დაბალისა და სამი თვის შემდეგ საშუალოსა და მაღალისა, თუ ამ დროს განმავლობაში უარი არ მიიღო, ნება აქვს გახსნას სასწავლებელი, კლასები და კურსები და იმავე დღეს აცნობოს ეს სასწავლო მთავრობასა და ადგილობრივს პო-

ლიციის. დამაარსებელი ირჩევს გამგეს, მასწავლებლებს და სხვა მოსამსახურე პირებს და მიუშვებს მათ მოვალეობათა აღსასრულებლად და ამას, არა უგვიანეს შვიდი დღისა, აცნობებს მზრუნველს ან სამაზრო და ქალაქის სასწავლო სათათბიროს, მასთანვე წარუდგენს დამამტკიცებელ საბუთებს, რომ არჩეული და თანამდებობისადმი აღმასრულებელად მიშვებულთ პირი კანონიერი უფლება აქვთ. განგენი და მასწავლებელნი ისეთივე უფლებით უნდა იყვნენ აღჭურვილნი, როგორც დამაარსებელნი. თუ ვინიცობაა რაიმე საყურადღებო უწყისობა აღმოჩნდა სწავლა-აღზრდისა თუ ზნეობის მხრით, ან თუ სკოლის დამაარსებელნი არ ასრულებენ კანონის წესებს, კერძო სასწავლებლები, კლასები და კურსები დაიკეტება: მაღალი-მინისტრების მიერ, საშუალო-მზრუნველის მიერ და დაბალი-სასწავლო სათათბიროსაგან. მასწავლებლები, თუ მოისტურვებენ იმ უფლებათა და წარჩინებათა მოპოვებას, რაც მთავრობის სასწავლებლის მასწავლებელთა აქვთ, უნდა მივიდნენ გამოსაცდელად ან მთავრობის სასწავლებელში, ან გამომცდელ კომიტეტში სასწავლო ოლქში, ან ცალკე კომისიაში. კერძო საშუალო სასწავლებლებს, რომელნიც სწავლის დაყენებით უახლოვდება მთავრობის სასწავლებლებს, მინისტრის ნებართვით შეუძლიათ შეიძინონ შესაფერი წოდება მთავრობის სასწავლებლისა. ერობებს, ქალაქებს, სოფლის საზოგადოებას და სხვა საზოგადო დაწესებულებებს, აგრეთვე წოდებათა და მრევლს ნება აქვთ კერძო სასწავლებლებს, კლასებს და კურსებს შემწეობა აღმოუჩინონ.—

უცხოეთი

როგორ ზომებს ხმარობენ შვეიცარიაში მცირე-წლოვან ბავშვთა დანაშაულის შესამცირებლად (თარგმანი)

შვეიცარიის რამდენიმე ქალაქმა მიიღეს აქტიური ზომები, რომ შემცირებული უფთვლიყო მცირე-წლოვანთა დანაშაულობა. ამისათვის მათ განსწესეს განსაკუთრებული კლასები, სადაც იკრიბებიან ისეთი ბავშვები, რომელთა მშობლებსაც შეძლება არა აქვთ თვალი ადევნონ თავიანთ ბავშვებს.

უგელანგე ენერგოულად ამ მხრით მუშაობს ქ. ბაზელი, რომლის ბავშვებსაც უფთვცეკვაში დიდი წარჩინება ემჩნევათ და დამნაშავე ბავშვთა რიცხვი ძლიერ მცირეა 130,000 მცხოვრების ქალაქში.

ეს კლასები არის მოწყობილი ქალაქის მიერ; რომელიც ნიშნავს ხელმძღვანელებს (ეხლა ასზედ მეტია), აძლევენ საჭირო მასალას სამაცადინოდ, სათამაშოდ და იქვე ასუბმებენ ქალაქის ხარჯზედ. მეცადინეობა გრძელდება დღის 8 საათიდან სადამოს 6 სათამდე. მიზანი ამ კლასებისა—შეკრიბონ ბავშვები და მისცენ მათ საშუალება გაერთონ სხვა და სხვა მუშაობითა და თამაშობით. მაგ., მათ ასწავლიან კერვას, ქსოვას, გალობას და სხვ. აძლევენ აგრეთვე გარეთ თამაშობის ნებას; ზატუხულში ცურვას ასწავლიან, მიჰყავთ ექსკურსიაზე ფეხით, ზამთარში-კი მართვენ დროს შესაფერ სათამაშობას, როგორც მაგალითად ცურვას ციგით და სხვ.

თვითუფს კლასში არის არა უმეტეს 35 ბავშვისა.

1910 წელს 2000-ზე მეტი ბავშვი დადიოდა.

საბავშვო სათამაშო მოედნების საზოგადოებაც ჰუმარტავდა 1910 წელს თამაშობას, რომელშიდაც ჰქვამდნენ მონაწილეობას

8586 ბავშვი, მათ ჰყავდათ 110 ხელმძღვანელი. ამ საქმისათვის ქალაქმა გადასდგა 1200 მან. არის კიდევ საზოგადოება, რომელიც სადამოკებით კრებას ათასამდე ბავშვს, სადაც ისინი მხიარულად ატარებენ დროს, მღერაინ, აჩვენებენ მათ ჯადოს ფარნით სხვა და სხვა სურათებს და სხვ. თუმცა ეს საზოგადოება აქნამდისაც მოქმედებდა, მაგრამ მას მიზნად ან ჰქონია დაეუარა უმწიფელები ქუჩის მავნებელი გავლენისაგან; ეხლა-კი ამ საზოგადოებას ზემოდ მოხსენებული მიზანი აქვს დასახული და ამ ნიადაგზედ მუშაობს.

ქალაქში მრავალი საბავშვო ბაღია, სადაც დაიარება 4000 ბავშვებზე მეტი.

არის კიდევ სადამოს ხელ-საქმის კურსები, სადაც დაიარება 1600 მოწაფე, რომლებიც იჩენენ დიდს ბეჯითობას, ურადლებას და წარჩინებულს უფთვცეკვას.

რამდენიმე ამ საზოგადოებათაგანი არ ახალია-ძველია. ერთმა მათგანმა დიდხანი არ არის იდეისაწაუღა თავის არსებობის 25 წლის იუბილე. ამ საზოგადოებას აქვს მიზნით დასახული დაიცოს ბავშვები ქუჩის გამათახსინებელი გავლენისაგან და ჰკრებს მათ ზადამოს 5 საათიდან 7 სათამდის 5—7-ჯერ კვირაში. ბავშვები თამაშობენ, მღერაინ და სხვ., მაგრამ მათ უმეტრო იტაცებს ზღაპრები, რომელსაც მმართველი კურსებისა სადამოკებით უამბობს ხელმე. წარსული წლის ზამთარში 24000 მეტი ბავშვი ისმენდა ზღაპრებს.

აი როგორ ზომებს დებულაბს ბაზელის საზოგადოება, რომ შემციროს მცირეწლოვანთა დანაშაულობა.

—ტო.

პასუხად ბ-ნ „ერთ მშობელთაგანს“

მოწყალეო ხელმწიფევე, ქართულ პედაგოგიურ ჟურნალ „განათლების“ მეექვსე ნომერში, თქვენ, თავის ღია წერილში აკეთის საზოგადოების მასწავლებლების მიმართ, უპირველესად მიხსენიებთ მე და სრულიად უმიზეზოდ და დაუმსახურებლად არა საკადრისი სიტყვებით მამკობთ და ცილს მწამებთ, რომ ვითომც, მეც სხვა აკეთის საზოგადოების მასწავლებლებთან ერთად მეღალატნოს ძეგობელ სოფლის მასწავლებლებისადმი მიცემულ სიტყვისათვის, არ მევლოს სამოსწავლო მთავრობის მიერ ნაჩვენები გზით, მეთავხედოს და ისედაც კუდ შეკვეცილ სასწავლო გეგმისათვის კიდევ კუდი შემეკვეცოს და პირველი წლის მეორე ნახევარში, ნაცვლად ლექსიკური განყოფილებისა, რუსული წერა-კითხვა დამეწყებინებინოს და „Лана“, „Пижа“ მეძახებინოს და სხვა. ყველა ამას, ვითომც და ჩემს მოქმედებას, მოწყალეო ხელმწიფევე, თქვენი აზრით, აწერთ პედაგოგიურ სიბეცეს, სრულ მოუმზადებლობას, უკულმართ გზაზე მდგარ „პედაგოგობას“ და დაბოლოს ბრალს მდებთ და მიხსნით, რომ ვითომც მეც სხვებთან ერთად ვსჯიჯგნიდე შეუბრალებლად თავისი ტლანქი ფეხებით ჩემდამი მობარებულ ნორჩ თაობას, უფსკრულში ვყრიდე ამ, მშობლის, უკანასკნელ იმედებს და ამავე დროს, მათ მშობლებს, პირში ვუცინოდე და მათი შეუგნებლობით ვსარგებლობდე. ამრიგად, ერთი კალმის მოსძიით, ბ-ნო „ერთო მშობელთაგანო“, მიწასთან ასწორებთ ჩემს პიროვნებას და ჩემს საზოგადო საქმისად-

მი ერთგულებას ჩირქს სცხებთ, მიუხედავად იმისა, რომ მე ჩემი 6—7 წლის მასწავლებლობაში არავითარი მაგის მსგავსი არ დამიმსახურებია და რამდენადაც შეძლება შემწვედა და ცოდნა-განვითარება ხელს მიწყობდა, მეც, სხვებთან ერთად, ვსცდილობდი არ გადამეხვია შეგნებულ მასწავლებელთა მიერ ნაჩვენები გზისაკენ, არ გავმხდარიყავი, მართლაც, ნორჩი თაობის მტანჯველ-დამძაბუნებელი და ხელს ვუწყობდი, როგორც ჩემდამო რწმუნებულ სკოლაში სწავლის საქმის კარგ ნიადაგზე დაყენებას, ისე სხვა და სხვა სასოფლო კულტურულ დაწესებულებათა აღორძინება-განახლებას. ჯერ კიდევ სანამ ასეთს რთულს და პასუხსაგებ მოვალეობას მოვკიდებდი ხელს, როგორიც არის მასწავლებლობა, მე ღთმად მწამდა ერთი პედაგოგის აზრი, რომ „უვარგისს მასწავლებელს ათას წილად უჯობს თავი ჩამოიღრჩოს, ვინემ თვითონ გახდეს ნორჩი თაობის ჯალათიო“ და მეც მთელი ჩემი ძალღონით ვსცდილობდი გონების განვითარებით იქნებოდა თუ ერთგული და მუყაითი ნეცადინეობით შეგნებულ მასწავლებელთა შორის უკანასკნელი არ დავრჩენილიყავი.

ღლიდან ჩემი მასწავლებლად გახდომისა, მე მხოლოდ სამს სხვა და სხვა წლებში მქონდა შემთხვევა მესწავლებინა პირველ განყოფილებისათვის და საქმე მქონებოდა ისეთ სუსტ და ნორჩ არსებებთან, როგორიც არიან 7—8 წლის სოფლის ბავშვები, დანარჩენ დროს ვასწავლიდი უმთავრესად უფროს განყოფილებებში,

და ამ ხნის განმავლობაში ერთხელაც არ მომსვლია აზრად, როდესმე მეღალატნოს ან მეზობელ სოფლის მასწავლებლებისათვის მიცემულ სიტყვისათვის ან შეგნებულ მასწავლებელთა მიერ არჩეულ სასწავლო გეგმისათვის, პირიქით შეძლებისა და განვითარების დაგვარად ვიცავდი და ცხოვრებაში ვატარებდი არამც თუ ეხლა, არამედ, როგორც თქვენ ბ-ნო „ერთა მშობელთაგანო“ ბრძანებით არც თვით გასპარიანცის დროს არ ყოფილა შემთხვევა, რომ მე ან ჩემს თანა მოსამსახურე მასწავლებელთაგანს გადაეხვიოს ხსენებულ სასწავლო გეგმისაგან და პირველი განყოფილების მოსწავლეთათვის პირველი წლის მეორე ნახევარში დაეწყებინებინოს რუსულ წერა-კითხვას, რასაც ვასწავლიდით მეორე წლის პირველ ნახევრიდან, ხოლო პირველი წლის მეორე ნახევარში ვასწავლიდით „ლექსიკურ“ განყოფილებას, რაც, როგორც სამოსწავლო მთავრობის მიერ, ისე ყველა მასწავლებელთა უმრავლესობისაგან მოწონებულია და მიღებული. ამის დასამტკიცებელი საბუთები ჩვენი სკოლის ისტორიაში ბევრი მოიპოვება და თუ თქვენ ბ-ნო „მშობელთაგანო“ ისურვებთ მე მზათ ვარ წარმოგიდგინოთ.

რაც შეეხება გასულ წელს, რომ ბ-ნო „მშობელთაგანო“ ერთი გენებებითა და თავისთან თავის შობილის ინტერესების დაცვის გულისათვის, თუნდაც ერთხელ ჩვენს სკოლაში მობრძანებულიყავით, არ აჰყოლოდით ან, შეიძლება, პირადი ინტერესების გამო გამოწვეულ ოინებს, ან საზიზღარ ცილის წამებას, დარწმუნდებით, რომ თქვენი უმორჩილესი მონა მასწ. მიხ. სიხარულიძე ასწავლიდა მეოთხე განყოფილებაში და არა პირველში, მაშასადამე, არც თქვენ, „Иава“, „ИИИИ“

ექნებოდა იქ ალაგი და თუმც ეს ასეც არ იყოს მე, როგორც სკოლის გამგეს, შემიძლია ეს ბრალდებაც თავზე ვიღო და პასუხი ვაგო ჩემი თანამოსამსახურე მასწავლებლის მიხ. სიმონიშვილის მაგიერ, რომელიც გასულ წელს ამეცადინებდა პირველ წლიანებს და შემიძლია დაგიმტკიცოთ, რომ სახალხო სკოლების დირექტორის მიერ შედგენილი გაკვეთილების ნუსხის მიხედვით სასწავლო გეგმა საესებით დაცული იყო და პირველ წლიან ბავშვებს შეგნებით და საფუძვლიანად ესმოდათ მხოლოდ „ლექსიკური“ განყოფილება და არავითარი „ლაპა“, „ლიპა“ არ უკითხებიათ. ამის დასამტკიცებელი საბუთებიც ბევრი მოგვეპოვება თუ, რომ თქვენი სურვილი იქნება, მოწყალეო ხელმწიფევი!..

მე არაფერი შემიძლია ესტკვა სხვა მასწავლებლებზედ, რომელნიც მოხსენებულია თქვენ ღია წერილში, მაგრამ დიდათ მიკვირს, თუ რამ გაიძულათ ასეთ შეცდომაში შეყვანა პატივცემული „განათლების“ რედაქცია, ან მკითხველი საზოგადოება ჩემს შესახებ, ნუ თუ, მიუხედავად იმისა რომ ჟურნალ-გაზეთებში არა ერთხელ აღნიშნული და დაგმობილი იყო, თქვენ მაინც ვერ შეიგენით, რომ ვისიმე უბრალოდ და უდანაშაულოდ ცილის წამება და პიროვნების გათელვა დაგმობილი და გაკიცხულია.

დასასრულ თქვენ აღნიშნავთ, რომ ვითომც კარგად გვიცნობდეთ და რომელიმე ქართულ გაზეთის საშუალებით პასუხს გვთხოვთ. სხვა მასწავლებლებს აკეთის საზოგადოებისას შეიძლება კარგად იცნობდეთ, მაგრამ არა მგონი რომ თქვენ უმორჩილეს მონას მ. სიხარულიძეს იცნობდეთ, წინააღმდეგ შემთხვევაში, კრილოვის ძვალ-რბილის მყლაპავ მეგლსავით

არ მოიქცეოდით და მტყუნ-მართალს ერთმანეთში არ აგვევრიდით. რაც შეეხება პასუხს მე დიდი ხანია მზათა ვარ მოგაწოდოთ ყოველგვარი განმარტება თქვენ საზიზღერ ცილის წამებაზე და დაგიმტკიცო ჩემი და ჩემდამო რწმუნებული სკოლის მასწავლებლების უდანაშაულობა

თქვენ მიერ წამოყენებულ ბრალდებაში, მაგრამ, რომ მკითხველ საზოგადოებას თავი არ მოვაბეზროთ უმჯობესი იქნება სამედიცინო სასამართლო, რასაც არც თქვენ გაეჭევით.

ვანის ორ-კლასიანი სკოლის გამგე-მასწ.

მიხ. სიხარულიძე.

ბიბლიოგრაფია

არითმეტიკული ამოცანებისა და რიცხვითი სავარჯიშოების კრებული ბირველ დაწყებითი სკოლებისათვის. შედგენილი ქუთაისის სათავად-აზნაურო სკოლის მასწავლებელთა ერთი ჯგუფის მიერ. ფასი შეიდი შაური. ქუთაისი. 1914 წელი.

ქუთაისის ქართული გიმნაზიის მასწავლებელთა ერთს ჯგუფს დიდი მხნეობა ეტეობა, ეს ჯგუფი, სხვათა შორის, სკოლებში სახმარ სახელმძღვანელო წიგნების შედგენასა და ბეჭდვას განაგრძობს, და უნდა მოგახსენოთ, ამ მხრით ქების მეტი არა გვეთქმის რა.

ეს სახელმძღვანელო წიგნიც, რომლის სათაურიც ზემოთ ამოვწერეთ, ამ ჯგუფის საერთო შრომის ნაყოფია. იგი სხვა ამისთანა წიგნებში იმით განირჩევა, რომ დასურათებულა. პირველ-დაწყებითი არითმეტიკის სახელმძღვანელო წიგნის დასურათება, უფრო რჯახებში სახმარებლად ზაწია ბავშვებისათვის, ბევრგან შემოღებულია, ამ სახელმძღვანელოთი ზატარა ბავშვები ერთობიან და სურათებზე თვალსაც სწავლობენ. ხოლო სკოლის ასაკის ბავშვს იმდენი გამოცდილება აქვს შეძენილი ცხოვრებიდან, რომ მან უკვე იცის, როგორც

საგნების თვალა, აგრეთვე მათი შეკრებაც ათის ფარგალში მანც, ასე რომ $2+2=4$, ამას სკოლაში ახლად მიბარებულ ბავშვი უფელთვის გეტყვისთ უსურათოდაც. მართალია სურათი და თვალსაჩინო საგნები ძლიერ შეკლიან დახსოვებას და ამიტომ თვალსაჩინობაც ერთი საუკეთესო მეთოდია სწავლებისა, მაგრამ იგი მანც სრული არ არის, რადგანაც სურათი თუ საგანი მხოლოდ გარეგან გრძობებს აღძრავს და მჭვრეტელი საგნისა ზანსიურს როლს ასრულებს მხოლოდ. აწინდელი ექსპერიმენტარული ფსიხოლოგია-კი სხვანაირ თვალსაჩინობასაც მოითხოვს. იგი მოითხოვს აქტიურს თვალსაჩინობას, რომლისთვისაც გარეგან გრძობის აღძრავსთან საჭიროა „კუნთების გრძობაც“, მოწაფის მოქმედება. მოწაფე გაკვეთილს კარგად იხსომებს, როცა ეს გაკვეთილი დასურათებულია, მაგრამ ის, რაც-კი მოწაფეს თავისთავად გაუკეთებია, მისი საკუთრებაა, ვეუდა ეს მთელის სიღნადით აღიბეჭდება და სამუდამოდ რჩება ბავშვის გონებაში. ამიტომ თვალსაჩინობა და ბავშვის თვითმოქმედება ერთმანეთისაგან განუშორებელი უნდა იყოს. სწორედ ასეთის თვალსაჩინობით სწავლობს ბავშვი ცხოვრებაში ანგარიშსაც და

სკოლაში შესვლის დროს მან უკვე იცის თვლად და ცოტადენი ანგარიშიც იმ ფარგლებში, რაც მის გონებას შეეფერება. ამიტომ დასაწყისის არითმეტიკაში სურათები, თუმცა ზედმეტი არ არის, მაგრამ აუცილებელს საჭიროებას არ შეადგენს, რადგანც უკვლავ ცოდნა და რიცხვებზე ოთხი მოქმედება, თავდაპირველად სკოლაში, ვიდრე ბავშვები წერა-კითხვას შეისწავლიდნენ, სხვა და სხვა თვალსაჩინო საგნების საშუალებითა და ბავშვების აქტიური მოქმედებით უნდა სწავლობდნენ. მაშასადამე იმ დროს, როცა შეიძლება ბავშვს არითმეტიკის წიგნი მისცე ხელში, მას უკვე სისტემატიურად მტკიცედ აქვს შესწავლილი ოთხი მოქმედება ათის ფარგლებში, რაც ცნობარებაში უსისტემოდ ჰქონდა შეძენილი. ამ შემთხვევაში კრებულში მოქცეული სურათები იმ დროს გასართობი რაიმე თუ წარმოდგენს, თორემ სხვა ბევრს არაფერს. ამ სურათებით ხელმძღვანელობა სკოლაში თავის დროზე ბავშვს არ შეუძლია.

ამ სახელმძღვანელო წიგნი დაწვებითი არითმეტიკის შესასწავლად ასამდის სავარჯიშოები ასეა დაფორმებული: პირველ საფეხურს შეადგენს ოთხი მოქმედების შესწავლა 1—10-მდის, მეორეს — 10—20-მდის, მესამეს — 20—100-მდის ჯერ ოცნული-ათეულებით და შემდეგ უოველგვარ რიცხვებით.

ასეთი სისტემა აქვს თითქმის უკვლავ ავტორებს, ვისაც დასაწყისი არითმეტიკის სახელმძღვანელო შეუდგენია, მაგრამ რადგანც ქართული მრიცხვობა უფრო ოცნულია, ვიდრე ათეული, როგორც სხვა ერებს აქვს და ეს გარემოება ქართველ ბავშვს ანგარიშის დროს აფერხებს, საჭირო იყო ცალკე სავარჯიშო ათეულებზედაც. ასეთი სავარჯიშოების მიცემა თავისუფლად შეიძლება პირველი ათეულის შესწავლის შემდეგ.

უოველი საფეხური სავარჯიშოებისა შეიცავს ამოცანებს, რიცხვითი მაგალითებს და სწრაფი

ანგარიშის სარჯიშოებს. ბევრ ამოცანას სათაურად აქვს მაგ. 3-ზე, 4-ზე, 5-ზე, 6-ზე და სხ. ეს იმას ნიშნავს, რომ ბავშვმა ამოცანაში ნახვენიები რიცხვი ამ რიცხვებზე უნდა გაამრავლოს. ასეთი წესი ბავშვს თავისუფლად აზროვნებას უშუბის, მან უკვე იცის, ნაკარნახევი აქვს — რომელი რიცხვი რაზე უნდა გამრავლოს და ეს კი ჰელაგოგური შეცდომაა.

ეს წიგნი ავტორების მიერ დანიშნულია სახალხო სკოლებისათვის. ამ მხრით-კი ჩვენის აზრით წიგნი ვერ აკმაყოფილებს იმ დანიშნულებას, რასაც სახალხო სკოლების პროგრამა მოითხოვს. საქმე ის არის, რომ ამ ჟამად სახალხო სკოლებში მოითხოვენ, რომ ბავშვს ორი წლის განმავლობაში წარმოდგენა ჰქონდეს სახელწოდებულ რიცხვებზედაც, მარტო ნაწევრებზედაც და აღვივებობა იზომები და საწყობები ხომ უსათუოდ უნდა იცოდნენ. ამათ შესახებ ამ სახელმძღვანელოში თითქმის არაფერია, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში ზოგიერთს მცირეოდენ ცნობებს, ამოცანებში მოქცეულს.

ავტორები ცდილობენ ზოგიერთ ამოცანების ტიპებად დალაგებას და წიგნის ბოლოში ხუთიოდე ტიპის ამოცანა მოუთავსებიათ, თან დათანობა ერთი ტიპიდან მეორეზე გადასვლისა დაცულია, მხოლოდ ამოცანების რიცხვი მცირეა.

ბევრგან ამოცანების ტექსტშიაც შეუწინა-რებელი შეცდომებია, — მაგ. № 61±. „დადღს წინა ფეხებზე ოთხ-ოთხი (?) თითა აქვს, უკანაზე სამ-სამი (?) რამდენი თითი აქვს დადღს ოთხივე (თუ ოთხსავე) ფეხზე?“ დღემდის ზოლოგიაში ცნობილი იყო, რომ საზოგადოთ დადღს წინა ფეხებზე ხუთ-ხუთი თითი აქვს და უკანაზე ოთხ-ოთხი, მაგრამ ამ იმერულ დადღებს რადა დაემართათ, რამ გადაშენა ისე, რომ ამ მხრითაც გამონაკლისს შეადგენენ!!

რაც შეეხება სახელმძღვანელოს ენას, სტილ-

სა და ქართულს მართლწერას, ამაზე ლაპარაკი შორს წაგვიყვანს, ვიტყვი მხოლოდ, რომ არც ერთი სახელმძღვანელო წიგნი ხელში ასდები არ არის, თუ იგი ენის მხრით შეცდომებითაა აღსავსე, თუ იგი წმინდა ქართული ლიტერატურის ენით დაწერილი არ არის. სახელმძღვანელო წიგნი უნდა ზღაპრით იყოს აღსავსე, სადაც უგელას შეუძლია ისე სწეროს, როგორც სურს, თუმცა შესწვნარებული არც ეს არის. ასეა, რასაკვირველია, უგელას განდევნილი ამ წიგნში. არ შეგუბობთ არც ადგილობრივ პრავინციალიზმებს, რაც წიგნში აუარებულია, ვიტყვი მხოლოდ, რომ „ხუთი სხალი (თუ მისხალი) ასხია“, „ხუთზე გაყოფა“ და „რკინისგან გააკეთა“ ქართული არ არის.

წიგნში მრავალი წვრილმანი შეცდომაც არის, მაგრამ იმის ჩამოთვლას აქ არ შევუდგებით. იმედია წიგნის შემდგენლები შემდეგ გამოცემაში უფრო გულდასმით შეასწორებენ უგელას ნაკლს და ისე დაბეჭდვენ.

წიგნი სუფთა ქადაგებულა დაბეჭდილი, გამოცემაზე კარგებულის მხრით კარგია და ფასიც უდლოდ შვიდი შაური ძვირი არ არის, თუმცა უდლოდ სახელმძღვანელო წიგნი ხელსაყრელი არ არის შეიდეგელისთვის.

სამხატვრო და სამეცნიერო კრებული. **ცხოვრება და მეცნიერება.** ქართველ სტუდენტთა კრებული. პროფ. მელიქიშვილის სურათით და 45 ნახატით.

№ 1.

ჩვენს წინ დევს საკმაოდ მოზრდილი და სერიოზულად შედგენილი სამეცნიერო კრებული, რომელშიაც თავმოყრილია სამეცნიერო ნაშრომი ქართველ სტუდენტებისა. ბევრს სასიამოვნო იმედს აღუძრავს მკითხველს ეს კრებული. ერთი რომ ქართველი სტუდენტი, ნაწილი მაინც, ჭფიჭობენ მეცნიერების დამ-

კვიდრებაზე მშობლიურის ენით, რაც საუკუნო მამაკაცს უჭადის ერს და მეორე ეს ნაშრომი ნამდვილი სამაკალითაა იმ სტუდენტთათვის, რომელნიც დროს ფუქსავატად ატარებენ და არ ეჩვენებენ სტუდენტობაშივე მეცნიერულს შრომას. სამშობლო ქვეყნის სასარგებლოდ. ადვის სტუდენტების მუშაობა სწორედ სამაკალითაა სხვა ქალაქების სტუდენტებისათვის. ამ კრებულის გამოცემა ეკუთვნის მართლად ადვის ქართველ სტუდენტობას და უნდა ვსთქვათ ამ ზატარა წერს დიდი შრომა გაუწევია ამ სერიოზული კრებულის შედგენა-გამოცემაში. როგორც სჩანს წინასიტყვაობიდან, რომელიც საკრებულო კომისიის ეკუთვნის, ეს გამოცემა პირველი და უკანასკნელი არ იქნება. რისთვისაც ვუსურვებთ ადვილ სტუდენტებს მხნეობას და საზოგადოების თანაგრძობას.

კრებული იწეება ადვის უნივერსიტეტის პრინციპალის ს. ავალიანის წერილით:

„დროებით ვალდებულ გლახთა განთავისუფლება საქართველოში“. როგორც ვიცით—პრინციპალს ავტორს ამ საკითხის შესახებ რუსულად უწერია და სერიოზული ნაშრომიც აქვს. შემდეგ მიჭვევს სტუდენტების ვანო კარბელაშვილის მოთხრობა: გრ. ვეშაპელის—„არჩილ ჯორჯაძის ფილოსოფიური შესხედულებანი“, ტ. ტაბიძის—„ზანაშვილი“, ქრისტ. რაჭველის—„პატარა საუბარი“ (ხელთახევა), სტ. ე. ეკნატაშვილის „ვაჩე-ბრძენი“, სტ. სოსო ასლანიშვილის—„ძველი საქართველო: სამცხე-სათაბაგო“. სტ. ვ. უიფიანი—„კახეთის ბუნება“, კანდე—„მხატვარი და მკითხველი ქართულ ჰოეზიაში“, მის. ცეცხლაძე—„ადამიანის სქესობრივი ცხოვრება“, ს. ნ. უიფიძე—„საუბარი ტვინის შენობისა და ფუნქციების შესახებ“. ნ. ს. კახიანი და სტ. პ. ქავთარაძე—„უჯრდი და ქსოვილი“, ადამიანის ანატომიის შესავალი და ბიბლიოგრაფიები. ეს უკანასკნელი წერი-

ლი მშვენიერი იქნება, როგორც ნაწილი ქართული ანატომიის სახელმძღვანელოდ.

საზოგადოთ უნდა ვსთქვათ, რომ მეტი-მეტად საჭიროა ჩვენს დროში ქართულად ყოველგვარ მეცნიერების კადმონერგვას ხელი შეუწყოს ყველამ. როგორც მკითხველი ამ კრებულისა დაინახავს ჩვენს სტუდენტებს ეტულობათ უნარი შრომისა და ცოდნის შეძენისა. თუ საზოგადოება ამ ნაშრომს და ჩვენი სტუდენტების ამ გვარ მუშაობას თანაგრძობით არ მოკვდა, არ გაამხნევა და არ წააქეზა, დიდი დანაშაულობა იქნება საზოგადოების მხრით.

სიამოვნებით უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ ამ კრებულში მონაწილე სტუდენტების უმრავლესობა დვიძლი შვილია ქართულის გიმნაზიისა, რომელიც ზოგიერთ გადაგვარებულ ქართველს უნაყოფოდ მიანჩნია.

კრებულს წინ უძღვის სურათი დამსახურებული პროფესორის პეტრე მელიქიშვილისა. რასაკვირველია თავისი მასწავლებლის პატივისცემა ქართველს არ ეძახვის, მაგრამ პატივცემულ პროფესორს, როგორც ქართველ მეცნიერს ქართულ მეცნიერებისათვის არა გაუკეთებია რა, ეს ყველამ კარგად იცის. ჩვენ არა გვწამს ისეთი ქართველი მეცნიერი, რომელსაც თავისი სამშობლო ქვეყნისათვის იმ მეცნიერებიდან, რასაც ის ემსახურება არა შეუწირნია რა. ამისთანა მეცნიერი რამდენადაც ფრიად სახელოვანი იუოს იგი, გვაგა-

ნებს ისეთს პირუტყვს, რომელიც გულამი-შვილის თქმისა არ იუოს, სხვებს ჯიჯიებს უკეთებს და თავისთვის მუტრუქსაც-კი ვერა.

ანაბიოზი—სტ. პ. ქავთარაძისა. ბიბლიოთეკა „ცხოვრება და მეცნიერებისა“, ადვისის ქართველ სტუდენტთა გამოცემა №1 ფასი ორი შაური.

ამ პატარა წიგნაკში ასხნილია საკითხი ანაბიოზის შესახებ, რომელიც ამ ჟამად იტყვის მეცნიერთა ურუადღებს. ქართველი მკითხველი ამ წიგნაკიდან გაიგებს ანაბიოზის შესახებ არა მარტო აწინდელ მეცნიერთა შეხედულობას, არამედ იმ ზღაპრულ თქმულეობებსაც, თითქოს ადამიანს შეეძლოს თავის ნებით საკუთარი სიცოცხლე შეაჩეროს. სჩანს ბუნ ქავთარაძეს საკითხი ანაბიოზის შესახებ სერიოზულად შეუსწავლია და ამ თავის ცოდნას აწვდის ქართველ მკითხველებს, რომელთაც ამ პატარა წიგნაკით შეუძლიათ გაიგონოს სასწავლებრივი გამოკვლევანი აწინდელის მეცნიერისა და განსაკითრებით ცდანი პროფ. ბახმეტიევისა, რომელთანაც „განათლების“ მკითხველები უეჭველად „განათლებასში“ მათავსებულ წერილებით გაცნობილნი უნდა იყვნენ.

რედაქტორ-გამომცემელი
ლ. გ. ბოცვაძე.

სნობუბი

ქ. ო. ზერხ-პითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა.

ქ. შ. წ.კ. გამავრცელებელი საზოგადოების სკოლებისა და
ბიბლიოთეკების მეთვალყურის, გრ. ბურჭულაძის

მოხსენებანი

წ.კ. საზ. სკოლების შესახებ:

5. გერგეთის სკოლა.

ამ წლის 31 იანვარს კავკავის განყოფილების თავმჯდომარის ამხანაგმა ი. გ. შვილიაშვილმა და მე დავათვლიერეთ გერგეთის სკოლა. სკოლას აქვს საკუთარი სახლი, რომელიც სამი ოთახისაგან შესდგება. ერთში მოთავსებულია კლასი, მეორე უფრო მოდილო მოწყობილია წარმოდგენებისათვის, მესამეში ბინა აქვს მასწავლებელს. საკლასო ოთახი დასამთავრებელია: კედლები ნახევრად შესალესია, თავანი იატაკი შესაკეთებელია, კარები და სარკმელების ჩარჩოები შესადები, გერგეთის სკოლა მოუწყობელია: პარტები არ უვარგა, ხელსაწყო ნივთები თვალსაჩინო სწავლებისათვის სრულებით არა აქვს, აგრეთვე შკაფი, რიგიანი მაგიდა და სკამები.

გერგეთის სკოლაში სამი განყოფილებაა 36 ბავშვით; ამათში 10 ქალია, 26 ვაჟი პირველ განყოფილებაში—15 მოწაფეა, მეორეში—14, მესამეში—7. ენკენისთვიდან იქნება მეოთხე განყოფილება. იქ მასწავლებლობს ისიდორე ტატიშვილი; ის მახლობელ სოფლიდან არის და თავის დედ-მამითა და დებით სკოლის შენობაში სცხოვრობს. ბ-ნ ტატიშვილს სიმღერა-გალობა კარგად სცოდნია, დანარჩენ საგნებში კი მოისუსტებს. იგი მშრომელი და ბეჯითი ყმაწვილია და, როგორც მცირე ხნის დაკვირვებიდან სჩანდა, სიყვარული და პატივისცემა უნდა ჰქონდეს ხალხში დამსახურებული.

31 იანვარს გავლილი ჰქონდათ:

პირველ განყოფილებაში:

ისტორიიდან: ქვეყნის შექმნა, სამოთხე, შეცოდება და მაცხოვრის მოლოდინი, ღვთის მშობლის დაბადება, ტაძრად მიყვანა, ხარება, მაცხოვრის დაბადება და ნათლის ღება. გარდა ამისა ლოცვები: სახელითა მამისათა, ლოცვა იესო ქრისტესადმი და სამების ლოცვა.

ქართულში გათავებული ჰქონდათ დედა-ენის პირველი ნაწილი, მეორეზე ჯერ არ გადასულიყვნენ.

ანგარიშში—ოთხი მოქმედება ოცის ფარგალში.

მეორე განყოფილებაში:

ქართულში: დედა-ენის მეორე ნაწილი 150 გვერდამდი თავის სასაუბროებით.

ანგარიშში: მიმატება, გამოკლება და გამრავლება ასის ფარგალში. ზომები გაუვლია, მაგრამ ბავშვებს ნამდვილი წარმოდგენა არა აქვთ იმათ შესახებ.

რუსულში: რუსკოე სლოვოს პირველი ნაწილი ცალკე საგნების აღწერამდი— გვერდი 61.

საღვთო სჯულში: მეორე და მესამე განყოფილებაში ერთნაირი მასალაა გავლილი: მოკლე საუბარი ქვეყნის შექმნაზე და ადამ და ევას ცხოვრებაზე სამოთხეში, მცნება უფლისა, პირველ ადამიანების შეცოდება და იმათი დასჯა, ადამის შეიღობი ნოე და წარღვნა ქვეყნისა, აბრაამი და იაკობი, იოსები და იმისი ძმები, მოსე წინასწარმეტყველი, მეფე დავითი, ილია წინასწარმეტყველი, მაცხოვრის მოლოდინი და ღვთის მშობლის დაბადება.

მესამე განყოფილებაში:

ქართულში— „ბუნების კარიდან“ რამდენიმე მოთხრობა და ლექსები.

ანგარიშში— შეერთება და გამოკლება ათასის ფარგალში.

რუსულში— გაუმეორებიათ „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილი და მეორე ნაწილიდან გაუვლიათ 18 გვერდამდი.

წერითი სავარჯიშოები ასე თუ ისე შეეფერება სანიმუშო პროგრამის მოთხოვნილებას, მაგრამ უსუფთაოდ და ულაზათოდ არიან შესრულებულნი.

ბავშვები კლასში წყნარად სხედან, თავი ზრდილობიანად უჭირავთ, ყველა ჩემს კითხვაზე დალაგებულ პასუხს იძლეოდენ, მაგრამ საზოგადოდ განვითარება აკლიათ და კითხვის პროცესი შეთვისებაში ძლიერ კოჭლობენ, გამოაქმაც მოხეური აქვთ. გალობა-სიმღერით კი თავი ისახელებს.

რომ სწავლა-აღზრდის საქმე რიგიანად სწარმოებდეს და სკოლა თავის მიზანს

ემსახურებოდეს, აუცილებლად საჭიროა ამ წლის პირველ ენკენისთვიდან გერგეთის სკოლაში დაინიშნოს მეორე მასწავლებელიც; მას უნდა მიენდოს სკოლის გამგებლობა და ყოველივე სასკოლო საქმის ხელმძღვანელობა. ახლანდელ საკლასო საქმის ხელმძღვანელობა. ახლანდელ საკლასო ოთახში დარჩება ორი განყოფილება, ორიც მოთავსდება წარმოდგენების გასამართავად დამზადებულ ოთახში. მეორე მასწავლებლისთვის ბინას სოფელი ააშენებს წ.-კ. საზოგადოების დახმარებით; საჭიროა ახლანდელი საკლასო ოთახის დასამთავრებლად გადაიდოს 150 მანეთი. მეორე მასწავლებლებისთვის ბინის ასაგებად 200 მანეთი, როგორც დახმარება 15 ახალი პარტის გასაკეთებლად 150 მანეთი. ხელსაწყო ნივთების შეკაფის, მაგიდის და მასწავლებლისთვის სკამების შესაძენად არა ნაკლებ ათი თუმნისა; სულ საჭირო იქნება სკოლის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად 600 მანეთი ერთ დროულად; ენკენისთვიდან მეორე მასწავლებლის ჯამაგირი კიდევ სხვაა; უფროს მასწავლებელს უნდა დაენიშნოს ჯამაგირი არა ნაკლებ ოთხის თუმნისა თვეში.

ეს საკითხი ეხლავე უნდა გადასწყდეს, რომ ამ თავითვე შეუდგეთ საქმეს.

18 თებერვალს. 1914 წ.

6. საგურამოს სკოლა.

როგორც წინეთაც მომიხსენებია გამგეობისათვის, საგურამოს სკოლა ძლიერ უხერხულს მდგომარეობაშია. სკოლა მოთავსებულია ილიასეულ სახლში, რომელიც ორი ვერსით დაშორებულია სოფელ გურამიანთკარს და გზაც სულ ორლობით მიდის სკოლაში უმეტესად ქალები დადიან, რომლებსაც ძლიერ ეძნელებათ სოფლიდან სკოლაში მოსვლა. ბავშვებს ეშინიათ ორლობეში მარტოკა გავლა: ერთად მოიყრიან თავს და ისე წამოვლენ ხოლმე კლასში. კლასიდან დაბრუნების დროსაც ასე იქცევიან. ყოფილა ისეთი შემთხვევა, რომ ბავშვი კლასში ავად გამხდარა, მასწავლებელს სახლში დაუთხოვია; ბავშვი არ მიდიოდა. მხოლოდ მასწავლებლის სიტყვიერის ძალდატანების შემდეგ მოწაფე გასულა კარში, მაგრამ სახლში კი არ წასულა თურმე, არამედ ჩამჯდარა ხის ძირას და იქ უტირია გაკვეთილის გათავებამდის. რა მიზეზია რომ ბავშვები ასე იქცევიან? თურმე ეშინიათ ბიჭების, დაუხვდებიან გოგოებს და შეურაცყოფას აყენებენ. ეს გარემოება აფრთხობს ბავშვებს და სკოლის საქმესაც აფერხებს. გარდა ამისა რადგან ილიასეული მამული მთლად იჯარით არის ვაცემული, სკოლას არ რჩება პატარა ნაჭერი მიწაც-კი თავის საჭიროებისათვის. ამისათვის სკოლა განიცდის დიდს შევიწროებას. ამიტომ თუ გვინდა სწავლა-აღზრდის საქმე ქარგად მიდიოდეს და სკოლამ შეგნება შეიტანოს იმ ბნელ ხალხში აუცილებლად საჭიროა იგი გადატანილ იქნას სოფელში. კარგი იქნებო-

და შიგ სოფელში ყოფილიყო სკოლა, მაგრამ იქ არც სოფელს აქვს თავისუფალი მიწა, არც წ.-კ. საზოგადოებას. მხოლოდ სოფლის თავში, ახალ სოფლის მხარეს არის ერთი ნაჭერი მიწა სივრცით ერთი დესეტინა, შემოღობილი, ძველის შენობით. ეს საუკეთესო ადგილია სკოლისათვის და მახლობელ სოფლისთვისაც დასამხარი. ადგილი ესე ეკუთვნის ვს. დ. სტაროსელსკის.

უმორჩილესად ვთხოვ გამგეობას. სთხოვს, ვს. დ. სტაროსელსკის, რომ მოხსენებული აჩუქოს მან წ.-კ. საზოგადოებას სკოლის საჭიროებისათვის, და როცა საჩუქრად მივიღებთ, იქ აშენდეს საგურამოს სკოლისათვის სახლი.

ამ საქმის გარემოება კარგად იცის გამგეობის წევრმა ა. თ. ყიფშიძემ. ვითხოვ საქმის დაჩქარებას.

11 მარტს. 1914 წ.

7. ნალჩიკის სკოლა.

თანახმად სასკოლო სექციის დადგენილებიან, 1 თებერვალს ვიყავი ნალჩიკში და ვინახულე იქაური ქართველობა. საქმის გარემოება ასეთია: ნალჩიკი არის სტანიცა, რომელიც ჩვენებურ სამაზრო ქალაქებს სჭარბობს, როგორც, ცხოვრებათა რიცხვით, ისე დაწესებულებებით. აქ არის ნალჩიკის მაზრის ყველა სამაზრო დაწესებულება. სასამართლო, ხაზინა, ფოსტის კანტორა, რეალური სასწავლებელი, ორი ორკლასიანი სასწავლებელი და სამრევლო სკოლა.

ნალჩიკში სახლობენ რუსები, ყაბარდოელები და ოსები, რომელთაც ამ რამდენიმე წლის წინად შეხიზნებია რაქიდან მამულის სივიწროვის გამო გადმოსახლებული 10 კომლი. ახლა ნალჩიკში და მისს მიდამოებში ბინადრობს 47 კომლამდე ქართველი, ამათში 32 კომლი თვით ნალჩიკშია საკუთარის სახლ-კარის მქონე. საბედნიეროდ ჯერ-ჯერობით ესენი არ გადაგვარებულან, მტკიცედ ინახავენ თავის ენას და ზნე-ჩვეულებას; რძლათაც ქართველი ქალები მოჰყავთ: ნალჩიკის ქართველები ურთიერთ შორის, რასაკვირველია, ქართულად ლაპარაკობენ, ბავშვებმა რუსული სრულებით არ იციან, რადგან ჯერ-ჯერობით რუსის ბავშვებს ვერ ეგუებიან. დღეს სასკოლო ასაკის (8—11 წლამდე) 50 ბავშვია.

თითოეული კომლი ვალდებულია ადგილობრივი სკოლების სასარგებლოდ გადაიხადოს ხუთ მანეთამდე წელიწადში, ამ ფულს ხმის ამოუღებლად ახდევინებენ ყველას, ეროვნების გაურჩევლად. სამაგიეროდ სკოლაც ვალდებულია ბავშვი მიიღოს და ასწავლოს. ამით სარგებლობენ რუსები და იმათი ბავშვებით გაჭედილია კლასები; ქართველი ბავშვები კი რჩებიან სკოლის გარეშე, რადგან ზოგი იმათგანი უკან გამოუბრუნებიათ სკოლიდან — „უნიკოა ვერ სწავლობსო“, ან „ჩვენი არაფერი გაეგება და კლასში გვიშლისო“ ზოგიც თვით მშობელს, ამ გარე-

მოების გამო დაშინებულს, არ მიყავს სკოლაში. საქმის გარემოება ისეთია, რომ ნალჩიკის ქართველობა დროთა განმავლობაში გადაგვარდებიან და ისე დაიკარგებიან ქართველობისთვის, როგორც ეს მოუვადათ მოზდოკში და ყიზლიარში ძველად გადასახლებულ ქართველებს, თუ ახლავე არ ჩაიდგა იქ ეროვნების შემნახველი საძირკველი და არ გაიბა დაშორებულ ძმებთან შემაკავშირებელი ძაფი. ამნაირ ეროვნულ ფუძეთ ადგილობრივ ქართველობას მიაჩნია ქართული სკოლა, და არცა სტყუიან. სწორედ ეროვნულ ნიადაგზე დამყარებული ქართული სკოლა შეუნახავს ეროვნულ სულს და ელფერს; სწორედ ქართული სკოლა შეადულებს შეაკავშირებს გადახვეწილ ქართველებს დანარჩენ ქართველებთან. ამ სკოლისათვის ისინი კიდევ ემზადებიან: გაუწერიათ კომლზე ფული, შეუგროვებიათ უკვე 220 მანეთი, შეუძენიათ წემთხვევით ორი საკლასო დაფა და 6 კარტა და დიდათ მოწადინებულნი არიან, რომ ეს საშვილიშვილო საქმე სისრულეში მოიყვანონ. ისინი აძლევენ სკოლას ბინას კლასებისა და მასწავლებლისთვის, შეშას, ნავთს და მოსამსახურეს და კისრულობენ სკოლის ყოველივე მოწყობილობის შესაძენად ხარჯს. პირველ მოწყობისათვის, როგორც გამოვიანგარიშეთ, საჭიროა არა ნაკლებ 600 მანეთისა, ხოლო ყოველ წლიურად 700 მანეთამდის.

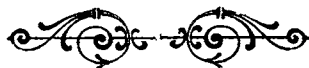
შემდეგში, როცა მოლონიერდებიან, სურთ საკუთარი შენობის აგება სკოლისათვის, სკოლის კარის ეკლესიის და მასთან საკუთარის ქართულის სამრევლოს დაარსება.

ნალჩიკის ქართველობა სთხოვს ქ. შ. წ.-კ. გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობას დაუარსოს ნალჩიკში ქართული სკოლა და სკოლის შესანახად გადასდოს მხოლოდ მასწავლებლის ჯამაგირი, დანარჩენ ხარჯს, როგორც მოვიხსენიე, თითონ კისრულობენ.

თხოულობენ აგრეთვე, რომ სკოლა გაიხსნას რომელიმე ქართველი დიდებული მწერლის და საზოგადო მოღვაწის სახელზე. იმათ იმედი აქვთ, რომ წ.-კ. საზოგადოების გამგეობა მათ თხოვნა მუდარას უყურადღებოდ არ დასტოვებს.

სულით და გულით უერთდები რა ნალჩიკელ ქართველთა თხოვნას და მისწრაფებას, მოვახსენებ გამგეობას, რომ აუცილებელ საჭიროებად მიმაჩნია ნალჩიკში ქართული სკოლის დაარსება. სკოლა დაარსდეს ილია ჭავჭავაძის სახელზე. ამისთვის აღდგენილ იქნას ილიას სახელობის განმანათლებელი ფონდი, რომლიდან 9000 მანეთია ნასესხები სამუზეუმო ადგილის შესაძენად. ამ თანხის სარგებელი საკმარისი იქნება ნალჩიკის სკოლის შესანახად. რადგან ნალჩიკში საგრძობელი სიძვირეა ყველა საგნებისა, ამიტომ ნალჩიკის ქართული სკოლის მასწავლებელს უნდა დაენიშნოს ჯამაგირი-არა ნაკლებ 50 მანეთისა თვეში.

18 თებერვალს. 1914 წ.

8. შრომის სკოლა.

შრომის სკოლა სიღნაღის მაზრაშია, ლაგოდებთან ახლო დავათვალიერე ამ წლის აპრილის 25 და 26-ს. ამ სკოლამ დაიწყო მოქმედება 1913 წლის 18 თებერვალს სოფლებ შრომისა და კავშირისთვის, რომლებიც ერთმანეთზე არიან გადაბმულები.

შრომაში 120 კომლი მცხოვრებია, კავშირში 40. მახლობელი სოფლები სულ რუსებით არის დასახლებული.

ორივე სოფელში 150 ბავშვზე მეტი იქნება სასკოლო ასაკისა. სკოლაში ახლა არის 63 მოწაფე—30 ქალი და 33 ვაჟი. ენკენისთვის მეტი ყოფილა. გაზაფხულიდან თურმე, თითქმის ყოველ დღე აკლდება გაკვეთილებს—5—8 მოწაფე რადგან სოფლის მეველე არ ყავს და საქონელს ბავშვები მწყემსამენ.

კლასში 25 ორ ადგილიანი პარტაა 63 ბავშვისთვის. საკლასო ოთახი სიგრილით 12 ალაბია, სიგანით 7. მასწავლებლისთვის არის კიდევ ორი ოთახი სამზარეულოთი. შენობა არ შეეფერება საკლასო მოთხოვნილებას; იგი აგებულია სოფლის კანცელარიისათვის, ხოლო სკოლა დროებით არის მოთავსებული. სოფელი დაპირებულია ააშენოს სკოლისათვის საკუთარი სახლი, სკოლის მოთხოვნილების დამაკმაყოფილებელი. იმისთვის ადგილი მზად არის უკვე, შუა სოფელში. სკოლაში არის 3 ჯგუფი მოსწავლეთა. პირველ ჯგუფში, რომელმაც ენკენისთვის დანიშნა სწავლა არის 15 მოწაფე. მეორე და მესამე ჯგუფმა სწავლა დაიწყო 18 თებერვალს, მეორე ჯგუფში სწავლობს 42 მოწაფე; მესამე ჯგუფი შესდგა ლაგოდებში ნასწავლი ბავშვებისაგან, აქ 7 მოწაფეა.

სკოლაში ყველა საგნებს ასწავლის მასწავლებელი იოსებ ჩხატარაიშვილი, კაცი მეტად მხნე, პატიოსანი და ერთგული ამსრულებელი თავის მოვალეობისა. რადგან დილით ვერ ასწრებს სამივე ჯგუფთან მეცადინეობას, იგი, როგორც სოფლებმა გადმომცეს, ხშირად საღამოობითაც ასწავლის.

ის ბალშიაც მუშაობს თითონ და ბავშვებსაც ამუშავებს, ასწავლის, თუ როგორ უნდა ხეხილს მოვლა, ასწავლის მცნობას. მან კარგად იცის აბრეშუმის მოყვანა, ამიტომ ბ-ნ ჩხატარაიშვილს გამოუთხოვია მთავრობის სანერგეში ფურცლის ნერგები და სკოლის ბალის გარშემო ჩაუმწყრივებია. ასე რომ მომავალ წელს შესაძლებელი იქნება სკოლასთან აბრეშუმის ქიის მოყვანა და ამ დარგის ცოდნის გავრცელება სოფელ შრომაში. მასწავლებელს ჩხატარაიშვილს სიყვარული და პატივისცემა აქვს დამსახურებული სოფელში.

გარდა ამისა მასწავლებლის ცოლი ხელსაქმეს ასწავლის მოწაფე ქალებს უფასოდ. 26 აპრილს გავლილი ჰქონდათ:

პირველ ჯგუფში:

ქართულში „დედა-ენა“ პირ. ნაწილი, ხოლო მეორე ნაწილიდან 22 გვერდამდე თავის სასაუბროებით.

სამღვთო სჯულში—ათ-თორმეტი დღესასწაულები, ძლიერ მოკლედ.

მეორე ჯგუფში:

ქართულში—„დედა-ენა“ მეორე ნაწილი, 86 გვერდამდე, სასაუბროებით.

ანგარიშში—ოთხი მოქმედება ყველანაირ რიცხვზე ოცის ფარგალში და ათეულებზე ასის ფარგალში.

საღვთო სჯულში—ქვეყნის შექმნა, ადამისა და ევის ცხოვრება სამოთხეში და მათი შეცოდება, ტაძრად მიყვანა, ხარება, შობა, ქრისტეს მიჩვენა, ნათლის ღება.

მესამე ჯგუფში:

ქართულში—„დედა-ენა“, მეორე ნაწილი 158 გვერდამდე, თავის სასაუბროებით.

ანგარიშში—ზეპირი და წერიტი ნუმერაცია ათასამდის; ოთხი მოქმედება ყოველნაირ რიცხვზე ასის ფარგალში და ათეულობით და ასეულობით ათასის ფარგალში, ზომები წონისა, სიგრძისა, ქალაღდისა და ღროსი.

რუსულში—გაუთავებიათ „რუსკოე სლოვოს“ პირველი ნაწილი.—

საღვთო სჯულში—ათ-თორმეტი დღესასწაულები ვრცლათ.

გადავწინავე რვეულები ყველა ჯგუფისა; შედარებით ყველა კარგად სწერს ქართულად.

საწერი სავარჯიშოებიც სხვა და სხვა ნაირია: წიგნიდან გაღმოწერა, ზეპირად დაწერა, კარნახი და საპასუხოები. პირველი ორი ჯგუფი სწერს პირველ ნომერზე. ვურჩიე მასწავლებელს, რომ დაუყოვნებლივ გადავიღეს მეორე ნომერზე.

საანგარიშო სავარჯიშოებს არ ეტყობა თან და თანობა, განსაკუთრებით პირველ განყოფილებაში. აქ ზედიზედ და რიგზე ციფრები და ცალ-ცალკე რიცხვებია ნაწერი, რაც დიდ აქტიური მოთხოვნის წინააღმდეგია. ცალკე აღებულს რიცხვს არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს და არც არსებობს იგი ცხოვრებაში. ამიტომ რიცხვის ხმარება და შესწავლა უსათუოდ მოქმედებაზე უნდა იყოს დამყარებული, რადგან მოქმედებას სიცოცხლე შეაქვს ვარჯიშობაში და აზრს აძლევს ნამუშევარს.

გამოკითხე ბავშვებს გავლილი სასწავლო მასალა, კარგად და შეგნებულად მიპასუხეს. წავაკითხე უცნობი სტატიები. კითხვის პროცესი საკმაოდ აქვთ შე-

თვისებული. მხოლოდ საზოგადოთ განვითარება მიიწე და მიიწე არ ეტყობათ ბავშვებს.

პირველსა და მეორე ჯგუფ შუა ძალიან დიდი განსხვავება არ არის. ამიტომ შე ვურჩიე მასწავლებელს, რაც შეიძლება მეტი იმეცადინოს. სადილის შემდეგ პირველ ჯგუფთან, რომ პირველი ჯგუფი, უფრო დაუახლოვდეს მეორეს და შემდეგ შესაძლებელი გახდეს იმათი შეერთება.

შრომის სკოლა ჯერ კიდევ მოუწყობელია. აკლია სურათები და სხვა ხელსაწყო ნივთები თვალსაჩინო სწავლებისათვის.

შრომის სკოლასთან არის ხეხილის ბაღი. ზომით ორ დესეტინამდე. აქ დარგულია ერთ მხარეზე 300-მდე ნამყენი, მსხალი და ვაშლი. პირველი ნაყოფი შარშან მოუცია.

შრომის სკოლის საჭიროებანი:

1) ამ წლის ენკენისთვიდან მიემატება. მესამე განყოფილება. მსურველი პირველ განყოფილებაში შესვლისა იქნება არა ნაკლებ, ორმოცდა ათისა. მაშ აუცილებლად საჭიროა მეორე მასწავლებელი, ბინას შეშას და მსახურს სოფლები გაიღებენ; ხოლო მასწავლებლის ჯამაგირი წ.-კ. საზოგადოებამ უნდა იკისროს.

2) შრომის სკოლასთან გაიხსნას სამეურნეო განყოფილება, სადაც უნდა ისწავლებოდეს ხეხილის მოვლა მოშენება, თამბაქოს მოყვანა, მევენახეობა, მეფუტკრეობა და მებაღეობა.

როგორც ზევით მოვიხსენიე, სკოლასთან ეხლაც არის ორი დესეტინა მიწა, რომელიც სკოლის საჭიროებისათვის აქვს სოფელს გადადებული. გარდა ამისა ზოგიერთა ძლიერ მოწადინებულნი არიან რომ იქ, სამეურნეო განყოფილება გაიხსნას და მზად არიან შემოაწირულება გაიღონ. ოღონდ სამეურნეო განყოფილება გაიხსნას და „მამულს მე შემოგწირავთ“, უთქვამს მასწავლებლისთვის ერთ შეძლებულს უშვილო გლეხს, დიანოსა მჭედლიშვილს, რომელსაც 40 დესეტინამდე საკუთარი მამული აქვს. სამეურნეო განყოფილებისათვის საკმარისი იქნება მოწვეულ იქნას სამეურნეო სკოლაში კურს დამთავრებული და პრაქტიკულად მომზადებული ყმაწვილი კაცი, რომელიც პრაქტიკულად შეასწავლის ბავშვებს და მოზრდილებს მოხსენებულს დარგებს მეურნეობისას.

მე დარწმუნებული ვარ ქართული სამეურნეო საზოგადოებაც დაგვეხმარება ამ საქმეში.

3) შემოდებულ იქმნას ხელსაქმის სწავლება მოსწავლე ქალთათვის. მასწავლებელს ჯამაგირი მიეცეს თვეში თუმანი, ხოლო მასალის სასყიდლად გადაიდოს წელიწადში 30 მანეთი.

დაბოლოს უნდა მოვახსენო გამგეობას, რომ შრომის სკოლის მასწავლებელი ბ-ნი ჩხატარაიშვილი ღირსია მადლობისა მეტად მუყაითი და ნაყოფიერი შრომი-

სათვის. ამასთანავე ვითხოვ მიეცეს მას ერთ დროულ დახმარებად ერთი თვის ჯამაგირი. ეს საზოგადოებას ბევრად არ დააკლდება, ხოლო მასწავლებელს კი გაამხნევებს.

21 მაისს 1914 წ.

9. გომარეთის სკოლა.

ამ წლის 23 და 24 თებერვალს თავათვალთვალ გომარეთის სკოლა. სკოლაში ორი განყოფილებაა და სწავლობს 48 ბავშვი: 20 ქალი და 28 ვაჟი.

პირველ განყოფილებაში 27 მოწათფა; მეორეში—16, 5 ბავშვი შეადგენს მოანბანეთა ჯგუფს. ეს უკანასკნელები იანვარში არიან მიღებულნი.

ყველა საგნებს (სადეთო სჯულსაც) ასწავლის მასწავლებელი ლავრენტი ძიძიგური.

23 თებერვალს გავლილი ჰქონდათ.

შირველ განყოფილებაში:

ქართულში: — „დედა-ენა“ პირველი ნაწილი ბოლომდის.

ანგარიშიში: — ოთხი მოქმედება ოცის ფარგალში.

სადეთო სჯულში: — პატარა ლოცვები და ძლიერ მოკლედ შემდეგი მოთხრობები: დაბადება ღვთის-მშობლისა, ტაძრად მიყვანება, ხარება და შობა ქრისტესი.

მეორე განყოფილებაში:

ქართულში: — „დედა-ენა“, მეორე ნაწილი, 150 გვერდამდი სასაუბროების გამოკლებით.

ანგარიშიში: — ოთხი მოქმედება ასის ფარგალში შესაფერის და ტიპიურის ამოცანებით.

რუსულში: — „რუსკოე სლოვო“-ს, სურათების შესახებ მოთხრობებამდი.

სადეთო სჯულში: — ძველი აღთქმა, იოსელიანის სახელმძღვანელოდან.

წერთი სავარჯიშოები საკმარისია და სხვა და სხვანაირი, თანახმად სანიმუშო პროგრამის მოთხოვნილებისა.

გომარეთის სკოლაში სწავლა დაიწყო ღვინობისთვის გასულს. ამიტომ გავლილი მასალა საკმარისად უნდა ჩაითვალოს. ლარვენტი ძიძიგური გამოუცდელი მასწავლებელია და ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ მას სასაუბროები არ გაუვლია და მხოლოდ ლექსებისა და მოთხრობების ახსნით დაკმაყოფილებულა. ეტყობა-კი რომ ბ-ნი ძიძიგური შრომობს, ცდილობს, რაიცა სჩანს იქიდან, რომ გავლილი

მასალა ბავშვებს კარგად შეუთვისებიათ. გარკვეულად და სრულიად შეგნებულად მიპასუხეს მიცემულ კითხვაზე; კითხვის პროცესიც საკმარისად აქვთ შეთვისებული. მხოლოდ ბავშვების საზოგადო განვითარებისათვის ჯეროვანი ყურადღება არ მიუქცევია მასწავლებელს.

ამ წლის ენკენისთვიდან გომარეთის სკოლაში გაიხსნება მესამე განყოფილება და საჭირო იქნება მეორე მასწავლებელი, უფრო გამოცდილი ახლანდელზე და სიმღერა-გალობის მკოდნე. მაგრამ ახლანდელ პირობებში მესამე განყოფილების გახსნა და მეორე მასწავლებლის მოწვევა ყოვლად შეუძლებელია, რადგან, როგორც შარშან წინაც მოვახსენე გამგეობას, სკოლის შენობა შეუფერებელია: მას არ უვარგა ფანჯრები, იატაკი, კედლები და თავანი; ყოველ წლიურად მისი შეკეთება მიზანს ვერ აღწევს, ის მაინც უვარგისია და ამიტომ, ვამბობდი წინად და ვიმეორებ. ახლაც, საჭიროა ახალი სახლი; სკოლის საჭიროებისთვის სპეციალურად აშენებული ახლანდელი საკლასო ოთახი მხოლოდ ორ განყოფილებას იტევს, მესამესთვის ადგილი აღარ არის.

ერთი სიტყვით, დღეს არა ხვალ სახლი უთუოდ უნდა აშენდეს გომარეთის სკოლისათვის, სოფლები მოიტანენ ქვას, მოგვცემენ კირს და იკისრებენ დღიურ სამუშაოს; ხელოსნების ხელფასი და მასალის სყიდვა უნდა იკისროს წერა-კითხვის საზოგადოებას, რისთვისაც საჭირო იქნება არა უმეტეს ასის თუმნისა. რადგან სახლის დასრულება წელს ვერ მოესწრება, ამიტომ აღნიშნულ მიზნისათვის წელს უნდა გადაიდოს 500 ან 600 მანეთი.

ამ ჟამად კი სკოლისთვის აუცილებლად საჭიროა შკაფი რვეულებისა და წიგნების შესანახად, მაგიდა და სამიოდე სკამი მასწავლებლისთვის, საკლასო დაფა (ახლანდელი უვარგისია), ქართული ქარტა, საანგარიშო, პარტებიც არ ვარგანან.

6 მარტს. 1914 წ.

10. თელავის სკოლა.

თელავის სკოლა დავათვალიერე ამ წლის 2-სა და 3-ს მაისს. სკოლაში სწავლობს 87 მოწაფე, ამათში 38 ქალია. აქ სამი განყოფილებაა; პირველ განყოფილებაში 28 მოწაფეა, მეორეში—41, მესამეში—18. პირველ განყოფილებაში ყველა საგნებს ასწავლის ნინო მონადირაშვილი, მეორე და მესამე განყოფილებებში ნინო გოგნიაშვილი.

კლასებში დიდი სივიწროვეა, საკლასო ოთახები არ აკმაყოფილებენ გიგიენურ მოთხოვნილებას. ქ-ნ გოგნიაშვილს ბევრი მოწაფე ჰყავს (59 ბავშვი), და ზორივე განყოფილებაში მაცადინობა ხელს უშლის სწავლის წესის ერთი გზით წაყვანას.

გავშინჯე რვეულები. საწერი სავარჯიშოები მრავალგვარია: პირველ განყოფილებაში—გადაწერა, ზეპირად დაწერა, სურათის აწერა და კითხვებზე პასუხი.

სამუშაო სუფდად არის შესრულებული, მხოლოდ მასწავლებლის ხელი ზოგ ადგილას არ ეტყობა, რვეულები ყოველ დღე არ გაუსწორებია.

მეორე და მესამე განყოფილებებში იმგვარივე სამუშაოები და კიდევ კარნახი და თავისუფალი წერა—თხზულება. მასწავლებელს შემოუღია ერთი საერთო რვეული, რომელშიაც მოწაფეებს, მასწავლებლის ჩვენებით, შეაქვთ საუკეთესო თხზულებანი. სანიმუშოდ წამოვიღე, რამდენიმე ამნაირი თხზულება და ამასთანავე ვაღვან. ყველა სამუშაო თავის დროზეა გასწორებული.

სამუშაოები შინაარსის მხრით მშვენიერია და ფრიად საჭირო ბავშვის გონების განვითარებისთვის. მხოლოდ ხელი არ უვარგათ.

2 მაისს გავლილი ჰქონდათ:

შირველ განყოფილებაში:

ქართულში—„დედა-ენა“ პირველი ნაწილი, და მეორე ნაწილიდან 64 გვერდამდე.

ანგარიში—ოთხი მოქმედება ყოველნაირ რიცხვებზე ოცის ფარგალში და ათეულებზე და ოცეულებზე ასის ფარგალში.

ვათქმევინე ზეპირად გავლილი ლექსები, წავაკითხე: „ცრუ“, „მამალი და ქურდი“ და „კატა და კატა“, საშუალოდ კითხულობენ. სასაუბროებიდან კარგად მიპასუხეს.

ანგარიში—ვკითხე მიმატება, გამოკლება და გაყოფა ოცის ფარგალში და ათეულებზე ასის ფარგალში. მასწავლებელმა მისცა გამოსაყვანად ერთი ამოცანა, რომელიც მშვენიერად იქმნა დამუშავებული. ეტყობა, ქ-ნ მონადირაშვილს ანგარიშის სწავლება ძლიერ ეხერხება, განსაკუთრებით ამოცანის ახსნა და დამუშავება.

საღვთო სჯულში გაუვლიათ ათ-თორმეტი დღესასწაული მოკლედ. ვკითხე შობა ქრისტესი, ხუთი პური ხუთი ათასი კაცის გაძღომა და წყლის ღვინოთ გარდაქმნა ქალაქ კანაში.

საზოგადოთ კარგს დაკვირვებულს პასუხს იძლეოდნენ. მაგრამ ერთმანეთს ძალიან უშლიან, არ არის კლასში დისციპლინა, რაც აიხსნება იმით, რომ მასწავლებელი დიდ ყურადღებას აქცევს თავისუფალ აღზრდას და ნებას აძლევენ მოწაფეებს ისე მოიქცენ კლასში, როგორც სურთ.

მეორე განყოფილებაში:

ქართულში—ათავებენ „დედა-ენას“ მეორე ნაწილს.

ანგარიში—ასის ფარგალში მიმატება და გამოკლება, ხოლო გამრავლება და გავოფა იმავე ფარგალში ყველა რიცხვებზე, გარდა 6, 7 და 8.

სჩანს გამრავლებას და გაყოფას ერთსა და იმავე დროს გადის მასწავლებელი, რაც შეცდომად უნდა ჩაითვალოს, რადგან ამ შემთხვევაში ირღვევა პედაგოგიურ-

დიდაქტიური პრინციპი: ადვილიდან ძნელზე გადასვლა, ნაცნობ შესწავლილზე უცნობის დამყარება. ცნობილია, რომ გაყოფა ყველა მოქმედებაზე ძნელია; გამრავლება თუმცა ძნელია, მაგრამ იგი შეკრება-შეერთებაზეა დამყარებული და ამიტომ გაცილებით ადვილია გაყოფაზე.

რუსულში—ათავებენ „რუსკოე სლოვო“-ს, პირველ ნაწილს, წავაკითხე „დედა-ენაში“ ნაცნობი და უცნობი წერილები. კარგად კითხულობენ.

საღვრო სჯულიდან—გამოვიკითხე ქვეყნის გაჩენა, ადამიანის შექმნა, ადამი და ევა სამოთხეში, ღვთის მშობლის დაბადება, ხარება; ვათქმევინე ლოცვები, მამაო ჩვენო და თავის ანგელოზის ლოცვა. კარგად მიპასუხეს.

შესამე განყოფილებაში:

ქართულში—წაიკითხეს და გვიამბეს უცნობი მოთხრობა ლომოურისა „მოგონება“, სთქვეს ზეპირად აკაკის ლექსი „სიზმარი“, ახსნეს სიტყვები, გვითხრეს, ვინ იყო თამარი, ნინო, ქეთევან. მაგრამ ისტორიული ცნობანი ამ პირთა შესახებ არა აქვთ, რაც ნაკლად უნდა ჩაითვალოს. სთქვეს ზეპირად „ღედის დარიგება“ ქალადიდელისა და ახსნეს მისი დედა-აზრი; მოაყოლეს თავის სიტყვით თ. რიზიკაშვილის მოთხრობა „ფითრი“ და გაარჩიეს მარტივი წინადადება.

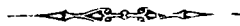
ანგარიში—გამოიყვანეს ტიპიური ამოცანა ნარევზე. ამოცანაში ოთხი მოქმედება იყო; ახსნეს მოქმედების შემადგენელი რიცხვები.

რუსულში—სთქვეს ზეპირად ლექსები: „Въ школѣ“ და „Голубная птичка“; წაიკითხეს უცნობი „Мальчикъ съ палчикъ“.

ყველა კითხვებზე ბავშვებმა შეგნებული და სწორი პასუხი მოგვცეს, გავლილი მასალა ჩინებულად შეუთვისებიათ. ეტყობა, საზოგადო განვითარებისათვის მასწავლებელს ჯეროვანი ყურადღება მიუქცევია. კითხვითაც კარგად კითხულობენ მოწაფენი, როგორც ქართულად, ისე რუსულად.

მშვენიერი აღმზრდელი უნდა იყოს მასწავლებელი ნინო გოგნიაშვილი. როგორც კარგად ნასწავლი და განვითარებული დედა თავის შვილებს, ისეთის სიყვარულით ექცევა მოწაფეებს. ამ უკანასკნელებსაც, როგორც ეტყობათ, ძალიან უყვართ თავის აღმზრდელი დედა—მასწავლებელი. მაგრამ დისციპლინა მაინც სუსტია კლასში. თუმცა მასწავლებელი უდისციპლინობას ხსნის იმით, რომ მას ორი განყოფილება აბარია და ორივეში 59 ბავშვია, მაგრამ, ჩემის ღრმა რწმენით, ესეც თავისუფალი აღზრდის ბრალია. ვფიქრობ, თავისუფალი აღზრდა თელავის ქართულ სკოლაში გადაჭარბებულად ესმით, და ამიტომ არის, რომ ბავშვები ერთმანეთს უშლიან და კლასში წესიერებას არღვევენ.

9 ივნისს. 1914 წ.

11. წინარების სკოლა.

ამ წლის 11 მარტს ვიყავი წინარების სკოლაში. აქ მასწავლებლობს გამოცდილი და ფრიად მხნე მასწავლებელი ი. გიუნაშვილი. ბ-ნი გიუნაშვილი ნოემბრის გასულს ავად გახდა და პირველ მარტამდე გორში იწვა საექიმოდ. ცოტათი გამოკეთებული 2 მარტს დაბრუნდა წინარებში. გზაში წვიმამ მოასწრო, ხელ-ახლა გამხდარიყო ავად და ჩემი მისვლის დროს ძლივს იდგა ფეხზე ბავშვებთან მაცადინება არ შეეძლო.

როგორც საკლასო ჟურნალიდან სჩანს, 1913 წლის 20 ნოემბერს წინარების სკოლაში ყოფილა 62 მოწაფე: 21 ვაჟი, 41 ქალი; პირველ განყოფილებაში 30 მოწაფე, მეორეში—12, მესამეში—14, მეოთხეში - 6.

სკოლაში აკლია საანგარიშო, შკაფი, სკამები, საათი, სურათები, არ უვარგა პარტები. საჭიროა 20 ახალი პარტის შექმნა მაინც.

საჭიროა წინარების სკოლაში ენკენისთვიდან მოწვეულ იქნას მეორე მასწავლებელიც, რომ ორი განყოფილება ერთს ებაროს, ორიც მეორეს; თითოეულ მასწავლებელს ეყოლება არა ნაკლებ 40 მოწაფისა.

წინარების სკოლას საკუთარი შენობა აქვს, განსაკუთრებით სკოლისთვის აშენებული წ.-კ. საზოგადოების ხარჯით. ამ შენობაში მხოლოდ ერთი საკლასო ოთახია. თუ გამგეობა გადასწყვეტს ენკენისთვიდან მეორე მასწავლებლის მოწვევას, მაშინ საჭირო იქნება ამ ზაფხულში არსებულ შენობას მივაშენოთ იმოდენივე სახლი. რამოდენიც ეხლა არის.

მასწავლებელს გიუნაშვილს ისეთი პატივისცემა და სიყვარული აქვს დამსახურებული სოფლელებისა, რომ დარწმუნებული ვარ, წინარების საზოგადოება დიდ დახმარებას აღმოუჩენს წ.-კ. საზოგადოებას სკოლის აშენებაში, თუ მასწავლებელმა მოინდომა. საჭირო იქნება წ.-კ. საზოგადოებამ გადასტოს ამ საქმისთვის არა ნაკლებ 600 მანეთისა.

სკოლას აქვს მოზრდილი ეზო. მასწავლებლის თხოვნით სოფლელებს სკოლის ეზო შემოუღობნიათ. ეზო დაუბარინებია მასწავლებელს და დაურგავს თავის ფულით ნასყიდი ნამყენები. ჩემის აზრით ეს ხარჯი აუცილებლად უნდა აუნაზღაურდეს ბ-ნს გიუნაშვილს.

გარდა ამისა კარგი იქნება, თუ წ.-კ. საზოგადოება ფულით დაეხმარება თავის ავადმყოფ მასწავლებელს, რომელიც ცამეტი წელიწადია სინდისიერად და თავის დაუზოგველად მსახურებს წ.-კ. საზოგადოების სკოლაში.

13 მაისს. 1914 წ.

ხონის განყოფილების 1913 წლის ახგარიძი.

განყოფილება გაიხსნა ხონში 1909 წლის დასაწყისში; მაშასადამე იგი ხუთი წელიწადია, რაც არსებობს.

გამგეობის შემდგენილება:

საანგარიშო წლის 1 იანვრიდან 21 ივლისამდის მოქმედებდა ძველი გამგეობა, რომელიც შესდგებოდა შემდეგი პირებისაგან:

1. თავმჯდომარის ამხანაგი—ეკ. ვ. ბახთაძისა. 2. წევრნი: (ხაზინადარი) მ. ვ. ბახთაძე. 3. (მდივანი—ვ. მ. ნებუკე. 4. ეფ. იაკ. ჭიჭინაძისა. 5. პ. ივ. ჩხიკვიშვილი. 6. ნაცვალნი: მ. დ. ჭელიძე. 7. ივ. ივ. ქუთათელაძე. 8. ს. ს. ჩიქოვანი.

21 ივლისიდან საანგარიშო წლის ბოლომდის განსებდა ახალი გამგეობა, რომელსაც შეადგენდნ შემდეგი პირები:

1. თავმჯდომარე—ალ. ბ. ჭიჭინაძე. 2. მისი ამხანაგი—ეკ. ვ. ბახთაძისა. 3. წევრნი: (ხაზინადარი)—მ. ვ. ბახთაძე. 4. (მდივანი)—მლ. ზ. ნადარეიშვილი. 5. ეფ. იაკ. ჭიჭინაძისა. 6. პ. ივ. ჩხიკვიშვილი. 7. ნაცვალი მ. დ. ჭელიძე.

საანგარიშო წლის 1 იანვრიდან 21 ივლისამდის გამგეობას ჰქონდა 11 სხდომა და გაარჩია 30 საქმე.

21 ივლისიდან წლის ბოლომდის კი—11 სხდომა და გაარჩია 39 საქმე.

წლის განმავლობაში გამგეობის სხდომას დაესწრენ:

1. ეკ. ვ. ბახთაძისა 11.	1. ალ. ბ. ჭიჭინაძე 9
2. ეფ. იაკ. ჭიჭინაძისა 7.	2. ეფ. ვ. ბახთაძისა 11
3. პ. ი. ჩხიკვიშვილი 8.	3. ეფ. იაკ. ჭიჭინაძისა —
4. მ. ვ. ბახთაძე 11.	4. პ. ივ. ჩხიკვიშვილი 5
5. ვ. მ. ნებუკე 10.	5. ვ. მ. ბახთაძე 11
6. მ. დ. ჭელიძე (ნაცვალი) 10.	6. ვ. ზ. ნადრეიშვილი 11
7. ივ. ივ. ქუთათელაძე (ნაცვალი) 9.	7. მ. დ. ჭელიძე (ნაცვალი) 11
8. ს. ს. ჩიქოვანი (ნაცვალი) 10.	8. ივ. ივ. ქუთათელაძე (ნაცვალი) 2
	9. ს. ს. ჩიქოვანი (ნაცვალი) 3
	10. ვ. მ. ნებუკე 1

სარევიზიო კომისიის წევრებად 1913 წლის 21 ივლისამდის იყვნენ შემდეგი პირნი:

1. ალ. ს. ნიჟარაძე, 2. ალ. თ. მაჭარაძე და 3. მ. ი. ქუთათელაძე.

1913 წლის 21 ივლისიდან არიან: 1) ალ. თ. მაჭარაძე, 2) ემ. ი. ცაგარეიშვილი და 3) ან. დ. ბახთაძე.

ხონის განყოფილების საზოგადო წლიური კრების ოქმი.

საანგარიშო წელს წლიური საზოგადო კრება მოხდა 21 ივლისს და განიხილა შემდეგი საგნები:

1. განხილვა და დამტკიცება 1912 წლის ანგარიშისა,
2. განხილვა და დამტკიცება 1913 წლის ხარჯთაღრიცხვისა,
3. წიგნის მალაზიის ლიკვიდაცია.
4. თეატრის საქმეების ჩამოცილება განყოფილებისანან,
5. გამგეობის თავმჯდომარის არჩევა,
6. გამგეობის ერთი წევრის არჩევა,
7. სარევიზიო კომისიის ორი წევრის არჩევა და
8. მიღება ახალ წევრთა.

(დასასრული იქნება)

განსხალება

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება
აცხადებს, რომ წელს, ნ. ლოღობერიძის სახელობის თანხის სა-
გებელდან დანიშნულია პრემიათ 300 მანეთი.

1. პრემია მიეცემა იმას, ვინც დასწერს და წარმოადგენს საკონკურსოდ საუკეთესო თხზულებას შესახებ ქართული ენისა, ისტორიისა, გეოგრაფიის ეთნოგრაფიისა, ლიტერატურისა და საზოგადოდ თხზულებას საქართველოს შესახებ. ლოღობერიძის სახელობის პრემიის მისაღებად უპირატესობა ეძლევა ქართულ ენაზე დაწერილს თხზულებას. ხოლო საკონკურსოდ შეიძლება წარმოდგენილ იქმნას რუსულსა, ან რომელიმე ევროპიულ ენაზედაც.

2. თხზულებას ქართული ენის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) ისტორიული გრამატიკა ქართული ენისა—ეთიმოლოგია ან სინტაქსი, ბ) შედარებითი გამოკვლევა ქართული ენის შტოებისა, გ) გამოკვლევა ქართულის ენის უცხო ენებთან შედარებით, დ) ქართული ენის შტოების შედარებითი ლექსიკონი, ე) ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი; ვ) უცხო ენებთან მონათესავე ქართული სიტყვების ლექსიკონი; ზ) უცხო ენათაგან შემოსული სიტყვების ლექსიკონი.

3. თხზულებას ქართული ისტორიის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) პოლიტიკური ისტორია საქართველოს მთელი წირსული ცხოვრებისა ან რომლი-

სამე მის ეპოქისა; ბ) სოციალ-ეკონომიური ისტორია, სრული ანუ რომელიმე ეპოქისა; გ) საეკლესიო და საზოგადოდ სარწმუნოების ისტორია, როგორც სრული, ისე რომელიმე ეპოქისა; დ) სამხედრო ისტორია; ე) იურისპრუდენცია, ვ) მითოლოგია.

4. თხზულებას ქართული მწერლობის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) ქართული მწერლობის სრული ან რომელიმე ეპოქის ისტორია, ბ) მწერლობის ერთ-ერთი დარგის სრული ან რომელიმე ეპოქის ისტორია, გ) რომელიმე ერთის ან რამდენიმე მწერლის ნაწარმოებთა სრული და ყოველ მხრივი შესწავლა და გამოკვლევა; დ) ქართული მწერლობის დამოკიდებულობა უცხო მწერლობაზე და უკანასკნელის გავლენა პირველზე, როგორც მთლად მთელის ქართულის მწერლობისა, ისე რომელიმე კერძო ეპოქისა; ე) სახალხო სიტყვიერების გამოკვლევა.

5. თხზულებას ქართული ეთნოგრაფიის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) ეთნოგრაფიული აღწერა ქართველი ერის რომელიმე ნაწილისა; ბ) შეგროვება და შესწავლა ან გამოყენება უკვე შეგროვილ მასალისა ქართული ენას სხვა და სხვა კილოკავებიდგან, ხალხურ სიტყვიერებიდგან, ცრუმორწმუნოებიდგან, ზნეჩვეულებებიდგან, ფიზიკურ აგებულებებიდგან და სხვა და სხვა დარგებიდგან ქართველი ერის რომელიმე ნაწილისა—გამოსარკვევად: ან ქართველი ერის რომელიმე შტოს ნათესაობრივი დამოკიდებულობისა დანარჩენ მის ნაწილებთან, 2) ან მთელი ქართველი ერის ნათესაობრივი ჩამომავლობისა სხვა ერთა შორის.

შენიშვნა: საკმარისია, თუ მკვლევარმა დაამუშავა მასალა მარტო ერთ-ერთ ზემოხსენებულ დარგიდგან და ეს მასალა გამოიკვლია ქართველი ერის მარტო ერთი რომელიმე ნაწილის შესახებ.

6. თხზულებას ქართული მუსიკის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) გამოკვლევა წარმართდროინდელი ქართული მუსიკისა; ბ) გამოკვლევა ქრისტიანობის მიღების შემდეგ ქართული მუსიკისა; გ) გამოკვლევა იმისა, თუ რა გავლენა იქონია სხვა ერთა მუსიკამ ქართულ ენაზე.

7. საკონკურსო თხზულება უნდა იქმნას წარმოდგენილი წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში 1-ლ იანვრამდე 1915 ჯლისა.

8. საკონკურსო თხზულება შეიძლება იყვეს ხელთნაწერიც და დაბეჭდილიც, მხოლოდ იმ პირობით, რომ დაბეჭდილი არ იყვეს 1911 წელზე ადრე გამოცემული.

ყოველ-დღიური საზოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი

„ასალი აზრი“

(წელიწადი მეორე)

გაზეთი წლიურად ღირს 7 მან. ნახევარი წლით—4 მან. სამი თვით—2 მ. 50 კ. თვიურად თბილისში—4 აბაზი. თბილისის გარედ—90 კაპ. საზღვარ გარედ 14 მან.

თეთრ ნომერი მთი შაური

განცხადების ფასი ჩვეულებრივია

სოფლის მასწავლებლებს გაზეთი დაეთმობა 60 კ., მოსწავლე ახალგაზღვრებს კი 50 კაპეკათ.

რედაქცია იმყოფება: ორბელიანის ქუჩა № 36.

ფულის გამოსაგზავნი მისამართი: Тиф ись, Орбелѣянская ул. № 36.

Георгію Григорьевичу Бежіашвили.

ყოველ-დღიური საზოლიტიკო და სალიტერატურო

„სახალხო ფურცელი“

(წელიწადი პირველი)

ყოველდღიურ გამოცემის გარდა გაზეთს ექნება კვირეულ

სურათებიანი დამატება

დამატება გამოვა კვირაობით

გაზეთის ფასი დამატებისათ: წლით, როგორც ქალაქში, ისე ქალაქ გარეთ ღირს 8 მან. 50 კაპ., ნახევარი წლით—4 მან. 50 კაპ., ერთი თვით—75 კ.

ცალკე ნომერი ყველგან ერთი შაური, დამატებიანი ნომერი (კვირისა) 7 კაპეკი. ადრესის გამოსაცვლელი ფასი 40 კაპ.

განაწილება ფასისა: გამოწერის ღირს 3., 1 მარტისთვის 2 მან., 1 მაისისთვის 2 მან. და 1 ივლისისთვის 1 მან. 50 კაპ.

1914 წლის წლიური ხელის მომწერნი მიიღებენ სამ წიგნს: 1) „ქართველი მწერლები“, 2) „უცხოეთის მწერლები“. 3) „სამეცნიერო კრებული“.

სამი აბაზი უნდა გადაიხადოს კიდევ იმ ხელის მომწერმა, რომელსაც ჰქონს მიიღოს ფოსტით სამი საპრემია წიგნი.

Тифлисъ, редакция „Сахалхо газети“.

გამოვა 1914 წ. სახალხო ფურცელი

ნაკადული

(წელიწადი მეათე)

ხელის მოწერა მიიღება ფურცელ „ნაკადულის“ რედაქციაში.

გოლოვინის პრასპექტზე ზუბადაშვილის სახლში № 8. და წერაკითხვის გამავრც. საზოგადოების მდარბაზში, თავ.-აზნ. ქარვასლა)

1914 წლის 1-ლ იანვრიდან 1915 წლის 1-ლ იანვრამდე წლიური ხელის-მომწერლებს მიეცემა: მოზრდილთათვის 12 წიგნი 3 მან. მცირე წლოვანთათვის 24 წიგნი 3 მან. ნახევარი წლით ვინც გამოიწერს ორივეს ერთად—3 მან.

სახუქრად ორივე გამოცემის წლიურ ხელის მომწერლებს შეეცემა წიგნი: „მიწის ძვრა და ცეცხლის მფრქვეველი მთები“, (მრავალი სურათით) გიორგი ანთელიძისა.

რედაქტორი ნინო ნაკაშიძისა. გამომცემელი თ. პ. ი. თუმანიშვილი.

სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერ. ჟურნალი

„განათლება“

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წლისთვის.

(წელიწადი შეშვიდე)

1914 წელში ჟურნალი „განათლება“ ჩვეულებრივად გამოვა ყოველ-თვის შუა რიცხვებში გარდა ზაფხულის ორისთვისა. ჟურნალში იბეჭ-დება წერილები, როგორც სწავლა-აღზრდის შესახებ, აგრეთვე მეც-ნიერების სხვა და სხვა დარგიდან და სიტყვა კაზმულ მწერლობიდან; აქვს თვიური ჟურნალის ყველა განყოფილება, გამოვა ჩვეულებრივზე უკეთ დასურათებული. ჟურნალში მონაწილეობას იღებენ ვეფხე ჩვენი საუკეთესო მე-ცნიერები, მწერლები, პედაგოგები და პოეტები.

წლიური ფასი ჟურნალისა არის **ოთხი მანეთი** (4 მ.) მხოლოდ სოფლის მასწავლებლებს და სასოფლო სამკითხველოებს ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად **სამ მანეთად**, საზღვარ გარეთ 6 მან. 1914 წ. ხელის მომწერლები მიიღებენ საჩუქრად: **ილია ჭავჭავაძის, პეტალოცის, უშინსკის, რუსსოს და კომენსკის სურათებს**. ალბომს ი. გედევანიშვილის პიესის „სინათლისას“ და „პატარა მურია“ სიტყვები აკაკისა, ნოტებზე დალაგებული ნ. ა. ყარაშვილის მიერ.

ჟურნალში არის ცალკე განყოფილება, სადაც იბეჭდება ყოველ-გვარი ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა და მისი განყოფილებათა მოქმედების შესახებ.

ხელის მოწერა მიიღება **ტფილისში**: ქართულ გიმნაზიაში, „ნაკადულის“ რე-დაქციაში და წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში **ივანე ავალიშვილთან**. **ქუთაისში** ისილორე კვიციანიძესთან, **ბათუმში** ტრ. ინსარიძესთან და წიგნის მაღაზია „განთიადში“, ამ ორ ადგილას რე სამტრედიის იყიდება ცალკე ნომრებიც, თითო 40 კ. სხვა ადგილებში უნდა მიმართონ პირდაპირ აგენტებს.

რედაქციას სთხოვს ხელის მომწერლებს დროზე დაიკვეთონ ჟურნალი.

რედაქცია ყოველგვარ დონისძიებას სმარობს ჟურნალის თანდათან გასაუმჯობესებლად.

მისამართი: Тифлисъ. Дворянская Грузинская
Гимназія. Л. Г. Боцвадзе.

რედაქტორ-გამომცემელი **ლ. გ. ბოცვაძე**.